

El Camp de Tarragona: realitat actual i propostes per a la planificació estratègica

UNIVERSITAT
ROVIRA I VIRGILI

Generalitat de Catalunya
Departament de la Presidència

*Aquest estudi és un encàrrec de la **Generalitat de Catalunya** a la **Universitat Rovira i Virgili** que recull la iniciativa de la **Mesa Socioeconòmica del Camp** per a dur a terme, en un futur proper, la planificació estratègica del Camp de Tarragona. L'estudi contempla tres àmbits:*

- a. Detecció i anàlisi de tots els estudis de caràcter socioeconòmic de les comarques de Tarragona;*
- b. Proposta d'aspectes a tractar en el marc d'un pla estratègic d'actuació;*
- c. Proposta de calendari de treball per l'elaboració d'un pla estratègic i de la metodologia de treball en el marc de la Mesa Socioeconòmica del Camp de Tarragona.*

Membres de la Mesa socioeconòmica del Camp:

Agrupació per a la Promoció del Port de Tarragona
Cambra de Comerç, Indústria i Navegació de Reus
Cambra de Comerç, Indústria i Navegació de Tarragona
Cambra de Comerç i Indústria de Valls
Confederació Empresarial de la Província de Tarragona
Comissió Obrera Nacional de Catalunya
Unió General de Treballadors
Unió de Pagesos
Universitat Rovira i Virgili

Agustí Segarra (coordinador)

Joaquim Margalef

Mercedes Teruel

Juan Antonio Duro

Josep Maria Pinyol

Daniel Miravet

Grup de Recerca d'Indústria i Territori, URV

Índex

Presentació

Primera part:

Anàlisi socioeconòmica del Camp de Tarragona: realitat actual

- 1.- Introducció
- 2.- El medi físic
 - 2.1.- Introducció
 - 2.2.- Geologia, relleu i orografia
 - 2.3.- Hidrologia i clima
 - 2.4.- Aspectes d'adscripció i ordenació de l'àmbit territorial
- 3.- Les infraestructures
 - 3.1.- Introducció
 - 3.2.- Xarxa viària
 - 3.3.- Servei ferroviari i oferta de transport públic
 - 3.4.- El port i l'aeroport, infraestructures singulars per a la competitivitat de la zona
 - 3.5.- La localització empresarial
 - 3.6.- Altres infraestructures per a la competitivitat i la qualitat de vida
- 4.- L'activitat econòmica
 - 4.1.- Introducció
 - 4.2.- El creixement econòmic a l'àrea i els models d'expansió
 - 4.3.- Les estructures productives
 - 4.4.- El mercat de treball
 - 4.5.- Els factors de creixement econòmic i competitivitat
 - 4.6.- El sector turístic
- 5.- Els serveis a les persones
 - 5.1.- Introducció
 - 5.2.- Els serveis socials
 - 5.2.1.- L'Estat de Benestar i els serveis socials
 - 5.2.2.- La mesura dels serveis socials
 - 5.3.- Serveis relacionats amb la salut
 - 5.4.- Educació
 - 5.4.1.- Els centres educatius
 - 5.4.2.- El professorat
 - 5.4.3.- Els estudis universitaris: La Universitat Rovira i Virgili
 - 5.5.- Els serveis socials específics
 - 5.6.- La cultura
 - 5.7.- Consideracions finals
- 6.- Les institucions
 - 6.1.- Introducció
 - 6.2.- El paper de les ciutats
 - 6.3.- Podem considerar el Camp com una àrea metropolitana?
 - 6.4.- La capacitat organitzativa dels territoris
 - 6.5.- Les institucions del Camp
 - 6.5.1.- Els sis nivells de l'administració
 - 6.5.2.- Les organitzacions empresarials i sindicals
 - 6.5.3.- Altres institucions
 - 6.5.4.- Les iniciatives de cooperació institucional
 - 6.6.- Consideracions finals

Segona part:

Detecció i anàlisi de tots els estudis de caràcter socioeconòmic de les comarques de Tarragona

- 1.- Introducció
- 2.- Anàlisi dels estudis i plans estratègics realitzats al Camp
- 3.- De la realitat actual als escenaris de futur
- 4.- Actuacions programades per les administracions
 - 4.1.- Pla Territorial del Camp de Tarragona
 - 4.2.- Pla Director Urbanístic de l'àrea central del Camp
 - 4.3.- Pla d'infraestructures del transport de Catalunya 2006-2026
 - 4.4.- Acord estratègic per a la internacionalització, la qualitat de l'ocupació i la competitivitat de l'economia catalana

Tercera part:

Proposta d'aspectes a tractar en el marc d'un pla estratègic d'actuació

- 1.- Introducció
- 2.- La planificació estratègica
 - 2.1.- Els models de planificació estratègica
 - 2.2.- Els plans urbanístics i els plans estratègics
- 3.- Grans qüestions estratègiques per la zona
- 4.- Especialització productiva o diversificació com a criteri estratègic
- 5.- Enunciat d'objectius a contemplar en un procés de reflexió i de planejament estratègic per al Camp de Tarragona
 - 5.1.- Variables crítiques
 - 5.2.- Determinació d'àmbits, grups, línies estratègiques i objectius
 - 5.3.- Actuacions iniciades i a considerar en aquesta dinàmica

Quarta part:

Aspectes metodològics i calendari del pla estratègic d'actuació

- 1.- Introducció
- 2.- Els plans estratègics. Visió general
- 3.- Les formes organitzatives dels plans estratègics
- 4.- El procés de discussió i de propostes
- 5.- Línies d'actuació
- 6.- Estratègies i objectius
- 7.- El seguiment del Pla

Cinquena part:

A tall de cloenda

Referències bibliogràfiques

Presentació

El Camp de Tarragona o simplement el Camp és un nom documentat des de 1315 i va servir segurament per formar altres corònims com Camp de Morvedre o Camp de Túria (al País Valencià). El concepte surt segurament per oposició a la ciutat, per oposició a muntanyes i marines i també a àrees o conceptes agrícoles com horta o ribera.

El Pla Territorial General de Catalunya distribueix el territori en àmbits territorials. Un dels àmbits territorials considerats és el Camp de Tarragona que comprén a les tres comarques que en sentit estricte formen part del Camp -Alt Camp, Baix Camp i Tarragonès- amb una extensió de 1.557,1 km² i a les comarques veïens del Baix Penedès, Conca de Barberà i Priorat. ***Les sis comarques que formen l'àmbit territorial del Camp de Tarragona tenen una extensió de 2.997,7 km², que representa el 9,4% de la superfície de Catalunya,*** i tenen una població oficial de 453.289 habitants que l'any 2001 era el 7,1% de la població catalana.

En els darrers anys el Camp de Tarragona ha estat objecte d'intenses transformacions –demogràfiques, econòmiques, socials- que han configurat un territori cohesionat que encara el futur proper amb un doble repte: crear dinàmiques pròpies de desenvolupament que cohesionen les sis comarques sota un mateix projecte compartit i, per altra banda, cercar compromisos amb la resta d'àmbits territorials de Catalunya i en particular amb l'àrea metropolitana de Barcelona per reclamar un paper actiu en el disseny futur de Catalunya.

El document que té el lector a les mans té com a objectiu dissenyar un pla de treball per assolir amb garanties els dos reptes esmentats.

En primer terme, el present estudi efectua una síntesi dels trets més destacats del Camp de Tarragona, des del medi físic fins les seves institucions. En segon terme, presenta l'“estat de l'art” del gruix de recerques i treballs que s'han ocupat d'abordar la realitat del Camp des de diferents perspectives. En darrer termen, proposa una metodologia específica per dur a terme la planificació estratègia del Camp.

L'estudi és fruit d'un encàrrec de la Generalitat de Catalunya i a la URV per tal d'elaborar un estudi inicial per a la posterior confecció d'un pla estratègic, en el marc de la Mesa Socioeconòmica del Camp de Tarragona, amb l'objectiu d'impulsar el desenvolupament econòmic i social de les comarques tarragonines.

Segons el conveni previst entre la Generalitat de Catalunya i la URV, *"Aquest estudi de caire preliminar per a la futura confecció d'un pla estratègic d'actuació, s'estructurarà en aquestes tres àrees: a. Detecció i anàlisi de tots els estudis de caràcter socioeconòmic de les comarques de Tarragona; b. Proposta d'aspectes a tractar en el marc d'un pla estratègic d'actuació; i c. Proposta de calendari de treball per l'elaboració d'un pla estratègic i de la metodologia de treball en el marc de la Mesa Socioeconòmica del Camp de Tarragona"*.

L'estudi té per objectiu determinar una sèrie de qüestions estratègiques derivades de la realitat socio-econòmica actual del Camp de Tarragona i que puguin constituir les bases d'elaboració d'una planificació estratègica que assenyali les grans línies i objectius de la dinàmica futura de la zona, a través d'un procés de participació institucional i social. És imprescindible, doncs, al llarg d'un futur procés de reflexió estratègica configurar un consens entre les administracions i les institucions implicades a fi i efecte de donar resposta a la problemàtica que es derivi.

Des dels anys seixanta del segle XX el Camp de Tarragona ha experimentat una transformació intensa en tots els nivells. L'intens procés d'industrialització que es va donar als voltants de Tarragona durant els anys seixanta centrat en el sector químic i energètic, va implicar uns canvis econòmics i socials determinants per a la zona. Després dels efectes de la construcció i de la posta en marxa de les plantes industrials es va assolir una integració productiva de les grans plantes químiques i energètiques. En el decurs dels anys, es va donar pas a un teixit industrial més diversificat complementat per un major desenvolupament de l'activitat terciària, centrat per una part en el turisme i per l'altra en els serveis necessaris per satisfer les demandes de l'augment de la població que s'estava donant, principalment a les àrees urbanes.

En aquesta dinàmica i després d'uns processos de modernització del sector turístic com a conseqüència de la influència del nou model que va iniciar Port Aventura, per a la creació d'un terciari de serveis a la població i d'un fort impuls a la construcció, que s'ha convertit en el sector productiu amb major dinamisme els darrers anys, ens trobem en un replantejament del creixement econòmic, que porta a definir unes opcions estratègiques per possibilitar la dinàmica de creixement en un entorn territorial d'influència directa sobre més de cinc-centes mil persones.

Les transformacions econòmiques són les principals responsables del canvi intens registrat per la trama urbana del Camp. No sols per l'augment de la població, sinó també per la creixent interrelació entre les seves ciutats i els seus pobles. En especial, les curtes distàncies entre les principals ciutats junt amb la construcció d'autovies i carreteres interurbanes han facilitat la constitució de tres mercats importants a la zona que podríem identificar-los com: el de treball, el de lleure i comerç i el de l'habitatge.

Aquest fenomen ultrapassa sovint els límits geogràfics del Camp, doncs els trajectes per motius de treball amb les Terres de l'Ebre i, sobretot, amb Barcelona són cada vegada més intensos. No obstant, el *commuting* laboral posa de manifest que el Camp, especialment el seu nucli central, forma un mercat de treball local que propicia la mobilitat laboral i, alhora, beneficia a les empreses que gaudeixen d'una oferta laboral més ampla. Els fluxos de comunicació formals i informals que tenen lloc entre els diferents agents del Camp mitjançant la rotació dels treballadors, les relacions verticals –amb clients o proveïdors- o les relacions horitzontals –amb empreses de la competència- dels agents econòmics, les relacions informals i els majors fluxos informatius, esdevenen un actiu important que cal potenciar a fi i efecte de millorar la interrelació entre els agents que participen en el sistema productiu del Camp de Tarragona.

Sortosament el model productiu actual és molt més complex i variat. Catalunya i el Camp en particular gaudeixen d'una forta presència

d'empreses estrangeres però també han configurat un teixit empresarial autòcton que cal preservar, doncs ***podem afirmar que hem passat d'un "motor de combustió" a un "motor híbrid" que té una de les seves fortaleses en explorar les interrelacions entre les empreses foranies i les empreses autòctones.*** Els factors que fins ara han estat determinants en el desenvolupament del Camp tenen un marcat caràcter exògen – inversions estrangeres, demanda externa de productes industrials i serveis turístics, expulsió de la població de l'àrea de Barcelona cap a comarques menys intensives demogràficament-.

En el segle XXI un element clau per crear efectes d'arrosegament entre els sectors econòmics i les comarques del Camp consisteix en cercar una interrelació més estreta entre els elements exògens i els agents autoctons. Quan parlem de cercar un motor híbrid per al Camp ens referim a això, a una estructura productiva més complexa on les dinàmiques internes i externes s'interrelacionen i es complementen.

La reflexió estratègica que es durà a terme ha de partir de la observació de la realitat actual, la qual cosa realitzarem analitzant els diferents estudis que s'han fet els darrers anys sobre l'àrea, per determinar a partir de l'anàlisi dels mateixos una sèrie de qüestions a posar sobre la taula per ajudar a emmarcar les valoracions estratègiques que es defineixin a l'hora d'establir un pla estratègic, amb la base institucional i social de la zona.

Com és sabut, els agents que participen en un territori i les relacions que mantenen cap a dintre i cap a fora configuren una realitat força complexa. El Camp de Tarragona no s'escapa d'aquesta situació per bé que esdevé una àrea metropolitana molt més reduïda que la configurada per la ciutat de Barcelona i les seves corones metropolitanes. Atesa aquesta complexitat, proposem interpretar el territori del Camp des de cinc nivells. Cinc nivells que es superposen i s'interrelacionen com si fossin cinc capes tectòniques sobre el territori del Camp: el medi físic, les infraestructures, l'activitat econòmica, els serveis a les persones i, per últim, les institucions.

Hem determinat un període de vuit anys per assolir els objectius essencials emmarcats en l'estratègia que es vol encetar. El període que considerem més adient situa l'horitzó a l'any 2015. Si bé moltes actuacions a plantejar a la zona tenen un període de maduració superior creiem que la complexitat del Camp aconsella períodes de planificació més curts. Per altra banda, anar més enllà significa situar-nos en escenaris de futur on el grau d'incertesa és molt elevat. Qui hagués previst fa sols deu anys el fort impacte de l'Internet sobre el comerç, la gestió de la informació de les empreses o l'accés de les persones a la informació? Per això, les bases d'aquesta nova estratègia les hem de plantejar en un període temporal factible i comprensible, que estigui a l'abast dels agents implicats.

L'intens ritme en el que es succeeixen els canvis tecnològics, econòmics i social aconsellen dissenyar estratègies a mig termini a fi i efecte de definir escenaris de futur assolibles. ***El Pla Estratègic del Camp de Tarragona es tindria que definir durant l'any 2007, amb una perspectiva de vuit anys 2008-2015.***

Com a punt de partida inicial (primera part) es duu a terme una anàlisi de la realitat actual de la zona determinant la seva estructura territorial i econòmica així com la problemàtica de creixement en un futur immediat des de cinc nivells d'anàlisi: el medi físic, les infraestructures, l'activitat econòmica, els serveis socials i les institucions.

La segona part de l'estudi inclou una extensa recopilació dels estudis existents sobre el Camp de Tarragona, que serveix per a plantejar les qüestions essencials de l'àrea i també constitueix per si mateix una font d'informació de gran importància per a la fases posteriors encarregades de la planificació estratègica. En aquesta part també s'aborden el conjunt d'iniciatives i propostes realitzades per les administracions públiques i els agents socials.

En la tercera part es determinen les qüestions bàsiques a tractar en un planejament estratègic, des de la definició de la MISIO a les grans línies estratègiques i determinar grups de treball especialitzats en

temes específics de discussió. Per últim, la quarta part del present treball concreta la metodologia, les dinàmiques de treball i el calendari d'execució que caldria tenir en compte en un futur exercici de planificació estratègica de les sis comarques que constitueixen l'àmbit territorial del Camp de Tarragona.

En els primers anys del segle XXI, el Camp es troba en una cruïlla històrica clau. Si bé la crisi de l'any 2000 de les empreses tecnològiques "punt.com" va posar de manifest la dimensió especulativa dels mercats financers, per altra banda l'explosió d'inversions en infraestructures de comunicació –fibra òptica, satèl·lits, desenvolupament de software, etc.- ha facilitat l'accés al comerç internacional de nous països. La dinàmica empresarial de determinades regions de la Índia –Bangalore- i de Xina –Sanghai- per posar els dos exemples més evidents, posa de manifest que en el comerç mundial del segle XXI participen cada cop un nombre major de ciutats, regions i països. En aquest nou escenari és on Catalunya i en particular el Camp de Tarragona han de definir el paper que pretenen representar en un escenari de llarg termini.

L'any 2015 esdevé una bona data per articular compromisos de futur i realitzar prèviament un exercici de prospectiva econòmica i social que ens faciliti aquests objectius. També ens ofereix una bona oportunitat per comprendre i definir quins seran els principals trets del futur model de desenvolupament del Camp de Tarragona. Per això, aquest treball té l'objectiu de posar damunt de la taula la problemàtica actual, acceptant el dinamisme de canvi i la capacitat d'adaptació de la zona a un procés de creixement amb diferents motors impulsors des de fa molts anys que ens obliguen a definir unes línies estratègiques de futur en el nou context global de la realitat econòmica actual. Però també té l'objectiu d'anar més enllà de la realitat actual i esbrinar els principals interrogants que planteja l'esgotament del model de creixement actual basat en l'acumulació de capitals i, ahora, les vies per transitar cap a un nou model de creixement més intangible on la gestió del coneixement esdevindran factors claus de la competitivitat de la seva economia.

Estem convençuts que els elements els tenim a l'abast i sols cal determinar el llibre de ruta. Una vegada aprovat el marc més ampli de competències que estableix l'Estatut actual, ***Catalunya ha de dissenyar una estratègia per esdevenir una regió clau de la nova Europa i, alhora, el Camp de Tarragona ha de jugar un paper més actiu en el conjunt de Catalunya. Tothom sortirà guanyant.***

Errariem l'estratègia si volguéssim afrontar els reptes del segle XXI amb les eines del segle XX. Des de la caiguda del mur de Berlín l'escenari mundial ha canviat força. El món s'ha tornat més obert, però també més interrelacionat i més intangible. En efecte, la gestió de la informació i del coneixement és avui un element clau per a posicionar-se en l'escenari mundial. És evident que ***el Camp de Tarragona*** no és un gran generador de coneixement, però en canvi sí que ***té els elements imprescindibles per adaptar-se a les noves regles de joc i imitar als territoris que es troben avui a la frontera tecnològica.*** No ens ha de preocupar la distància que ens separa de la frontera tecnològica mundial sinó si serem capaços de convergir vers els territoris més innovadors i dinàmics.

Els autors entenem que l'encàrrec que se'ns fa obliga a realitzar una síntesi dels treballs realitzats sobre la realitat social i econòmica de les comarques que formen el Camp de Tarragona i de les propostes dels instruments de planificació territorial i de desenvolupament econòmic, però també entenem que ens obliga a una reflexió prospectiva que ens situï en el futur immediat i que a la vegada ens obri la senda del futur més llunyà. El territori i per tant la seva transformació esdevé una dimensió dinàmica que es mou i es configura amb la participació de molts agents –privats i públics -.

Qualsevol proposta de transformació territorial ha d'estar oberta als fenòmens no contemplats per l'observador actual però que sens dubte apareixeran. El compromís a diferents nivells entre els agents que hi participen en la seva transformació, permetrà, sens dubte, afrontar millor els reptes futurs. Per això presentem un document concret i actual, amb un discurs vinculat al territori per obert a l'entorn mundial, que serveixi com a instrument per a la

planificació estratègica d'un territori que ha d'aspirar a definir la seva senda en relació als agents que hi formen part i en relació a la resta del país. En definitiva, un document que esperem serveixi per a l'acció i la reflexió.

Primera part:

Anàlisi socioeconòmica del

Camp de Tarragona:

realitat actual

1.- Introducció

En aquesta primera part del treball presentem els trets fonamentals de la realitat geogràfica, social i econòmica del Camp de Tarragona. L'objectiu d'aquesta part és oferir una síntesi de la realitat actual del Camp. Per tant, ***no es tracta tant de posar l'accent en aquells aspectes de la realitat que fins ara han atret poc l'atenció dels observadors, com de determinar quin ha estat, fins ara, el "model" del Camp.*** És important determinar quins han estat els trets bàsics que han determinat l'ocupació del sòl, la localització residencial i industrial, el mercat de treball, l'estructura productiva, els equipaments socials i les institucions del Camp.

Fa uns quants anys, José Luís Sampedro, avui escriptor llegit i abans economista literari, va escriure un text molt enginyós sota el títol "El reloj, el gato y Madagascar". L'article en qüestió pretenia dues coses: d'una banda, posar de manifest les limitacions humanes per entendre la complexa realitat social i econòmica d'una societat i, d'altra banda, abstreure's des de l'objecte d'estudi –Madagascar– passant per la realitat biològica –el gat– i el model abstracte –el rellotge–. En definitiva, l'autor reclamava a l'observador social una flexibilitat mental per abstreure's de la complexitat de les nostres societats i poder determinar els seus elements clau. ***En aquesta primera part la nostra pretensió és aquesta: presentar el model analític que explica més satisfactòriament la realitat actual del Camp de Tarragona.***

Es tracta, doncs, d'entendre per què som on som i quins són els factors crítics per transitar cap a un model econòmic més sostenible i més competitiu.

Per dur a terme aquest exercici ***proposem cinc nivells d'anàlisi*** que, lluny d'interpretar-los com a capes superposades i autònomes, cal no perdre de vista que estan estretament relacionades: ***el medi físic, les infraestructures, l'activitat econòmica, els serveis i equipaments socials i l'àmbit institucional.*** Presentem tot seguit aquestes cinc dimensions del Camp de Tarragona.

Pel que fa al medi físic, el Camp gaudeix d'una orografia que defineix un territori compacte encerclat entre les serres i el litoral. L'orografia del territori afavoreix la cohesió territorial i redueix la dispersió. En l'àmbit territorial del Camp s'observen dues àrees clarament diferenciades. Per una banda, el que sovint s'anomena Camp de Tarragona en sentit estricte format per les comarques de l'Alt Camp, el Baix Camp i Tarragonès. Per una altra banda, trobem les comarques del Baix Penedès, la Conca de Barberà i el Priorat que sovint juguen un paper de territoris satèl·lits. Un dels reptes de la planificació estratègica de la zona serà crear una consciència de pertanyença col·lectiva a un mateix projecte territorial.

En relació a la dotació d'infraestructures, la funció de territori cruïlla fa pensar que les grans infraestructures viàries i ferroviàries estan dissenyades per satisfer els espais econòmics veïns més potents. El Camp és un territori agraït en la construcció de grans vies de comunicació, doncs la seva orografia facilita el trànsit i la presència d'estructures intermodals –central de mercaderies de Constantí, port de Tarragona, aeroport de Reus–, però cal dissenyar unes xarxes d'infraestructures que tinguin una doble funció: per una banda, ser útils per a les regions de la Vall de l'Ebre i de l'arc de la Mediterrània en tant i quant el Camp esdevé l'encaix geogràfic de les dues zones i, per altra banda, ser útil per als creixents problemes de mobilitats i interconnexió que experimenta el territori.

En l'àmbit de l'activitat econòmica, els números globals reflecteixen un resultat aparentment positiu. Amb les dades disponibles, el creixement econòmic al Camp ha estat força vigorós als darrers anys, configurant-se com una de les grans àrees d'expansió no només Catalunya sinó també a Europa. Però, malgrat les xifres generals, els fonaments a sota els quals es sostenen proporcionen algunes ombres en aquest creixement, que en determinades circumstàncies podrien dificultar la seva sostenibilitat en el futur. Entre els principals problemes es podrien citar: el caràcter dual del creixement al territori, amb un eix costaner que manté uns ritmes de creixement diferencial i amb les comarques de l'interior que demostren més lentitud; el seu fonament en el creixement de la població i l'ocupació i no en la productivitat; els problemes de sostenibilitat associats a la

naturalesa de l'expansió de la construcció i el turisme, grans motors sectorials; i la baixa qualificació de l'ocupació.

El quart nivell correspon als serveis socials i als equipaments que determinen l'entorn vital i relacional de la població. Un territori sense serveis sanitaris, educatius, culturals i socials esdevé un entorn vital poc atractiu per a la població, especialment entre els nivells de renda elevats. Per tant la dotació d'equipaments de caràcter social no sols incideix sobre la qualitat de vida sinó també sobre la capacitat del territori per atreure i arrelar a la població. La dotació de serveis socials al Camp ha tingut una evolució positiva. L'increment de la despesa en serveis socials en sanitat, educació, benestar i cultura han incrementat el benestar de la població durant la darrera dècada. No obstant, els canvis sociodemogràfics com l'increment de la immigració i la major longevitat de les persones poden provocar canvis en les necessitats socials futures. Una correcta previsió d'aquestes necessitats és crucial per a que la qualitat de vida millori. I és que el Camp ofereix una qualitat de vida, que en altres entorns, no poden donar-se. Fins ara, aquest ha estat un avantatge per atraure a població. Aquest avantatge ha de romandre en el territori per tal d'atraure població i créixer econòmicament.

Finalment, trobem les institucions del Camp de Tarragona. La capacitat d'anàlisi, de disseny d'escenaris de futur i de presa d'acords col·lectius depèn estretament del nombre d'institucions i de la qualitat d'aquestes. Davant d'un món dinàmic i canviant com l'actual, el comportament de les institucions esdevé clau per determinar el grau de governabilitat dels territoris. D'entrada podem fer una distinció clara entre les administracions públiques i la resta d'institucions de caràcter social i econòmic. Sobre les primeres –els sis nivells de l'administració que incideixen sobre el territori–, cal demanar una major coordinació i distribució de funcions. En relació a les segones, cal demanar una major cooperació entre l'àmbit públic i el privat. En els darrers anys s'han dut a terme experiències de cooperació pública-privada que han assolit bons resultats. Cal que aquest encaix també tingui lloc entre les administracions i les institucions del Camp de Tarragona. Podríem indicar, d'entrada, que el "capital social" del

territori és elevat i només cal articular espais estables per al debat i la presa de decisions.

La dinàmica del Camp de Tarragona dels darrers anys ens pot enmirallar. És a dir, ens pot fer creure que sense el consens i la coordinació el mercat esdevé un marc de coordinació perfecte per dissenyar el futur. Ben bé això no és així. Sens dubte el mercat és un bon mecanisme coordinador, però també hem de ser conscients que el mercat és incapaç de proveir tots els actius que necessita un territori. L'acció descentralitzada del mercat cal complementar-la amb una altra on els governs a diferents nivells doten el territori de recursos capdals per al desenvolupament –infraestructures viàries, serveis sanitaris, centres de transferència de tecnologia, centres educatius, universitats, etc.-.

Per això és important que sota el comportament de determinades dades agregades s'esbrinin les febleses del model productiu del Camp. Sens dubte, el Camp de Tarragona és l'àmbit territorial que ha registrat en els darrers anys un balanç més favorable en termes de creixement demogràfic, comportament del PIB i evolució del mercat de treball. Ara bé, des d'una perspectiva més microeconòmica les febleses del model del Camp són evidents. Les bases del creixement econòmic que s'inicià a finals dels anys seixanta tenen un factor explicatiu clar: la localització.

En efecte, pel fet de constituir la cruïlla dels dos eixos de creixement de l'economia espanyola i gaudir de molts recursos en termes de terrenys per a usos industrials i recursos naturals –platges, ports, viles litorals-, és fàcil deduir per què la indústria química bàsica i el turisme han esdevingut les activitats claus, no les úniques, del Camp. Ara bé, aquest model va supplantar un model que de ben segur va fer fallida amb la crisi de la fil·loxera –estem parlant de fa molts anys-, que va suposar la transformació del camp, el comerç exterior i l'expansió de determinades indústries –tèxtils, filatures-, i que es va alimentar de les iniciatives locals i foranes. El model actual, iniciat als anys seixanta, té un component marcadament exogen, en el qual les iniciatives empresarials locals resten supeditades a satisfer les necessitats de manteniment de la gran indústria o les demandes

turístiques. El control del procés –industrial i turístic– resta en mans d'empreses foranes –empreses multinacionals, operadors turístics–, sense deixar gaire marge per a les iniciatives autòctones. El canvi de model obliga a un major compromís de l'empresariat local. El futur ens obliga a creure més en el potencial d'aquest territori.

2.- El medi físic

2.1. Introducció

L'espai que configura l'Àmbit Funcional Territorial del Camp de Tarragona definit en el Pla Territorial General de Catalunya ha de tenir importants implicacions en els àmbits de l'ordenació del territori i en l'àmbit polític i de gestió. L'Àmbit del Camp inclou no només la comarca natural que defineix la Plana del Camp –la que més directament experimenta processos de transformació– sinó un espai integrat per sis comarques amb realitats internes força diverses.

Aquest espai territorial no constitueix una realitat física, humana ni econòmica, sinó que parteix d'entrada d'una voluntat política o de gestió. Tot i això, és evident que el potencial de la xarxa urbana tendeix a aglutinar els fluxes humans i econòmiques i a vertebrar el conjunt de l'espai. Per tant, la realitat central constitueix una realitat en part diferenciada dins del conjunt.

Aquest espai territorial no constitueix una realitat física, humana ni econòmica, sinó que parteix d'entrada d'una voluntat política o de gestió. Tot i això, és evident que el potencial de la xarxa urbana tendeix a aglutinar els fluxes humans i econòmiques i a vertebrar el conjunt de l'espai. Per tant, la realitat central constitueix una realitat en part diferenciada dins del conjunt. Tradicionalment el potencial dels grans centres de mercat determinava la vertebració interna del territori. Actualment es tendeix a la configuració de sistemes urbans vertebrats per la mobilitat laboral i de serveis, sempre amb un paper predominant de l'eix Tarragona-Reus.

Tota l'àrea central del Camp de Tarragona experimenta un creixent grau d'interconnexió entre els municipis, portant progressivament a una dinàmica de caràcter metropolità amb implicacions en àmbits molt diversos. S'estructura tant pels centres laborals i de serveis com per les vies de connexió i altres elements com la Universitat o Port Aventura. El litoral tendeix a guanyar pes en les dinàmiques del conjunt. Les transformacions del territori són sovint traumàtiques i fan imprescindible actualitzar les eines de planejament i les figures de gestió, en aquest cas ja referides al nou àmbit regional que es configura.

El relleu actual del nucli central del Camp s'estructura bàsicament en tres grans àmbits com són la muntanya, la plana i el litoral. L'espai central del territori constitueix una de les poques planes de certa dimensió del territori català. La configuració física del territori –i molt singularment el relleu- determina les condicions per a l'assentament humà i econòmic. La zona situada sota la línia dels 100 m d'alçada acapara encara bona part dels processos de creixement demogràfic i urbanístic. Existeixen moltes zones amb un pendent inferior al 20%. Aquest fet, lligat amb la distribució altimètrica, determina grans opcions d'assentament en el conjunt.

El clima mediterrani, amb la manca de pluges regulars, explica la manca d'aigua del Camp més que les característiques de la terra. La hidrografia del Camp es redueix a dos rius i a diverses rieres asimilables a les rambles mediterrànies.

2.2. Geologia, relleu i orografia

Morfològicament podem parlar d'un amfiteatre de muntanyes de forma gairebé triangular –amb uns 14, 27 i 30 km respectivament en els costats- però amb tendència a l'elipse. Les muntanyes tanquen la plana del Camp per ponent i nord, mentre que les serres de llevant porten a un suau límit amb el Penedès.

La prehistòria geològica del Camp es va iniciar en el moment de depositar-se a la fossa mediterrània gruixos de sediments conglomerats i grossos, argiles i gruixos del triàsic, calcàries i

margues. No va ser fins al terciari que es va iniciar el relleu actual: a l'eocè s'inicia el Sistema Mediterrani i al Miocè el Massís Mediterrani Català s'enfonsa pel mig, apareixent la Depressió Pre-litoral. A aquesta estructura se li van afegir elements com el nucli de les Muntanyes de Prades (primari) o la Serralada Prelitoral (secundari). En el terciari, finalment, la plana es va cobrir amb materials d'aquell període.

Quadre 1.

Característiques bàsiques de l'àmbit territorial

	Superfície	Densitat de població 2005	Entitats de població
Alt Camp	538,01	74,38	63
Baix Camp	697,07	240,85	77
Baix Penedès	296,24	269,94	72
Conca de Barberà	650,24	30,85	56
Priorat	498,6	19,38	30
Tarragonès	318,86	666,5	90
TOTAL	2.999,02	1.301,9	388

Font: elaboració pròpia a partir de dades de l'Idescat.

El relleu actual del nucli central de tres comarques es pot diferenciar en tres àmbits:

- Muntanya: d'oest a est trobem alguns grans elements, com: el coll de Balaguer i el Pla del Burgar; les moles de Lladeria i Colldejou; les Muntanyes de Prades; la Serra de Miramar; el Bloc del Gaià; la Serra del Montmell. Es pot dir que defineixen el marc territorial de la Plana del Camp tant aquests sistemes de muntanyes com els passos que uneixen la plana amb l'entorn: colls de la Teixeta, Alforja, estret de la Riba, Lilla, Cabra. Destaquen alçades de més de 1.000 metres, com el Tossal de la Baltasana o la Mola dels Quatre Termes, a les Muntanyes de Prades, la Roca Corbatera o el Piló dels Senyalets, a la serralada del Montsant o la Mussara, a la serralada del mateix nom.
- Plana: amb prop d'un miler de quilòmetres quadrats, és la única a Catalunya relativament comparable a l'Empordà i el Pla de Lleida, deixant de banda les planes deltaïques. Tot i les seves característiques relativament homogènies, la corba de nivell dels 100 m marca una diferenciació interna remarcable, que ajuda en part a la formació dels àmbits humans

d'influència. També ha definit unes opcions més o menys grans d'aprofitament agrícola de les zones. Per exemple, a l'Alt Camp i el Tarragonès, els sòls agrícoles corresponen en bona part a argiles rosades o groguenques situades entre dues crostes calcàries. Per arribar-hi ha estat necessari arrencar la crosta superior, fet que ha estat impossible a la zona del Gaià.

- c) Litoral: es pot diferenciar bàsicament en dos segments, a partir d'un punt de separació com el Cap de Salou. A l'est trobem un litoral força rectilini, amb fragments de materials miocènics resistents i compactes; en direcció a l'oest tendeixen a predominar els materials quaternaris. Cap a llevant del cap de Salou la plataforma litoral és estreta, mentre que a ponent s'eixapla fins a 60 km per assolir els 200 m de profunditat. Aquestes característiques afavoreixen la pesca.

Mapa 1. Municipis i comarques que integren l'àmbit funcional territorial del Camp de Tarragona

Font: elaboració pròpia

En relació a aquestes característiques de l'àrea central, podem apuntar algunes particularitats de la resta de comarques:

- El cor actual del Priorat correspon a materials primaris o paleozoics, amb altres afloraments diversos. De nord a sud, la comarca es pot diferenciar en unitats estructurals com: les muntanyes que separen la comarca de la Depressió Central (la Llena, Montsant, Prades); el sector nord-est de la Depressió de Móra (semicercle al SW de la comarca); les muntanyes que l'aïllen de la Depressió Pre-litoral (moles de Colldejou i Llaberia, serra de Tivissa).
- La Conca de Barberà forma part del conjunt de relleus situats a la banda meridional de la Depressió Central, en contacte amb el Sistema Mediterrani. Al mateix temps, la comarca administrativa s'estructura en dues parts molt definides, com la Conca estricta (o municipis situats en la fossa excavada pel Francolí i l'Anguera) i la Baix Segarra (corresponent en bona part a la Vall del Corb i l'altiplà on es forma el Gaià). La major part de la demarcació de la Conca de Barberà es troba formada de materials oligocènics del terciari.
- El Baix Penedès es caracteritza per la desaparició de la Serralada Litoral entre Calafell i el Vendrell i per una prominència com el massís del Montmell (zona sud del Bloc del Gaià, Serralada Pre-litoral).

Quadre 2.

Alçades i pendents per comarques

	Superfície per zones altimètriques, km2				Distribució pendents		Situació dels caps de municipi (alçada)			
	< 200	201-600	601-1000	1001-2000	Sup. pendent <20%	% sup. pendent <20%	< 100	101 a 200	201 a 600	>600
Alt Camp	57,5	348,9	129,7	1,8	356,0	2,2	0	5	17	1
Baix Camp	264,9	301,9	114,1	16,1	163,2	1,0	2	6	15	5
B. Penedès	146,6	142,1	7,6	0,0	356,6	2,2	3	8	3	0
C. Barberà	0,0	273,8	367,8	8,7	69,3	0,4	0	0	12	10
Priorat	39,8	321,7	122,9	14,1	309,1	1,9	0	1	20	2
Tarragonès	306,0	12,9	0,0	0,0	1.589,8	9,8	13	8	0	0
TOTAL	814,8	1.401,3	742,1	40,7	2.844,0	-	18	28	67	18

Font: Departament de Política Territorial i Obres Públiques.

La configuració física del territori –i molt singularment el relleu– afavoreixen o limiten respectivament l'assentament de població i activitats econòmiques. Així, podem apuntar algunes reflexions importants, com:

- Les facilitats que la plana ofereix per al poblament i les infraestructures, tendint actualment a generar transformacions traumàtiques en relació als sols conreats. La zona situada sota la línia dels 100 m acapara encara bona part dels processos de creixement demogràfic i urbanístic. Vinculat a això, l'assentament de la població està relacionat amb la topografia, les facilitats de comunicació i la implantació de l'activitat econòmica.
- Existeixen moltes zones amb un pendent inferior al 20%. Aquest fet, lligat amb la distribució altimètrica, determina grans opcions d'assentament en el conjunt. Tot i aquesta reflexió, hi ha moltes àrees de muntanya en el conjunt. Això porta a una clara bipolarització entre plana i muntanya, àrea aquesta que concentra bona part dels municipis amb menys de 2.000 habitants. L'evolució de la densitat ens orienta sobre aquesta tendència, clarament associada a les característiques del marc físic.

2.3. Hidrologia i clima

El clima mediterrani, amb la manca de pluges regulars, explica la manca d'aigua del Camp més que les característiques de la terra. La hidrografia del Camp es redueix a dos rius i a diverses rieres asimilables a les rambles mediterrànies. Tant el Gaià com el Francolí han foradant la Serralada Pre-litoral en el seu procés erosionador. El primer té una petita capçalera a la Conca de Barberà. Té un estiatge marcat i, donada la seva manca d'afluents, l'irregular cabal no supera 0,4 m³ /segon. El Francolí, per la seva banda, rep aigües del Brugent, la Glorieta, el riu d'Anguera, la riera de Cabra i la riera de la Selva. El cabal és d'1,5 m³ /segon i és força regular. Cal destacar l'amplitud de l'erosió provocada per l'Anguera a l'alçada de Vallverd.

Les rieres del Baix Camp (de Maspujos, d'Alforja, de Riudecols, de Riudecanys, riu de Llastres) equivalen als torrents de la Catalunya humida. L'aprofitament de les aigües, però, ha anat més lligat a la zona a les aigües subterrànies, donat el caràcter molt irregular d'aquelles rieres. En general, les característiques dels recursos hídrics de la zona han provocat un important dèficit que s'ha mirat de cobrir amb l'aigua de l'Ebre.

Quadre 3.
Dades de cabal

Riu	Cabal màxim m³/s	Data	Aportació mitja hm³
Frankolí (la Riba)	246	29-8-22	38,9
Gaià (Querol)	30	7-5-70	11,7
Gaià (Vilabella)	19	29-9-84	21,8

Dades obtingudes entre 1910 i 1996.

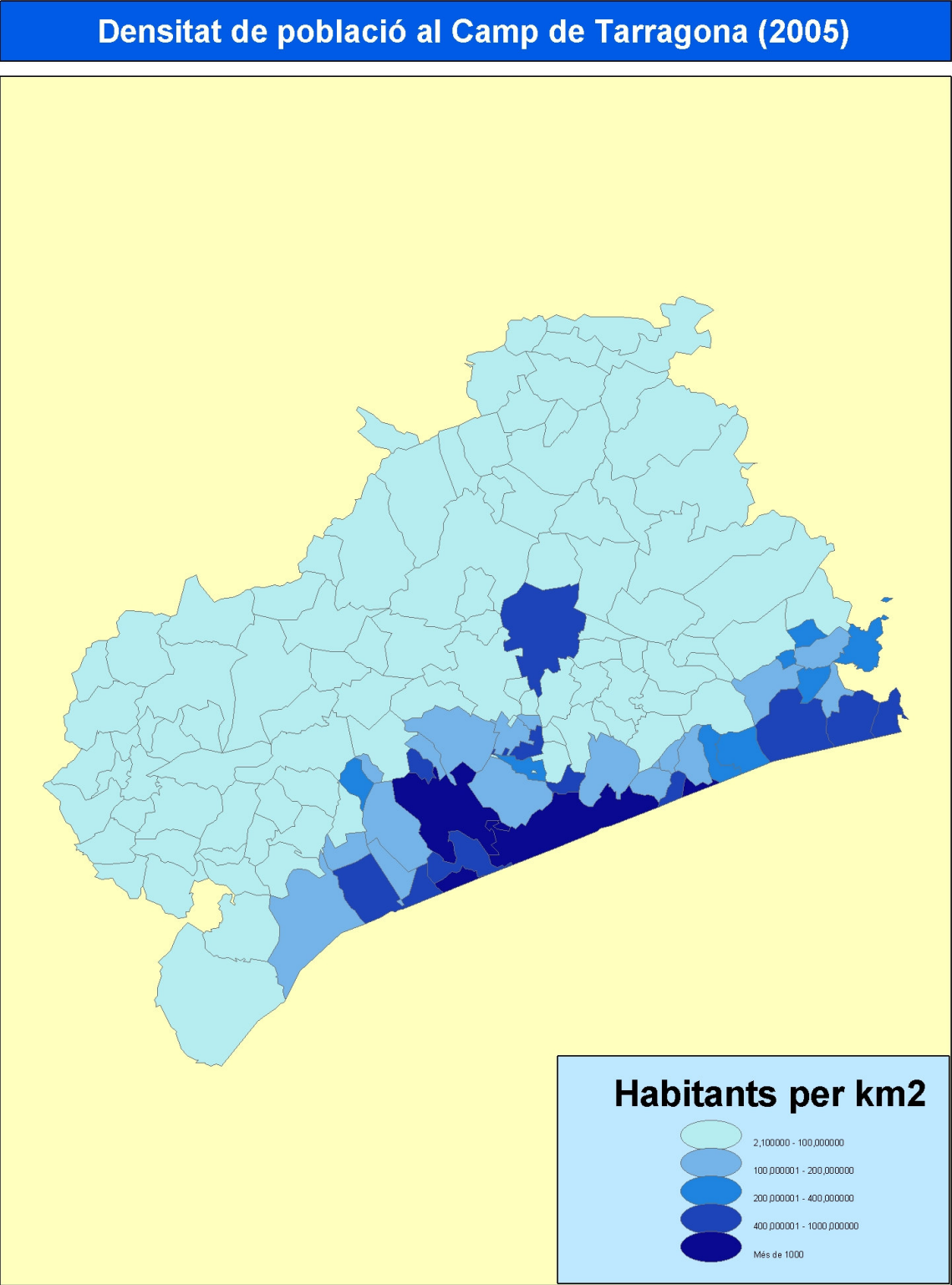
Font: IDESCAT.

El Priorat presenta la singularitat de pertànyer a la conca de l'Ebre, trobant-se travessat pels rius Siurana i Montsant, que neixen a les Muntanyes de Prades. Al Baix Penedès, per la seva banda, el Montmell serveix de distribució d'aigües en les conques de la riera de Marmellar, la riera de la Bisbal i el barranc de Sant Marc, tot i que hi ha altres torrents diversos. Com a singularitat en el litoral del Baix Penedès i el Tarragonès es pot apuntar la preexistència de molts petits estanys, dels quals encara en queden diverses mostres d'interès.

A la zona central les condicions climàtiques dominants són les normals a la Catalunya litoral. La temperatura mitjana anual és de 16º i es pot parlar de quatre mesos amb temperatura superior als 20. Contràriament, únicament el gener es pot considerar subhivernal (8,9º). Aquesta realitat no exclou la possibilitat d'entrades de masses d'aire fred, encara que molt poques vegades es baixa de -5º C.

La pluviositat és de 500 mm anuals aproximadament. Durant l'estiu meteorològic cauen uns 90 mm d'aigua (a Barcelona la precipitació estival és de 100-120 mm). Tot i això, no hi ha els nivells d'aridesa d'altres zones properes. De fet, la proximitat del mar manté una humitat elevada al llarg de l'any.

Tarragona es troba ja dins l'àrea en la qual se sent el mestral, vent sec i temperat del nord-est, que bufa sobretot a l'hivern. La intensitat del vent, però, és més elevada al Baix Camp (mestral o serè de gran potència) i a les alçades de l'entorn. El clima es va modificant en direcció cap a l'interior (més sec i més fred a l'hivern) i les muntanyes (més fred en general i majors precipitacions, tot i que moderadament). A les muntanyes més elevades neva una mitjana de quatre vegades anuals.

A la resta de comarques de l'àmbit territorial es poden fer aquestes observacions o particularitats: al Priorat destaca el caràcter protector del Montsant sobre el vessant sud, afavorint els Conreus; a la Conca el clima és més sec –arribant a l'aridesa- i més fred que al litoral. El Baix Penedès, lògicament, respon als trets litorals apuntats, tot i que destaquen les pluges relativament abundants de l'entorn del Vendrell a la tardor.

Quadre 4.
Síntesi de dades climatològiques, 2004

	Mitjana anual	Mitjana de les màximes	Mitjana de les mínimes	Màxima absoluta	Mínima absoluta	Precipitació anual (mm)	Humitat relativa (%)
Alt Camp	15,1	21,0	10,4	34,7	-1,1	444,4	72
Baix Camp	15,4	20,4	11,1	35,6	-1,1	478,2	71
B.Penedès	16,2	21,5	11,2	34,3	-1,4	515,6	76
C.Barberà	13,1	18,7	8,1	34,0	-3,5	494,0	71
Priorat	14,2	20,5	9,3	38,3	-5,2	554,2	71
Tarragonès	17,3	21,9	12,7	37,1	0,5	439,6	75

Font: Servei de Meteorologia de Catalunya.

Les característiques climàtiques condicionen la vegetació. Aquesta es troba prop del límit entre la que és pròpia de la part boreal de la regió mediterrània –àmbit dels alzinars- i, a la zona meridional, el domini de les bosquines seques. En general es pot parlar d'una elevada modificació per part de la mà de l'home.

2.4. Aspectes d'adscripció i ordenació de l'àmbit territorial

Tornant a les reflexions de l'inici, es pot establir una diferenciació entre la plana del Camp, la comarca natural d'aquest nom que tradicionalment s'ha associat al conjunt de l'Alt Camp, el Baix Camp i el Tarragonès i l'Àmbit Funcional de sis comarques que defineix el Pla Territorial. Al mateix temps, es pot dir que la delimitació d'aquest espai tampoc no correspon estrictament a criteris humans o de vinculació territorial per serveis, donat que aquest plantejament podria representar per exemple incloure la Ribera d'Ebre i, segurament, excloure el Baix Penedès.

Tradicionalment s'havia constatat la influència del mercat de Reus sobre aproximadament 50 municipis d'un àmbit superior al Camp,

amb la qual cosa l'administració es va veure condicionada a la necessitat de trobar un equilibri entre factors físics, humans, econòmics i polítics a l'hora de crear les demarcacions. De fet, el Priorat s'ha vist marcat tradicionalment pe la singularitat de pertànyer naturalment i lingüística a l'àmbit occidental català, mentre que ha establert els vincles humans amb Reus. De fet, el 1931 es proposava atribuir la zona nord a la comarca de Reus i la sud a la comarca de Móra d'Ebre (només 6 dels 39 pobles del partit judicial acudien al mercat de Falset). Finalment, però, se li va atorgar comarca pròpia, precisament per aquesta valoració de diferents variables.

Pel que fa a la Conca de Barberà, la Baixa Segarra va ser afegida en el seu moment a la comarca només per criteris d'extensió i d'equilibri de la població amb altres comarques. Per la seva banda, la designació Baix Penedès ha fet tradicionalment referència més a un concepte diferencial purament topogràfic que no a una realitat comarcal definida. A l'enquesta de la divisió comarcal del 31-32 van declarar pertànyer al Baix Penedès la gran majoria dels municipis adscrits als partits judicials del Vendrell i Vilanova i la Geltrú. La configuració de la comarca va tenir a veure també amb una visió compensatòria que va comportar la creació de l'Alt Camp o del Tarragonès.

El Camp configurat per sis comarques és, doncs, un espai de planificació i planejament que, cada cop més, pot anar assumint també una dimensió administrativa i/o de gestió. Per tant, el seu estudi no s'ha de veure condicionat en els propers anys per plantejaments que no parteixin d'aquesta reflexió.

Tot i el seu caràcter dinàmic en relació a l'exterior, l'àmbit del Camp tendeix a veure's estructurat per les àrees bàsiques de cohesió laboral i, en general, la funció vertebradora i prestadora de serveis de ciutats com Reus, Tarragona, Valls o el Vendrell i, en un altre nivell, poblacions com Montblanc o Santa Coloma de Queralt. Segons aquest plantejament, es poden apuntar algunes reflexions d'interès:

- El Priorat restaria gairebé englobat en l'àrea de cohesió que estructura la ciutat de Reus.

- El litoral nord-est es veu cada cop més influït per les dinàmiques metropolitanes irradiades des de Barcelona.
- Algun centre industrial singular constitueix una àrea secundària d'atracció. Seria el cas de Vandellòs-l'Hospitalet.
- Les àrees de cohesió per motius laborals es complementen amb la intensitat del pas de vehicles per les carreteres, amb la urbanització i amb la població assentada a cada localitat i fins i tot amb els fluxos de transport de viatgers per carretera. Es pot confirmar el paper de Tarragona en la centralització dels mateixos, seguit de Reus, mentre que Valls i el Vendrell actuen de centres d'una petita àrea comarcal.

Quadre 5.

Algunes reflexions sobre l'àmbit territorial del Camp

- Un cop es tendeix a una configuració política basada en la necessitat de gestionar prioritàriament determinats àmbits, els vincles tradicionals no han de ser l'eix del debat per a la delimitació dels territoris.
- El Camp és més que una realitat geogràfica, ja que es troba condicionat i estructurat per molts factors. En aquest context, cal limitar la significació de la mobilitat laboral (que es dóna a nivells semblants en molts territoris).
- La comarca ha estat el marc en el qual es lliguen relacions socials i econòmiques de gran immediatesa, que es detecten fins i tot a la plana del Camp (per exemple processos d'industrialització diferenciada entre les tres comarques centrals). Constitueix un model d'ordenació i gestió gairebé específic de Catalunya, i no es pot ignorar, com tampoc no es pot ignorar la incidència de l'organització provincial.
- El paper de les principals ciutats ha estat variable al llarg de la història, però tendeix a una certa complementarietat.
- En els darrers anys s'ha accelerat el creixement demogràfic i la mobilitat en general, fet que acentua el ritme de transformació. Al mateix temps, és inqüestionable el paper de la població estacional en les dinàmiques territorials.
- No es pot parlar d'una realitat territorial uniforme: la muntanya defineix actualment aquest espai territorial tant com ho pugui fer la plana, malgrat el lògic contrast en molts indicadors. Concretament, hi ha municipis de muntanya adscrits als Altiplans Centrals, Prades-Montsant i altres més aïllats.
- En tots els casos hi poden haver cooperacions sense nous nivells administratius.

Font: Elaboració pròpia.

Així, tota l'àrea central del Camp de Tarragona experimenta un creixent grau d'interconnexió entre els municipis, portant progressivament a una dinàmica de caràcter metropolità amb implicacions en àmbits molt diversos. Podem parlar d'un nucli central configurat per Tarragona, Reus i els nuclis propers, on els processos d'urbanització s'escampen mitjançant eixos com l'N-240 o la T-11, o altres eixos secundaris com la C-12 o la carretera del Pont

d'Armentera. Altres factors, com l'expansió del Port de Tarragona, l'Aeroport de Reus, el Centre Recreatiu de Port Aventura o la Universitat Rovira i Virgili, tendeixen a consolidar aquestes dinàmiques metropolitanes.

Segons els criteris estadístics del cens nord-americà –agregació de corones que envien més del 15% dels ocupats a un nucli de més de 50.000 habitants- l'àrea Tarragona-Reus-Cambrils és la segona de Catalunya en dimensió demogràfica, superant àmpliament els 300.000 habitants. Hi destacaria la doble adscripció d'Altafulla i Torredembarra en relació a Barcelona i la integració feble de Reus. Es considera que l'àrea de Tarragona-Reus-Cambrils és una àrea metropolitana dins la qual hi ha alhora una àrea metropolitana primària que és Reus (que també compliria aquells criteris estadístics).

Quadre 6.**Municipis de l'àrea metropolitana estadística (1996)**

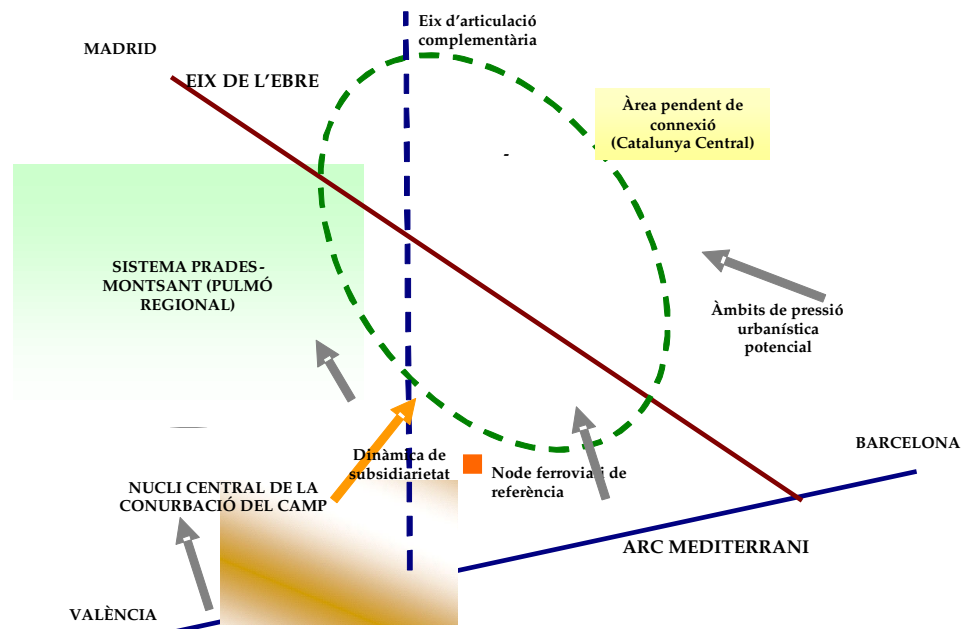
- 1a agregació: Tarragona, Vila-seca, Constantí, Altafulla, la Nou, el Catllar, els Pallaresos, la Secuita, la Pobla, el Morell, el Rourell, el Milà, Vilallonga, l'Albiol, Mont-ral, Capafonts, Vallclara, la Torre de Fontaubella, els Garidells i l'altre al sud-oest de Vilabella.
- 2a agregació: Reus, Salou, Castellvell, Torredembarra, Vespella, Vilabella, Nulles, la Masó, Arbolí, Pradell, l'Argentera.
- 3a agregació: Creixell, el de la seva esquerra, Salomó, Vallmoll, Puigpelat, Alcover, la Selva, Almoher, Riudoms, Vinyols, Cambrils, Montbrió, Botarell, les Borges, Masujols, l'Aleixar, Vilaplana, Alforja, Riudecols, Duesaigües, Riudecanyes, Colldejou, Porrera, Cornudella, Prados, Vilanova de Prados, Ulldemolins, la Morera, Poboleda, la Vilella Alta, el Lloar, Bellmunt.
- 4a agregació: Bràfim, Mont-roig, Vilanova d'Escornalbou, Gratallops.

Font: Elaboració pròpia.

S'haurà de veure quin quin pot ser l'impacte en aquest procés de la creació de les noves infraestructures de comunicacions, entre les quals tenen un paper singular la nova autovia Tarragona-Montblanc i, especialment, l'estació ferroviària d'alta velocitat a Perafort-La Secuita. També caldrà comprovar quina és l'afectació que pugui comportar l'expansió de la Regió Metropolitana de Barcelona, així com el paper que finalment pugui jugar la zona en la consolidació de l'Arc Mediterrani, un eix urbà i econòmic que presenta certes discontinuïtats.

L'evolució de la població al nucli central del Camp no és destacable en els darrers anys únicament en el sistema Tarragona-Reus, sinó que el litoral guanya pes progressivament, i la segona línia de la costa comença a irrompre amb força en aquesta evolució. En aquest sentit, cal tenir en compte que la topografia condiciona tant l'assentament de població com les facilitats per als fluxes de persones i la localització econòmica. Proporcionalment, la superfície urbanitzada té una significació important al Baix Penedès, juntament amb la del Tarragonès i el Garraf, confirmant així la configuració d'un potent eix de poblament que ressegueix el litoral.

Mapa 2. Dinàmiques externes d'integració territorial

Font: elaboració pròpia

Les tendències de canvi territorial són en part massa ràpides i fins i tot traumàtiques, i es concreten en aspectes com els que se sintetitzen a la taula següent. S'hi ha d'afegir moltes altres reflexions, com la manca de consideració de la variable paisatgística en el planejament, la incidència de les activitats logístiques i altres fortament consumidores de sòl o un impacte directe de les infraestructures, en un procés tan ràpid de creació que difícilment es poden coordinar i/o superposar.

Per tant, sembla imprescindible accelerar el procés de planejament, que implica eines com l'adequació de la normativa dels diferents municipis, la finalització del Pla Territorial Parcial en procés de redacció o l'aplicació del Pla Director del Turisme i la Indústria. Aquest document és fonamental per introduir en la zona la necessitat d'una major coordinació de les propostes locals de creixement, així com una visió que fomenti plantejaments propositius i no només la reacció als canvis que arriben de l'exterior.

Quadre 7.

Distribució general de la superfície, 2001 (hectàrees)

	Superfície forestal			Improd. natural	Conreus		Urbà, urbanitz. i altres	Total	Urbà i urbanitz/ total
	Bosc	Bosquines	Altres		Secà	Regadiu			
Alt Camp	10.148	8.817	3.486	4.139	19.691	3.980	3.509	53.770	6,53
Baix Camp	15.057	13.961	4.716	5.512	7.426	15.932	7.126	69.730	10,22
B. Penedès	4.999	9.179	85	1.221	8.448	304	5.344	29.580	18,07
C. Barberà	11.752	14.633	4.610	5.072	27.164	373	1.416	65.020	2,18
Priorat	8.668	11.490	6.069	5.459	13.799	2.163	2.022	49.670	4,07
Tarragonès	3.322	3.577	318	1.945	8.445	4.232	9.901	31.740	31,19
C. Tgna	53.946	61.657	19.284	23.348	84.973	26.984	29.318	299.510	9,79

Font: Idescat.

Les orientacions territorials de futur –a concretar lògicament més endavant- hauran de contemplar aspectes com el foment d'una xarxa de ciutats compactes i complementàries; l'adequació de les xarxes d'infraestructures a les necessitats reals de la zona, superant la simple funció de pas; la creació de zones de localització econòmica d'abast supralocal; l'estructuració d'uns serveis de transport públic adaptats a les necessitats actuals, etc. En conjunt, es tracta d'avançar en l'equilibri entre la competitivitat i la qualitat de vida.

En aquest sentit, únicament l'adequació de les estructures de gestió a la nova realitat regional pot permetre afrontar els reptes pendents i dissenyar un model adient de territori. Això fa necessari clarificar les propostes realitzades fins ara en aquest sentit. Entre aquestes necessitats cal apuntar no només la pròpia vertebració d'una administració regional, sinó també de les unitats menors que permetin una articulació interna dels sistemes urbans vigents, permetent concretar les orientacions de planejament que avançava el Pla Territorial General (PTGC) i que caldrà ara concretar.

El PTGC definia unes Àrees Bàsiques Territorials que es corresponen en part als petits sistemes urbans que es poden identificar en el si del Camp i que havien de ser elements per a la racionalització de la gestió i l'ordenació. Concretament, eren 28 en el cas del Camp.

Quadre 8.

Síntesi de problemàtiques territorials a la zona central i litoral del Camp

Creixement urbanístic accelerat i sovint descontrolat	- Creixement no només ràpid sinó sense control, amb manca de planificació en els diferents nivells territorials. - Model de creixement sense visió compacta, de mixtura d'usos i amb protecció dels espais lliures.
Dèficit d'infraestructures	- Manca d'infraestructures per a la competitivitat i la qualitat de vida. - Desigualtats importants en els nivells d'accessibilitat. - Perjudici entre diversos nivells d'infraestructures. - Manca de consideració al transport de mercaderies. - No compliment de terminis previstos.
Problemàtica relacionada amb el transport i la mobilitat	- Manca de Plans de Mobilitat i d'una autoritat de transport supramunicipal. - Poc desenvolupament del transport col·lectiu i sostenible. - Manca d'intermodalitat i integració de xarxes.
Manca de polítiques de foment de la sostenibilitat	- Manca d'eines de planejament en general. - No consideració del paisatge com a variable fonamental. - Poca aplicació dels mecanismes d'estalvi energètic i gestió de residus.
Degradació d'espais lliures	- Importants mancances en infraestructures ambientals. - Degradació de la vegetació per intensació. - Processos erosius i de degradació: incendis forestals, construcció d'infraestructures i ús recreatiu. - Existència, en algunes zones, de vulnerabilitat faunística. - Degradació del litoral per antropització en general. - Existència d'aqüífers contaminats per abocaments incontrolats.

Font: elaboració pròpia

D'altra banda, l'anomenat Informe Roca va realitzar propostes diverses per a allò que es definia com a vegueria del Camp de Tarragona, que es poden sintetitzar precisament en l'establiment de la vegueria –amb el pas de la Baixa Segarra a la Catalunya Central com a element més destacat- i una proposta de fusió de diversos municipis de reduït nombre d'habitants, tendint per exemple a agrupar l'àrea del Montsant i les Muntanyes de Prades. Per tant, disposem ja d'algunes pistes significatives sobre l'àmbit de la gestió local o, si més no, de les necessitats en aquest apartat.

Cal considerar que una nova administració d'abast regional s'haurà de vertebrar precisament sobre aspectes com la potenciació dels sistemes urbans interns, la superació de les polítiques locals de desenvolupament o la consideració estratègica dels espais oberts.

Aquests nous àmbits de gestió hauran de considerar aspectes com la generació d'una nova identitat, la introducció de processos de participació i governabilitat o una nova vertebració amb les àrees veïnes (la regió Metropolitana, les Terres de l'Ebre i Lleida en el cas del Camp de Tarragona). Es tracta de buscar una cooperació i una complementarietat necessàries amb l'aspiració de configurar espais o eixos territorials estratègics encara més amplis, com pot ser l'Arc Mediterrani.

3.- Les infraestructures

3.1. Introducció

Les infraestructures són un element que condiciona la vida de les persones i com un factor de localització de població i activitat econòmica, junt amb altres variables com la situació, el clima o el propi potencial humà. El Camp disposa d'una xarxa de comunicacions per carretera que la connecten amb les principals vies ràpides d'accés a Espanya i Europa. Globalment, es pot dir que el Camp té una accessibilitat privilegiada, aproximadament a una hora de Barcelona i a cinc de Madrid.

Les principals limitacions associades la xarxa viària són: limitacions de plataforma i conservació; efecte limitador dels peatges; superposició de fluxes en uns mateixos traçats; afectació del territori; baixa capil·laritat i manteniment de la xarxa local; model excessivament radial. Les diferents administracions intervenen en la millora de la xarxa però, tot i les millores realitzades, de manera irregular i en general poc coordinada, especialment si es tracta de plantejar el conjunt de la xarxa en termes de servei i de competitivitat estratègica.

L'oferta de transport públic es troba en procés de nova estructuració paral·lelament a la creix de l'Autoritat Metropolitana, però topa amb limitacions com la dificultat de superació dels límits locals per part de les empreses municipals de transports. El port i l'aeroport són infraestructures singulars per a la competitivitat de la zona, i es troben en procés de definició de les obres prioritàries d'adequació a les perspectives immediates. Al port, al marge de les intervencions actuals, es preveu la connexió amb l'eix mediterrani ferroviari i amb la xarxa de mercaderies europea.

Al Camp s'identifiquen uns eixos potents de localització industrial, com el Tarragona-Vila-seca, l'entorn de Reus o els eixos Valls-el Pla de Santa Maria i Montblanc-l'Espluga. Les comunicacions tendeixen a crear nous corredors empresarials (p.ex. Reus-Montblanc). Es tendeixen a crear infraestructures de suport a la nova localització d'empreses d'elevat valor afegit (parcs tecnològics) o a la configuració de processos industrials i de distribució supralocals (plataformes logístiques). Tot seguit passem a detallar la situació actual i les intervencions previstes en les infraestructures del Camp de Tarragona.

3.2. Xarxa viària

D'entrada cal entendre el conjunt d'infraestructures com un element que condiciona la vida de les persones i com un factor de localització de població i activitat econòmica, junt amb altres variables com la situació, el clima o el propi potencial humà. La zona disposa d'una xarxa de comunicacions per carretera que la connecten amb les principals vies ràpides d'accés a Espanya i Europa. Globalment, es pot dir que el Camp té una accessibilitat privilegiada, aproximadament a una hora de Barcelona i a cinc de Madrid.

La xarxa viària bàsica connecta el Camp amb la resta del territori però també fa una funció evident de vertebració interna. Destaquen com a eixos preferents amb aquesta funció:

- a) L'A-7, o antiga N-340, de Barcelona a València que presenta una elevada imbricació amb les àrees urbanes per les quals discorre.
- b) L'autopista AP-7, com a principal element vertebrador de la zona amb la resta del corredor mediterrani. El seu paper es complementa amb l'Autopista Pau Casals, que connecta amb el litoral de la Regió Metropolitana de Barcelona i que ha constituït en els darrers anys un clar element de canvi territorial.

Quadre 9.

Distribució de la xarxa viària segons titularitat, 2004 (km)

		Tarragona (prov.) 2004	Catalunya
Generalitat	Total	1.192 (1.123 el 1996)	5.704
	Autopistes de peatge	11	196
	Autopisteslliures, autovies i carreteres de doble calçada	25	225
	Carreteres de calçada única	1.157	5.283
Estat	Total	583 (551 el 1996)	2.008
	Autopistes de peatge	190	459
	Autopisteslliures, autovies i carreteres de doble calçada	61	372
	Carreteres de calçada única	332	1.177
Diputació/ns	Total	1.018 (1.050 el 1996)	4.465
	Autopistes de peatge	0	0
	Autopisteslliures, autovies i carreteres de doble calçada	0	3
	Carreteres de calçada única	1.018	4.462
Total	Total	2.793 (2.724 el 1996)	12.177
	Autopistes de peatge	201	655
	Autopisteslliures, autovies i carreteres de doble calçada	86	600
	Carreteres de calçada única	2.507	10.922

Font: DPTOP.

Té un menor paper en la vertebració territorial interna l'autopista AP-2, que connecta amb la Vall de l'Ebre i Madrid, pel seu posicionament més tangencial en relació al nucli del Camp. En canvi, altres eixos viaris que complementen els anteriors en la connectivitat territorial –i particularment en la connexió entre centres urbans- són:

- La C-14, que connecta Salou i les comarques del Pirineu, estructurant un eix que passa per Reus i Montblanc. Aquest eix recull a partir de la capital del Baix Camp bona part del tràfic de mercaderies del Port de Tarragona

- La N-240 entre Tarragona i Lleida, que passa per Valls i novament per Montblanc. Es tracta d'una carretera de la qual se n'ha reclamat el desdoblament però que s'ha de veure substituïda en les seves funcions per la nova autovia Tarragona-Montblanc a estructurar a l'oest del Francolí.
- L'eix que formen la T-11 i la N-420, que porta de Tarragona i Reus a l'interior de les Terres de l'Ebre i a Terol.
- Altres vies amb un caràcter més complementari i una menor connectivitat amb l'àrea central, però que també formen part de la xarxa bàsica, com les connexions entre Valls i el Garraf pel Vendrell o entre l'Hospitalet de l'Infant i la Ribera d'Ebre.

Les poblacions i la urbanització s'estenen sobretot al llarg dels corredors anteriors, així com per les principals vies locals i comarcals, amb un nivell màxim a l'àrea central.

De fet, les noves infraestructures de comunicacions han intensificat les relacions fins a arribar a configurar un territori que, en molts aspectes, funciona de manera integrada. L'increment de relacions és constatable també a partir de la proliferació territorial de nombroses empreses industrials i de serveis que busquen factors de localització favorables. Evidentment, la resta de la xarxa bàsica i el conjunt de la xarxa comarcal –i cada cop més la local- completen les funcions connectives dels eixos apuntats anteriorment.

Tarragona capta diàriament uns 25.000 moviments de tipus laboral, mentre que Reus s'acosta als 15.000 i superen els 3.000 altres municipis com Salou, Vila-seca, Valls o Cambrils. A partir tant d'aquests desplaçaments laborals com d'altres generats per les demandes de serveis diversos, es pot parlar d'una forta intensificació de fluxes de tot tipus i en totes direccions, presentant el transport horitzontal un important consum d'energia i unes característiques en general poc sostenibles per l'increment del transport privat.

Cal tenir en compte que els vehicles es van incrementar en un 20% entre 1995 i 1999. A cavall de la mobilitat interna i externa es registra un increment global del trànsit, com ho mostra la intensitat mitjana diària de les autopistes (2003): 57.802 en el tram

Barcelona-Tarragona i 18.240 en el tram Tarragona-València de l'AP-7, 19.768 al tram Sitges-El Vendrell de l'Autopista Pau Casals. La densitat de trànsit és extensiu no només al conjunt de la xarxa bàsica sinó també al conjunt de vies que envolten les ciutats de Tarragona i Reus (més de 10.000 vehicles diaris en la major part d'elles).

Quadre 10.

Trànsit registrat a les carreteres de la xarxa de la Generalitat de Catalunya per comarques, 2003

	Totals comarcals				Intervals de trànsit						
	IMD mitj.	Milions de Vehicles/km a l'any	% vehicles pesants	% xarxa	IMD mitj.	% xarxa	IMD mitj.	% xarxa	IMD mitj.	% xarxa	IMD mitj.
Alt Camp	3.271	142	9,6	35,0	284	35,3	2.389	25,1	7.306	4,5	10.904
Baix Camp	2.948	208	8,8	40,2	258	35,6	2.305	17,0	6.394	7,1	13.076
B.Penedès	11.015	159	7,2	0,0	s.d.	27,2	3.063	0,0	s.d.	72,8	13.987
Conca B.	1.282	83	9,0	56,3	266	41,5	2.098	0,0	s.d.	2,1	12.270
Priorat	476	31	8,4	85,7	270	14,3	1.710	0,0	s.d.	0,0	
Tarragonès	8.021	196	7,2	21,9	747	31,7	1.859	10,4	7.523	36,0	18.010
Catalunya	7.614	15.620	9,15	27,6		33,0		20,8		18,6	

Font: DPTOP.

A la congestió cal afegir-hi limitacions de plataforma o de conservació insuficient en moltes carreteres secundàries o de caràcter local, igualment fonamentals per al funcionament de la vida col·lectiva. Més concretament, els principals dèficits que es detecten en el conjunt de la xarxa són:

- L'efecte limitador que per a la seva utilització representen els peatges de l'autopista, amb la qual cosa s'afavoreix recarregar el trànsit en la resta de la xarxa.
- La superposició de fluxes locals, regionals i fins i tot internacionals en moltes de les carreteres de la zona. En general, la gran majoria de les vies tenen una utilització molt superior a les previsions, com a resultat d'un determinat model territorial.
- La pròpia ocupació del territori que presenta el conjunt de vies i les infraestructures associades.
- Una baixa capil·laritat i un nivell irregular de manteniment en la xarxa local –ferm, traçat, amplada– especialment si considerem la tendència al creixement residencial de molts municipis. Cal fer extensives aquestes limitacions a l'àmbit de la seguretat viària.
- En directa vinculació amb el punt anterior, la xarxa secundària presenta una configuració excessivament radial a l'entorn de les principals ciutats. En canvi, moltes àrees rurals i de muntanya

gairebé no disposen d'accessos, i en molts casos les vies disposen únicament de tractaments superficials.

Les diferents administracions intervenen en la millora de la xarxa, però de manera irregular i en general poc coordinada, especialment si es tracta de plantejar el conjunt de la xarxa en termes de servei i de competitivitat estratègica. Els volums totals d'inversió depenen en bona part de la intervenció puntual de l'Estat en algun dels grans itineraris. Tot i això, es pot parlar també en els darrers anys de la realització de millores diverses en la xarxa de la Generalitat: tram de la C-14 entre Solivella i el Coll de Belltall, millores del trams Maspujols-Vilaplana i Pobla-Perafort, intervencions en trams diversos al Priorat, etc.

Per la seva banda, la Diputació de Tarragona va invertir més de 16 milions d'euros en la xarxa viària provincial al llarg del 2005, amb actuacions emmarcades en el pla quadriennal 2004-2007 (p.ex. millora dels trams l'Espluga-Solivella, Marçà-Capçanes, nou accés a Puigpelat des d'Alió, accés a l'estació del TAV). En general, però, predominen cada cop més en la xarxa complementària les actuacions de renovació del ferm, senyalització i seguretat. Evidentment, es preveu la continuïtat de les actuacions en l'esmentat horitzó temporal.

Quadre 11.

Inversions a la xarxa de carreteres de la Generalitat (milers euros)

	1996	2000	2004
Alt Camp	566,8	1.408,0	2.447,2
Baix Camp	1.194,4	3.580,0	10.101,2
Baix Penedès	54,1	5.349,0	1.510,2
Conca de Barberà	370,6	1.741,0	9.636,0
Priorat	753,3	2.010,0	2.561,2
Tarragonès	3.312,3	2.548,0	4.342,6
Catalunya	211.610,6	849,0	399.889,6

**Recordar que hi ha altres despeses no comarcalitzables.*

Font: DPTOP.

Algunes de les principals realitzacions immediates que es preveuen a càrrec de l'Estat són:

- El desdoblament de la N-340 per transformar-la en la futura autovia A-7. Per a l'exercici del proper any, els pressupostos

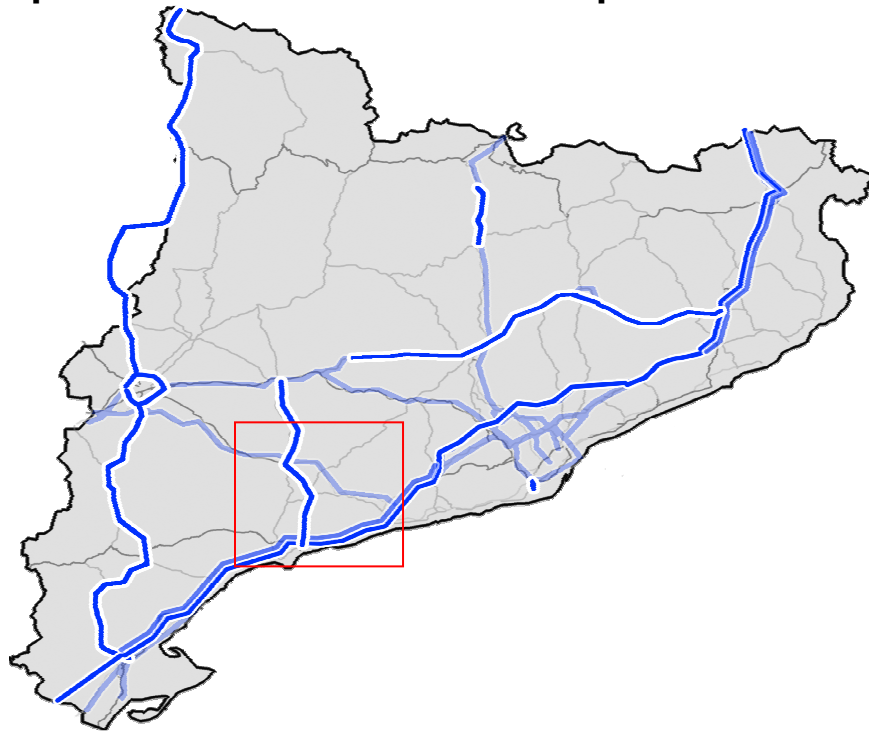
inclouen la variant de Tarragona, el sector Cambrils-Vila-seca (recordem que es troba en obres, gairebé 11 milions d'euros), el de Mont-roig-Cambrils (6 milions) i el d'Altafulla-Vilafranca.

- El tram de la futura A-27 Tarragona-Montblanc entre la capital i el Morell (adjudicada per 642.000 la redacció del projecte). Sembla que la continuació d'aquest vial es planteja a mig i llarg termini i per l'oest de la ciutat de Valls. Lògicament, aquest eix haurà de preveure tant la connexió adient amb l'actual N-240 i la carretera Alcover-Valls com la seva futura perllongació fins a Tàrrrega (enllaç amb l'Eix Transversal). Tot i això, caldrà veure si finalment es considera prioritari el desdoblament de la N-240 entre Montblanc i Lleida.
- La continuïtat en l'estructuració de l'N-420, on es troba en obres el tram del Coll del Moro (a la Terra Alta) i on destaca la construcció de la variant de Falset (6,1 milions) o el projecte de la de Riudecols. A concretar en els propers quatre anys, també hi ha la conversió en tram semiurbà de la T-11 entre l'autopista i Tarragona.

Cal recordar que existeix un conveni entre el Ministeri de Foment i el Departament de Política Territorial i Obres Públiques per invertir en els propers set anys 7.345 milions d'euros a la xarxa viària catalana. Es tracta d'obres ja previstes que es volen concretar en un període d'actuació temporal. Per a les comarques de Tarragona representa un 17,37% del conjunt de la inversió prevista, el 33% del conjunt de la inversió del Ministeri de Foment (1.086,17 de 3.282,17 milions d'euros) i sols el 4,7% de la prevista per la Generalitat (167,72 de 3.504,73 milions). En tot cas, els estaments empresarials de la zona s'han fet esment sovint d'una baixa execució dels pressupostos.

Mapa 3. Principals previsions viàries del PITC

Proposta de xarxa viària transeuropea:

Resta d'actuacions previstes a la xarxa bàsica:

Font: Departament de Política Territorial i Obres Públiques.

Pel que fa a la Generalitat, es preveu:

- El desdoblament de la C-14 entre Reus i Alcover, per tal de donar solució a un dels eixos més dinàmics, així com densificats i insegurs existents actualment. Aquest tram del corredor Salou-Ponts es preveu iniciar de manera immediata, i es troba pressupostat actualment en 78 milions.
- La renovació de la C-242 entre les Borges del Camp i el límit amb les Garrigues.
- Altres intervencions d'abast més local, però d'important paper en el conjunt, com la millora superficial del Coll de la Rubiola a Rodonyà (C-51).

En general les orientacions del govern català per a la xarxa viària bàsica es recullen en el Pla d'Infraestructures de Transport de Catalunya (PITC) amb un horitzó establert en l'any 2026. Pel que fa a les carreteres, contempla bàsicament la consolidació dels trams en procés de desdoblament, per tal de facilitar la connexió del territori amb el context estatal i europeu. De manera més complementària, caldrà resoldre altres aspectes com la connexió més idònia amb la Catalunya Central (sembla que es vol afavorir l'itinerari Montblanc-Santa Coloma-Calaf). L'esmentat document presenta com a element d'interès una certa voluntat de coordinació amb la resta d'administracions, singularment l'Estat.

Finalment, caldrà considerar com a prioritat fonamental la tendència a la segregació de fluxes segons els nivells de vials. En aquest context, trams de tipus comarcal-local com Tarragona-Salou, Valls-Alcover, Reus-Riudoms, Tarragona-el Pont d'Armentera, Reus-Cambrils, Constantí-la Pobla-Valls o Valls Torredembarra hauran de rebre la consideració corresponent amb l'objectiu de la vertebració interna del territori. Una reflexió a banda han de merèixer els accessos a les noves infraestructures ferroviàries (per exemple connexió entre Reus i Perafort).

3.3. Servei ferroviari i oferta de transport públic

La xarxa i el servei ferroviaris es caracteritzen actualment a la zona per limitacions evidents, com ara la baixa freqüència de trens, la

reduïda velocitat comercial, que no supera en alguns casos els 70 km/h i el procés d'abandonament de les estacions menors. En general, es pot dir que la situació actual de la xarxa i del servei no respon a les seves potencialitats derivades de la localització, tot i que evidentment es pot parlar d'un contrast entre l'eix litoral, amb petites penetracions com la que porta a Reus, i la resta.

Les realitzacions recents i les previsions immediates, centrades en una inversió majoritària en vies d'altres prestacions, i englobades en el Plan Estratégico de Infraestructuras y Transporte (PEIT) es poden sintetitzar en:

- Un corredor ferroviari litoral gairebé finalitzat, malgrat la seva paralització temporal per raons pressupostàries. La previsió és definir el corredor mitjançant dues línies d'ample europeu i una d'ibèric o a la inversa, en funció de la demanda. La connexió amb la línia Barcelona-Madrid (pressupost de 26 milions) no inclou encara les estacions de Vila-seca i Cambrils. Cal dir que evidentment el fet de considerar-se velocitat alta i no alta velocitat constitueix una limitació en ella mateixa.
- Una previsió immediata d'arribada del TAV a la zona del Camp, restant pendent per al 2007 la connexió amb Barcelona. Segons el catedràtic José María Ureña, les característiques de l'àrea de Tarragona han de fer possible que la implantació de l'alta velocitat ferroviària puguin beneficiar més aquesta que una altra zona com pot ser Girona, entre altres raons per la proximitat del port i de les zones turístiques litorals. Es considera que a la zona s'establiran noves activitats connectades amb l'àrea de Barcelona i, en menor mesura, amb Saragossa i València, però difícilment l'estació central de la zona pugui esdevenir per ell mateix un centre d'activitat important.
- Altres previsions tenen a veure amb la intervenció en passos a nivell o en la modernització de la línia Reus-Casp per Móra.

Aquestes previsions –que permeten parlar d'una situació de canvi– tendeixen a portar a una situació cada cop més dual en el servei entre les xarxes convencionals, que es poden veure abocades a la marginalitat, i les de nova implantació, que poden portar el territori

local a una certa situació de subsidiarietat en relació a les principals àrees metropolitanes.

Cal preveure una insuficient multimodalitat, una certa manca de previsió en les estacions, una nova jerarquització d'aquestes que pot portar a situacions de potencialitat marginalitat en alguna d'elles. També es pot parlar de la ***tendència a una multiplicitat d'infraestructures ramificades, així com de la possibilitat que la connexió entre espais centrals allunyats sigui més ràpida que dos punts del mateix territori que es connectin per línies convencionals***. Finalment, no queda clar quin pot ser el nivell d'aprofitament d'una eventual connexió entre els eixos mediterrani i de Madrid.

Paral·lelament, encara no existeix en el tràfic de passatgers una previsió concreta de xarxa de rodalies en la qual el Camp tingui una presència activa i no únicament com a extensió del servei des de Barcelona. D'altra banda, i en relació al PITC, diversos agents socioeconòmics de la zona apunten reflexions referides al tràfic de mercaderies, com la necessitat de mantenir el corredor mediterrani i una futura connexió amb la Catalunya Central o la possibilitat de reaprofitar la línia Reus-Roda. En conjunt es fa necessària una visió integral per al servei de mercaderies.

En general, ***les tendències de futur no permeten veure encara la possibilitat de fer pivotar en major mesura la mobilitat de persones i mercaderies sobre el ferrocarril***. Entre les alegacions presentades des del territori al PITC 2006-2026 hi ha diferents propostes que van encaminades a l'establiment d'un servei de rodalies fins a Montblanc, així com a la implantació d'un servei exprés –equivalent en la pràctica a un metro de superfície– entre Valls, Tarragona i Reus. El mateix document reflecteix previsions com una connexió de la zona amb el gran espai logístic previst a Tàrrrega-Cervera.

Paral·lelament a aquesta situació de canvi, també es troba en transformació l'oferta de transport públic per carretera. A l'espera de configurar les estratègies definitives paral·leles a l'estructuració de

L'Autoritat del Transport Públic del Camp, que ha de fomentar per exemple la multimodalitat i la integració tarifària, en els darrers anys s'ha dut a terme un procés de millora de l'oferta de transport públic en el marc comarcal.

És el cas, per exemple, de les propostes efectuades al Baix Penedès o l'Alt Camp, mitjançant propostes que pretenen sobretot millorar les freqüències i la connectivitat dels diferents municipis amb els respectius caps de comarca. És evident que en aquests darrers casos, per exemple, existeixen limitacions molt evidents en el servei ferroviari o en la capilaritat del transport públic per carretera. Per exemple, contrasta la concentració dels fluxes sobre centres urbans com Tarragona i Reus amb l'existència de buits sense connexió a la xarxa en les àrees més interiors, malgrat la seva condició de servei públic.

El 2005 van augmentar les freqüències de deu línies de bus entre les principals ciutats del Camp. Amb certa immediatesa es preveu la millor accessibilitat en transport públic als principals centres de treball, com és el cas dels grans polígons de Tarragona i Valls. A les millores caldrà afegir-hi en un futur les que fan referència a l'accés a l'estació ferroviària d'alta velocitat a Perafort-La Secuita.

D'altra banda, caldrà resoldre també les limitacions en les concessions a les empreses municipals de transports de línies que superen límits municipals, així com la manca de plans de mobilitat sostenible que permetin impulsar la promoció del transport públic.

Una nova cultura de la mobilitat ha de portar a la necessària coordinació entre localització d'activitats urbanes, infraestructures i promoció del transport públic. Per tant, es tracta de coordinar un determinat model urbà i territorial amb aquesta oferta de transport públic. Un servei competitiu és la única garantia per frenar el consum d'energia i recursos que representa la utilització dels vehicles privats (que es van incrementar en un 20% entre 1995 i 1999 a la zona).

3.4 El port i l'aeroport, infraestructuras singulars per a la competitivitat de la zona

El Port de Tarragona es troba clarament diferenciat entre port interior –predomini de sòlids a doll- i port exterior o petroquímic, i ***té una dimensió regional i una clara projecció en el desenvolupament econòmic català i estatal.*** Aquesta projecció, tant per l'amplitud del seu *hinterland* com per la seva potencial complementarietat amb el port de Barcelona, és bàsica en el marc d'un Front Portuari Català.

El Pla d'Utilització d'Espais Portuaris (PUEP) introdueix com a novetat la necessitat de delimitar una zona terrestre per activitats lligades al tràfic portuari, amb un clar caràcter polifuncional. Com a realitzacions en curs podem parlar de les obres del dic d'abric i la reordenació a la zona del Serrallo, amb una inversió conjunta de més de 13 milions. Les previsions totals per al 2006 -21,3 milions en total- inclouen també la perllongació de l'espigó dels Prats.

A més llarg termini –a partir d'una previsió integral d'infraestructures i una visió supramunicipal- es preveu una expansió que comprèn la previsió de grans infraestructures de transport que el connectin de manera més adient a nivell català i internacional i la consolidació de la ZAL (zona d'activitats logístiques). Concretament, les previsions en infraestructures inclouen:

- L'adequació del corredor mediterrani, incloent les opcions de connexió amb l'estació central del Camp –i per tant la línia Madrid-Barcelona-França- i l'aeroport de Reus.
- La connexió amb la xarxa de mercaderies d'amplada europea (possiblement mitjançant les comarques centrals de Catalunya).

Cal contemplar la possibilitat de potenciació del transport nocturn de mercaderies i de captació del tràfic de contenidors, donada la tendència a la saturació de les zones logístiques de Barcelona i Valencia.

L'aeroport de Reus també té una gran repercussió per a l'activitat econòmica del Camp, especialment si ens referim al turisme. Aquesta característica fa que puguem parlar de 700.000 passatgers anuals, contrastant amb la presència marginal de les mercaderies.

El Pla Director que executa AENA (aprovat el 2001) preveu inversions d'uns 80 milions d'euros destinades a constituir node especialitzat i complementari en el marc de l'espai aeroportuari català, amb una capacitat per a 2 milions de passatgers. Es pot parlar encara d'un baix nivell de realització de les inversions previstes, tot i que les inversions en curs -14,48 milions d'Euros el 2006- comporten l'enderroc de la Base Aèria, la construcció de l'aparcament, el recreixement de pistes o millores en serveis diversos. Cal destacar que moltes actuacions tenen caràcter plurianual.

El futur de l'aeroport passaria per tenir més vols regulars, mantenir l'especialització turística, incrementar la funció d'aeroport de càrrega i actuar de complementari del de Barcelona, donant servei a un espai que abarcaria també les Terres de l'Ebre i el Pla de Lleida. Tot i això, i encara que podem parlar, per tant, d'un segon node estratègic de transport del Camp, les potencialitats reals d'aquesta infraestructura s'han de concretar encara, especialment pel que fa a mercaderies i pel que fa a un model de gestió més actual i adaptat a les necessitats de la zona.

3.5. La localització empresarial

Les àrees petroquímiques constitueixen les principals extensions de localització economicoempresarial ; sumen 1.400 hectàrees de superfície i prop de 6.000 treballadors directes entre els polígons Sud i Nord. Evidentment, es tracta d'instal·lacions de grans implicacions territorials i ambientals. En contrast amb aquestes àrees, predominen les zones industrials de caràcter predominant endogen, amb empreses bàsicament locals, un nivell d'ocupació mig i una dotació de serveis molt desigual. ***La dinàmica econòmica dels darrers anys tendeix a portar a un esgotament del sòl*** i a la necessitat d'adequació del planejament local en aquest sentit. Cal

tenir en compte que els trasllats d'activitats ja existents ocupen una bona part de les operacions.

És destacable, d'altra banda, el paper dels ajuntaments en la promoció de les àrees industrials, ja sigui de manera directa o mitjançant convenis amb l'Incasòl o promotors privats. En aquest sentit, la iniciativa pública representa d'alguna manera una major rapidesa i seguretat en l'actuació, encara que el procés de creació dels polígons arriba com a promig als cinc anys incloent tot el procés. El preu per metre quadrat oscil·la molt, des dels 6 als 45 Euros, depenent de la situació, els serveis i el promotor.

Pel que fa a les característiques de l'oferta, es poden fer aquestes observacions sintètiques per comarques:

- Al Tarragonès, trobem diversos paquets destacats, com són: Constantí el Morell-la Pobla, amb el polígon nord però també amb la singularitat del polígon de la Zona Franca en el primer municipi (més de 200 hectàrees en total); l'eix Tarragona-Vila-seca, amb el polígon sud (amb més de 320 hectàrees ocupades sobre les 500 totals) i el pla d'utilització d'espais portuaris, amb 300 hectàrees totals més; en cada un dels dos municipis trobem també polígons de dimensió important, com Riu Clar a Tarragona o l'Alba a Vila-seca. Finalment, l'oferta en la resta de municipis és molt menor.
- A l'Alt Camp, l'eix Valls-El Pla és especialment potent (242 ha netes, amb prop de 180 ocupades i importants previsions de futur). Complementàriament, destaca el procés expansiu d'Alcover i les implantacions de caràcter logístic i/o de gran indústria en diversos municipis.
- Al Baix Camp, la ciutat de Reus es troba en vies de solució del seu tradicional dèficit d'oferta de sòl industrial, amb actuacions centrades sobretot al polígon Agro-Reus i la carretera de Constantí. També s'han qualificat 300 noves hectàrees en el planejament. A la resta de la comarca destaca l'oferta de la Selva del Camp –ajudant a vertebrar un eix fins a Montblanc- i l'ampliació del sòl a l'Hospitalet de l'Infant (actuació de l'Incasòl a afegir a la prèvia de SEPES).

- A la Conca de Barberà, la concentració més important es dona a l'eix Montblanc-l'Espluga (unes 40 ha netes) i, en menor mesura, a Santa Coloma, Pira i Sarraí.
- Al Priorat, l'únic polígon existent –i en procés d'ampliació– és el de la Sort dels Capellans a Falset, que pot guanyar una nova projecció amb la variant en construcció.

Quadre 12.

Distribució de polígons industrials per comarques, 2005

	Alt Camp	Baix Camp	Baix Penedès	C. de Barberà	Tarragonès	Priorat	Total
Nombre de polígons	24	42	24	17	41	1	149
Iniciativa pública	5	15	2	2	8	1	33
Iniciativa privada	20	28	24	15	33	0	120
Ha netes	385	507	228	57	1.737	5	2.918
Ha ocupades	206	85	64	7	896	0	1.257
Ha actuals en venda	53	37	35	0	93	2	221
Ha al mercat propers 3 anys	43	235	45	6	122	2	454

Alguns polígons són mitjançant cooperació pública-privada.

Ha al mercat: a Reus s'ha considerat la mitjana d'una forquilla entre 135 Ha i 215 Ha_175 Ha.

Font: Diputació de Tarragona.

En síntesi, s'identifiquen tres àmbits principals amb majors o menors opcions de localització industrial-empresarial:

1. El Centre del Camp, amb els polígons petroquímics de les multinacionals, que realitzen periòdicament grans inversions però que generen comparativament pocs llocs de treball.
2. Un espai industrial perifèric que s'estén per les comarques del Baix Camp, Alt Camp, la Conca de Barberà i el Baix Penedès. Els valors de captació d'inversió i ocupació són en aquest cas secundaris, però tenen una gran importància per a les poblacions on es localitzen, per exemple la Selva del Camp (iniciativa municipal) i per a la vertebració de l'àmbit territorial.
3. Un altre àmbit encara més perifèric i dispers, amb poca implantació industrial i molt poca aportació al PIB comarcal (p.ex. el Priorat). Les seves perspectives aniran vinculades a processos de desconcentració i de millora de l'accessibilitat.

En general, el potencial de creixement és superior al d'altres àmbits territorials erosionats a causa de la seva major densitat demogràfica i industrial, tot i que es poden apuntar dèficits evidents com la manca d'adequació de parcel·les a les necessitats de les empreses i algunes mancances evidents en la dotació de serveis. També es pot parlar d'una ***manca d'infraestructures logístiques*** fins ara, que ha comportat que alguns processos haguessin de ser completats en altres territoris.

Les opcions de desenvolupament d'un nou teixit industrial, a més de la preparació dels recursos humans, l'accessibilitat i la dotació d'infraestructures, aniran lligades a la creació d'una xarxa d'altres infraestructures de suport al desenvolupament, tan diverses com:

- La creació de zones singulars de desenvolupament industrials, com els parcs tecnològics. El Tecnoparc de Reus constitueix un exemple singular, precisament per la seva futura imbricació amb altres zones industrials i terciàries.
- Les noves àrees logístiques, amb el CIM del Camp i la possible instal·lació a crear al Penedès com a principals referències a afegir a la central ferroviària de mercaderies de Constantí o als aparcaments de camions, com el projectat al polígon Palau de Reig de Dalt o els ja existents a Tarragona o a Reus.
- Les altres estructures per al foment de la dinàmica emprenedora, com els vivers o centres d'empreses i els centres de negocis.

La possibilitat d'estructurar aquestes infraestructures en forma de xarxa, com es planteja en altres àmbits, és un element de la màxima importància estratègica.

3.6. Altres infraestructures per a la competitivitat i la qualitat de vida

El cicle de l'aigua es defineix a la zona per la manca tradicional de polítiques locals d'aprofitament dels recursos propis. Els municipis agrupats en el Consorci d'Aigües de Tarragona han passat a ser de 21 a més de 40, mentre que les indústries consorciades passen de la

trentena. L'augment de consum és especialment sensible en els mesos d'estiu.

D'altra banda, existeix un baix nivell de realització de les infraestructures de sanejament i depuració previstes, però aquest fet afecta sobretot els municipis de població més reduïda. En general, la proliferació de plantes depuradores ha significat la possibilitat de reutilitzar les aigües per regar parcs, jardins i camps de golf o per a ús agrícola. Una mancança evident són les instal·lacions de depuració específiques per a la indústria.

Reflexions sintètiques sobre les orientacions territorials i la dotació d'infraestructures

- Tot i les millores realitzades, existeixen dèficits evidents i unes conseqüències econòmiques i socials.- És evident l'endarreriment del procés de planificació i planejament territorial, portant a una tendència a la dispersió, a la manca de cohesió territorial i a un malbaratament de recursos i potencialitats.- Les dades mostren un tracte poc favorable a la inversió a Catalunya en general, (el 2006, previsió de 443 euros per cap a l'Estat i 409 a Catalunya) portant a una situació comparativa d'endarreriment. A això cal afegir el baix nivell d'execució dels pressupostos.- Es tracten les infraestructures de manera diferenciada al propi territori (no es valora el seu impacte).- La zona es caracteritza per la pervivència d'elements tradicionals, que se superposen a noves tendències de tipus metropolità.- No hi ha un sistema d'infraestructures –per exemple de vialitat- plantejat en termes del Camp de Tarragona ni una visió territorial integrada. Això dificulta una adient planificació de futur i es manifesta en els documents de previsions de les Administracions (per exemple el PEIT de foment considera Tarragona com a nucli d'intercanvi d'abast subregional, al nivell de Castelló o Lleida). Podem parlar d'un paper subsidiari en relació a altres àrees metropolitanes.- La dotació d'infraestructures no és dimensionada respecte a la grandària econòmica del territori. La rendibilitat econòmica de la inversió en infraestructures en termes de creixement econòmic ve condicionada per la dotació preexistent en relació a la producció i també en relació a la dotació del capital privat.- En general les infraestructures són sovint elements desvertebradors (consum de sòl, efecte de barrera, altres molèsties com sorolls).- El territori presenta una configuració radial en les infraestructures (manca d'adaptació a una visió en xarxa).- L'impacte de les infraestructures es troba directament vinculat al model territorial vigent i també al tendencial o esperat. En el context actual, aquest model tendencial sembla orientar-se a una creixent segregació d'usos i activitats en àmbits territorials cada cop més extensos que superen no ja els límits municipals sinó també els comarcals.

Com a altres infraestructures ambientals es poden esmentar plantes diverses de tractament de residus, com la planta de compostatge de Botarell, la incineradora de Tarragona, la planta de triatge de Vilallonga, el dipòsit controlat de terres de Reus, el dipòsit d'enderrocs de la Budallera (Tarragona) o la planta de reciclatge de runes de Torredembarra. En general, el fort procés de creixement de la zona fa que aquest tipus d'infraestructures es vegin sovint sobrepassades en la seva capacitat.

En l'apartat de l'energia, es dóna actualment un balanç producció-consum altament deficitari i uns baixos nivells de fiabilitat. En concret, el consum d'energia elèctrica –que s'ha incrementat de manera considerable- se centra en l'activitat turística i, sobretot, a les indústries químiques, i l'increment de demanda de la zona és el més elevat de Catalunya. En els darrers anys s'han desenvolupat a la zona infraestructures de suport com noves estacions receptores al Baix Camp i el Tarragonès. També cal destacar la creació d'una subestació a Puigpelat i el trasllat i l'ampliació de la localitzada al Polígon de Valls, a més del funcionament d'una altra localitzada al Penedès amb cobertura sobre el Baix Penedès i l'est de l'Alt Camp. Cal considerar que **la xarxa dels diferents municipis de la zona es troba absolutament mancada d'adaptació al procés de creixement dels municipis**. La pròpia Endesa admet que el seu pla inversor fins al 2009 ha quedat desbordat i es troba en converses amb els ajuntaments per afrontar aquesta situació de creixement.

El consum gasístic s'ha incrementat encara de manera més important, paral·lelament a l'extensió de la xarxa de gas natural. Per exemple, es desenvolupa actualment una inversió de 15 milions d'euros a càrrec de Gas Natural a la xarxa de distribució del conjunt de la província, incloent el gasoducte per donar servei a la nova planta de ceràmica Sugranyes a Vallmoll.

D'altra banda, **les noves infraestructures de telecomunicacions –incloent la telefonia mòbil- són un element fonamental per al desenvolupament d'un territori**.

Actualment, tot i que es localitzen a la zona diferents nodes en la xarxa de fibra òptica, ***el desplegament d'aquestes infraestructures presenta clares limitacions***. En part, aquestes comencen amb una certa indefinició quant a les prestacions de les diferents infraestructures. Segons el Secretariat de Telecomunicacions i Societat de la Informació (novembre 2003), la gran majoria dels municipis disposa d'una cobertura actual de banda ampla de menys del 50%. En virtut del conveni de 27 d'octubre de 2000 establert amb el Consorci Localret, s'ha anat cobrint amb ADSL bona part dels municipis i, per tant, de les zones industrials. Paral·lelament, s'han desenvolupat diferents actuacions de banda ampla rural, mentre que la telefonia mòbil registra encara importants mancances en aquestes zones.

4.- L'activitat econòmica

4.1. Introducció

En l'àmbit de l'activitat econòmica, els números globals existents reflecteixen uns resultats aparentment positius. Així, el creixement econòmic al Camp de Tarragona s'hauria materialitzat amb gran vigor als darrers anys, configurant-se la zona com una de les principals àrees d'expansió, no només Catalunya sinó també arreu d'Europa. No obstant, i malgrat els registres generals assolits, algunes de les bases d'aquest creixement són certament febles, cosa pot dificultar la seva sostenibilitat en el futur.

Entre les principals ombres del creixement al Camp hauríem d'esmentar les següents: en primer lloc, el caràcter dual d'aquest augment al territori, fortament concentrat en l'eix costaner i amb poca participació del rera país; segon, un reduït paper de la productivitat com a factor explicatiu de l'expansió recent, que, fins i tot, hauria minvat als darrers anys; tercer, alguns dels principals motors sectorials han estat activitats que com el turisme, la construcció (connectada parcialment amb el turisme) i els serveis personals (associats en aquest cas a l'augment de població), tenen poc valor afegit i elevats impactes sobre el medi; finalment, hauríem

de destacar, com un dels principals dèficits, la baixa qualificació de l'ocupació, qüestió que pot hipotecar el necessari salt qualitatiu que ha d'operar en el model de creixement.

4.2. El creixement econòmic a l'àrea i els models d'expansió

El Camp de Tarragona se situa en un dels principals eixos de creixement econòmic arreu de l'Estat i a nivell europeu. Així, és un component especialment dinàmic dins l'anomenat arc mediterrani, eix que concentra regions dinàmiques d'ordre intermig en l'escala europea.

D'acord amb les estimacions que periòdicament realitza Caixa de Catalunya, el PIB al Camp hauria crescut durant el període 2001-2004 un 14,8%, enfront del 11,3% en que va créixer tot Catalunya (el PIB generat al Camp comptabilitza el 7,6% del total català). El creixement anual promig hauria estat, doncs, del 3,5%, xifra netament superior 2,7% registrat al Principat. Aquest creixement diferencial exhibit pel Camp, només és superat a Catalunya per les comarques de muntanya, i es sustenta en el conjunt de l'estructura productiva. En efecte, l'any 2004 els quatre gran sectors van reflectir resultats força positius; el primari amb un avenç del 8,3% ; la indústria amb el 4,5% ; la construcció amb un 5,8% i els serveis amb un progrés del 3,7%.

La concreció del creixement global per zones posa de manifest que la seva intensitat rau principalment en la dinàmica demostrada per les comarques costaneres, com és el cas, sobretot, del Baix Penedès i el Tarragonès. ***Les sis comarques que componen el Camp quatre han exhibit ritmes d'avenç econòmic superiors a la mitjana catalana***, que ja és superior a la mitjana europea. D'aquestes comarques, tres en són litorals i l'altra, l'Alt Camp, es caracteritza per una intensa especialització industrial.

Les dues que han mostrat augments de la producció inferiors a la mitjana catalana se situen al rerepaís. És el cas de la Conca de Barberà, on l'augment, però, se situa molt a prop de la mitjana catalana, 7,6% enfront del 7,8% general. El *gap* més intens es

materialitza al Priorat, amb un creixement mitjà dos punts per sota de la mitjana. El procés de creixement econòmic, en conseqüència, hauria pivotat sobre una base dual en el territori, que beneficia als espais costaners enfront els interiors i que, de fet, constitueix un dels principals trets del desenvolupament de la zona. D'aquesta manera, el teixit productiu s'ha acabat concentrant especialment en les tres comarques litorals (Baix Penedès, Tarragonès i Baix Camp), on es genera el 88% del PIB del Camp de Tarragona, que contrasta el 4.7% aportat per les dues comarques de l'interior.

Quadre 13.

PIB per comarques, 2001-2004. Milions euros constants i percentatges.

	2001	2002	2003	2004	Var. 01/04
Alt Camp	576	590	606	632	9,7%
Baix Camp	2715	2775	2809	2945	8,5%
Baix Penedès	735	759	791	831	13,1%
Conca de Barberà	277	288	295	298	7,6%
Priorat	120	126	123	127	5,8%
Tarragonès	3792	3921	4087	4247	12,0%
Camp Tarragona	8215	8459	8711	9080	10,5%
Catalunya	110704	113242	116039	119336	7,8%

Font: Elaboració pròpia a partir de Caixa de Catalunya

Té interès, arribats en aquest punt, explorar quin ha estat el paper dels diversos sectors al territori. L'anàlisi de les contribucions sectorials ens permet treure algunes conclusions, per exemple, en relació al model de creixement. Les dades es subministren pel darrer any disponible, 2004, davant l'absència d'informació directa per a la resta d'anys. De tota manera, el darrer any tendeix a proporcionar informació més valuosa sobre el futur immediat.

El creixement diferencial a la zona, i en particular als territoris del litoral, s'ha fonamentat en el **bon comportament del sector industrial, al Baix Camp i al Tarragonès**, i addicionalment en la **bonança del sector serveis, en el cas del Baix Penedès**. En aquest darrer cas, el detall de la informació pels diferents subsectors, documenta que han estat les branques de comerç i hostaleria (associades amb el desenvolupament de l'activitat turística) i de l'administració pública, sanitat i educació (relacionades amb l'increment de població) els principals elements sectorials determinants. El creixement industrial al Baix Camp i al Tarragonès,

que ha estat bàsic en el seu creixement global demostrat al 2004, ha estat determinat pel bon comportament del sector energètic (que concentra el gruix de l'activitat industrial al Baix Camp), i dels subsectors d'equipament elèctric i material de transport (només al Baix Camp).

Quadre 14.**Sectors i Dinàmica econòmica 2004.** Percentatges

	Primari	Indústria	Construcció	Serveis
Creixement PIB 2004				
Alt Camp	9,4	2,6	5,4	5,2
Baix Camp	6,3	5,6	7,1	3,8
Baix Penedès	12,4	0,5	8,5	5,9
Conca de Barberà	5,0	0,8	-2,7	2,2
Priorat	15,1	-0,5	1,5	2,2
Tarragonès	7,9	5,0	6,2	3,2
<i>Camp Tarragona</i>	8,3	4,5	5,8	3,7
Pes en PIB total				
Alt Camp	6,6	42,1	9,3	42,0
Baix Camp	1,5	40,6	8,0	49,9
Baix Penedès	2,7	23,7	19,1	54,6
Conca de Barberà	11,9	28,8	19,6	39,7
Priorat	12,3	12,8	43,9	31,1
Tarragonès	1,0	26,1	8,5	64,4
<i>Camp Tarragona</i>	2,2	31,6	10,2	56,0
Aportació creixement				
Alt Camp	0,6	1,1	0,5	2,2
Baix Camp	0,1	2,3	0,6	1,9
Baix Penedès	0,3	0,1	1,6	3,2
Conca de Barberà	0,6	0,2	-0,6	0,9
Priorat	1,7	-0,1	0,7	0,7
Tarragonès	0,1	1,3	0,5	2,0
<i>Camp Tarragona</i>	0,2	1,4	0,6	2,1

Font: Elaboració pròpia a partir de Caixa de Catalunya

Pel que fa a les comarques interiors, la seva dinàmica depèn decisivament del comportament traçat pel sector agrari, donat el reduït ritme de creixement a la resta de sectors. Aquesta dependència provoca no només un menor creixement general, per a la menor dinàmica global agrària, sinó també major volatilitat.

Així, i amb les restriccions que obliguen les simplificacions, **podríem parlar de tres models generals de creixement al territori del Camp**. Evidentment, aquesta situació diferenciada implicaria estratègies d'actuació diferenciades. **Un, definit per l'experiència traçada pel Baix Penedès**, fonamentat en el creixement de la

població resident (per suburbanització) i en el sector turístic. Aquest model, que es podria titllar de demogracourbanístic, genera importants colls d'ampolla en el territori, doncs és fortament consumidor de recursos limitats a curt terme, tant de tipus privats com, sobretot, col·lectius i, per tant, poc sostenible en el futur.

El segon dels models de creixement en el territori vindria descrit fonamentalment pel Tarragonès i el Baix Camp, amb una dinàmica especialment positiva als darrers anys, fonamentada en un industry-mix força divers, on juguen un paper important tant l'evolució industrial com el creixement dels serveis (a empreses i a la població creixent) i l'activitat turística de tipus climàtic. Indústria-turisme-serveis conformarien un estructura productiva força equilibrada.

Aquí podríem afegir l'Alt Camp, amb força sinèrgies amb les dues comarques anteriors i on a diferència d'aquestes el sector turístic està poc desenvolupat; finalment, ***el model del rera país, protagonitzat per a la Conca i Priorat, caracteritzat per creixements reduïts, on la sostenibilitat mediambiental és un dels principals factors de competitivitat,*** amb un reduït augment de la població i amb una important especialització agrària en productes com oli d'oliva i vi.

D'altra banda, el creixement econòmic pot ser analitzat en funció no del PIB sinó del PIB per capita, mesura més adequada com a aproximació del nivell de benestar. A més a més, aquest nou anàlisi ens permet descobrir quin és el paper traçat per l'increment poblacional com a determinant del creixement de la producció a la zona. En aquest sentit, l'anàlisi de les dades de població revisades indiquen un augment a la zona al període 2000-2005 del 19,9%, enfront del 11,7% registrat a Catalunya. El creixement diferencial de la població, d'aquesta manera, hauria reduït la plasmació de l'expansió del PIB sobre el PIB per capita final. En efecte, ***al comparar l'evolució del PIB amb la del PIB per capita ens n'adonem del canvi en la imatge. Ara la zona del Camp, amb l'observació de l'evolució del PIB per capita, hauria evolucionat pitjor que la mitjana catalana.*** O dit d'un altra manera, l'augment del PIB total al territori s'atribueix a l'augment de

la població, donat que el producte generat per habitant hauria caigut en termes reals, la qual cosa que ens ha fet perdre posicions en el rànquing català (hem passat del 104,1 al 102,6). El creixement de l'activitat té, per tant, un dels seus pilars en el factor demogràfic. El cas més paradigmàtic és el Baix Penedès. El cas contrari ve dibuixat per a la Conca i Priorat.

Quadre 15.

PIB per càpita, població i creixement 2001-2004

	Creix PIB	Creix PIB pc	Creix Pob
Alt Camp	9,3%	1,1%	8,2%
Baix Camp	8,1%	-1,3%	9,5%
Baix Penedès	12,3%	-7,6%	19,9%
Conca de Barberà	7,3%	3,1%	4,2%
Priorat	5,7%	2,5%	3,1%
Tarragonès	11,3%	0,9%	10,4%
Camp de Tarragona	10,0%	-0,9%	10,9%
Catalunya	7,5%	0,6%	6,9%

Nota: creixements computat en forma logarítmica

Font: Elaboració pròpia a partir de Caixa de Catalunya

L'aportació de la població estrangera en aquest increment de població i *per ende* de la producció total ha estat decisiva. De tota manera, la contribució finals del dos grups poblacionals, nacionals i estrangers, ha estat bastant equilibrada en termes generals, en contraposició a la naturalesa de la dinàmica dibuixada per tot Catalunya. En efecte, l'experiència global catalana defineix una preponderància clara de la immigració com a component explicatiu de l'augment poblacional global i de l'augment del PIB.

En el cas del Camp de Tarragona el paper de la immigració ha estat molt més anivellada. De tota manera, i com es veu de manera reiterada en aquest informe, la distribució interna d'aquest patró traça certes divergències quan abaixem al territori. En particular, per exemple, per un costat sobresurt l'evolució reflectida pel Baix Penedès, on l'augment poblacional té que veure amb l'expansió de la població nacional, que a la seva vegada es relaciona amb els processos de suburbanització des de la capital catalana i la seva àrea d'influència.

D'altra banda, però, s'identifica l'experiència de les comarques interiors, on l'augment de la població s'atribueix exclusivament als

estrangers. I, a mig, hi trobem les comarques equilibrades en aquest augment, com l'Alt Camp o Tarragonès.

Quadre 16.

Descomposició creixement població, 2001-2004

	Creix Pob	Aportació interna	Aportació estrangers
Alt Camp	8,5%	3,8%	4,7%
Baix Camp	9,9%	3,5%	6,4%
Baix Penedès	22,0%	15,3%	6,7%
Conca de Barberà	4,3%	0,1%	4,2%
Priorat	3,2%	0,0%	3,1%
Tarragonès	11,0%	4,4%	6,6%
Camp de Tarragona	11,5%	5,3%	6,2%
Catalunya	7,1%	1,0%	6,1%

Font: Elaboració pròpia a partir de Caixa de Catalunya

4.3. Les estructures productives

Els resultats econòmics agregats depenen de les pautes d'especialització del territori. Així, zones on els recursos es destinen preferentment en sectors globalment expansius tendeixen a assolir xifres millors. L'*industry-mix*, per tant, acostuma a ser un dels factors determinants del creixement econòmic final. D'altra banda, des d'un punt de vista analític, n'hi han dos elements d'interès en ordre a reflexionar sobre el futur de la zona: en primer lloc, té interès conèixer el grau de similitud existent entre els patrons d'especialització del Camp i els del seu entorn (Catalunya, Espanya, Europa); en segon lloc, sembla apropiat indagar quin és el grau de diversificació o concentració productiva al Camp, i que estaria associat a l'eventual risc davant *shocks asimètrics*, aspecte important donada la pèrdua domèstica d'instruments d'intervenció anticíclics com la política monetària o canviària.

La similitud d'estructures, amb referència a tot Catalunya, es computa a través dels índexs d'especialització; el grau de diferenciació sectorial a partir dels índexos de concentració, com el *d'Herfindhal-Hirschman*.

Un exploració inicial de l'especialització del territori que conforma el Camp permet identificar certs punts d'interès. En primer lloc, **existeix una forta divergència estructural entre les comarques**

del Camp. Per exemple, a les zones de l'interior el pes de sector agrari se situa al 12% de total, lluny del registre català, un 2%. D'altra banda, la indústria manté una presència preponderant a l'Alt i Baix Camp (més del 40% del total de PIB), en el primer cas per a l'impacte de la indústria del paper i en el segon per a l'indústria energètica. La construcció aglutina una part significativa dels recursos al Priorat, a la Conca i al Baix Penedès; en darrer terme, el Tarragonès figura com a l'economia terciaritzada del Camp, en part donat l'efecte-capital.

Si avaluem les estructures productives hauríem de concloure que **el patró més equilibrat és el demostrat pel Tarragonès, amb uns pesos en línia amb els estàndards de les economies desenvolupades.** L'Alt Camp té una estructura fortament concentrada en la indústria, amb protagonisme del paper i productes metàl·lics (una tercera part producció industrial) i on les bases de competitivitat internacional poden ser menors. El Baix Camp tindria una estructura força esbiaixada, on l'elevat pes del sector industrial es concentra en la dependència del sector energètic (64% producció industrial). Pel que respecta al Baix Penedès la seva estructura de PIB reflecteix l'elevada dependència de la construcció (19% del PIB).

Quadre 17.

Similitud i Diversificació productiva 2004

	Índex Similitud	Índex Concentració
Alt Camp	0,1421	0,0243
Baix Camp	0,2313	0,0779
Baix Penedès	0,1671	0,0624
Conca de Barberà	0,2105	0,0520
Priorat	0,4054	0,1953
Tarragonès	0,1017	0,0519
Camp de Tarragona	0,1085	0,0423
Catalunya	-	0,0424

Font: Elaboració pròpia a partir de Caixa de Catalunya

Nota: l'índex d'Herfindahl-Hirschman està normalitzat (va de 0 a 1)

En el cas de la Conca i el Priorat, la forta especialització agrària redueix les seves possibilitats de creixement del futur alhora que deixa aquestes comarques en una situació de major fluctuabilitat, sobretot al Priorat. A més a més. s'ha d'afegir l'excessiva dependència agrària en pocs productes, com els cereals i el vi en el cas de la Conca (66% producció agrària total), o com sobretot vi i oli

en el Priorat (66%). Addicionalment, s'ha d'incorporar l'elevat pes de la construcció.

Malgrat les divergències internes, l'estructura productiva global del Camp apareix com a bastant similar a la catalana (i a l'europea) amb tot amb un menor pes dels serveis (per l'impacte de Barcelona sobre el global català) compensat amb el guany, sobretot, del sector industrial. És a dir, la mitjana al final que apareix es equilibrada malgrat els "desequilibris interns". La mitjana es veu molt afectada pel Tarragonès. Exclòs aquest, ens emergiria una estructura bastant dispar. Això, entre d'altres coses, implica que el desenvolupament futur pot no ser harmònic.

D'altra banda, els índexs de concentració, ens proporcionen informació sobre el grau de diversificació de la indústria. Majors valors indiquen un superior concentració de recursos en certs sectors, amb la qual cosa la probabilitat d'emergència de shocks asimètrics pot ser superior. En aquest sentit, sobresurt el Priorat, amb un índex de concentració que és cinc cops superior a l'existent a tot Catalunya, i que s'associa a l'elevada especialització en construcció i agricultura. En menor mesura, apareixen el Baix Camp (amb especialització energètica) i el Baix Penedès. Les diferències internes en els índexs resten amagades pel sumatori. Així, la concentració sectorial al Camp es molt similar a la mitjana catalana.

L'evolució temporal de les estructures productives apunta en tots els casos en la mateixa direcció: menys agricultura, menys indústria, més construcció, i una mica més serveis, sobretot serveis personals. L'evolució més gran es dona a la construcció, on el seu pes percentual al Camp augmenta en un 7.7%. La terciarització continua, amb pujada del 1,5%; per contra, desagrarització no para, amb una pèrdua del pes sobre el global 5,9% i també indústria, 4,3%.

4.4. El mercat de treball

Els resultats que ha produït el model econòmic territorial sobre el mercat de treball han estat certament positius. En el quadre adjunt

s'ha sintetitzat els principals registres de l'evolució dels cotitzants a la zona, xifra que s'utilitza davant l'absència de dades en l'Enquesta de Població Activa (INE). ***L'anàlisi del darrer quinquenni estableix un creixement de l'ocupació al Camp del 33,5%, xifra netament superior a l'observada per a tot Catalunya al mateix període, del 15,8%.*** Aquests bons resultats ocupacionals s'han traduït també en el territori. Així, les sis comarques registren un creixement diferencial de la seva ocupació.

Destaca, pel seu ritme en termes relatius, el Baix Penedès, amb un augment del 50,4%, fonamentat en la dinàmica de la construcció i els serveis. Però, l'augment de l'ocupació a la zona descansa, en gran mesura, en la contribució del Tarragonès (49% de l'augment total), pel seu pes dins l'ocupació total generada. Altra fet a esmentar és que les comarques a on la dinàmica de l'ocupació presenta els ritmes més baixos són les de l'interior.

Quadre 18.

Afiliats (2000 i 2005). Nombre d'afiliats, canvi absolut i percentual

	Valor Absolut		Canvi	
	2000	2005	Absolut	Percentual
Alt Camp	13.977	17.742	3.765	26,9%
Baix Camp	48.076	63.852	15.776	32,8%
Baix Penedès	16.741	25.178	8.437	50,4%
Conca de Barberà	6.537	7.959	1.422	21,8%
Priorat	1.777	2.145	368	20,7%
Tarragonès	82.475	109.589	27.114	32,9%
Camp Tarragona	169.583	226.465	56.882	33,5%

Font: Elaboració pròpia a partir de Departament de Treball e Indústria

L'expansió de l'ocupació es concentra en l'eix costaner. De fet, la dinàmica ocupacional permetria aventurar la formació de tres grups; al nord, el Baix Penedès, destacat per un espectacular creixement; les comarques costaneres adjacents, amb un pes important de la indústria i també turisme, Tarragonès i Baix Camp, i les zones de l'interior, amb creixements reduïts.

La distribució sectorial del creixement en l'ocupació permet explorar quines han estat les bases sobre les qual ha pivotat l'expansió ocupacional, a fi i efecte de traslladar algunes reflexions sobre la perpetuació d'aquest augment en el futur i la seva bondat. Al quadre

19 es subministra una síntesi de la informació dels quatre sectors bàsics. Es detecta que l'augment ocupacional te en la construcció i els serveis els seus fonaments, amb uns ritmes molts similars. En el primer cas, la zona no ha estat una excepció a la voràgine constructiva que ha assolat Catalunya i el segon és una mostra més de la terciarització econòmica en la que s'ha endinsat el territori.

Quadre 19.**Afiliats al règim general de la SS a 4 grans sectors, 2000 i 2005.**

Nombre d'afiliats, canvi absolut i percentual

	Valor Absolut		Canvi	
	2000	2005	Absolut	Percentual
Alt Camp				
Agricultura	172	272	100	58,1%
Indústria	6066	6737	671	11,1%
Construcció	1182	1502	320	27,1%
Serveis	3845	6144	2299	59,8%
Baix Camp				
Agricultura	566	964	398	70,3%
Indústria	6681	7953	1272	19,0%
Construcció	6289	8961	2672	42,5%
Serveis	23563	32977	9414	40,0%
Baix Penedès				
Agricultura	125	200	75	60,0%
Indústria	2648	3401	753	28,4%
Construcció	3012	4241	1229	40,8%
Serveis	6474	11064	4590	70,9%
Conca de Barberà				
Agricultura	48	67	19	39,6%
Indústria	1957	2642	685	35,0%
Construcció	603	825	222	36,8%
Serveis	2506	2817	311	12,4%
Priorat				
Agricultura	7	13	6	85,7%
Indústria	426	495	69	16,2%
Construcció	179	232	53	29,6%
Serveis	434	559	125	28,8%
Tarragonès				
Agricultura	89	232	143	160,7%
Indústria	10231	11497	1266	12,4%
Construcció	10057	13828	3771	37,5%
Serveis	50844	70305	19461	38,3%
Camp Tarragona				
Agricultura	1007	1748	741	73,6%
Indústria	28009	32725	4716	16,8%
Construcció	21322	29589	8267	38,8%
Serveis	87666	123866	36200	41,3%

Font: Elaboració pròpia a partir de Departament de Treball i Indústria

Si abaixem al territori s'identifiquen algunes dinàmiques específiques. En el cas de la construcció l'Alt Camp ha estat la zona de menys expansiu, lluny dels augments en l'ocupació registrats per a la resta de comarques. L'augment en l'ocupació terciària, pel procés de terciarització i sobretot de l'augment poblacional, ha estat especialment important al Baix Penedès, amb un fort protagonisme dels serveis personals i turístics.

La millora en la conjuntura ocupacional, fruit de la millora en la conjuntura econòmica general, s'ha reflectit en part en un increment poblacional significatiu en el Camp que ha provingut del procés de suburbanització engegat, fonamentalment, des de la capital catalana, i la seva primera corona metropolitana.

Els atractius vitals del territori, en termes de clima i nivell de vida, i les bones comunicacions amb la capital, per carretera i ferroviària, han incentivat a molts residents de l'àrea de Barcelona a desplaçar la seva residència a comarques com el Baix Penedès.

Aquest fet ha provocat, entre d'altres conseqüències, un augment en els fluxes diaris de *commuting*, que promouen un augment en la demanda de vies de transport, en quantitat i qualitat. La zona del camp, doncs, es converteix en un pols d'atracció d'ocupats i de residents, en aquest darrer cas que mantenen el seu lloc de treball previ. No es casual, en efecte, que la població del Camp hagi augmentat un 19,9%, durant el període 2000-2005, enfront de l'augment del 11,7% registrat a tot Catalunya. I que l'augment en la població del Camp hagi vingut protagonitzat per a l'espectacular increment habilitat pel Baix Penedès, amb un apreciable 40,7%.

Malauradament, no disposem d'informació actualitzada sobre aquests fluxes de *commuting* i la seva rellevància (les darreres dades encara són del 2001). Però, una simple comparació entre la població residencial en edat de treballar (població potencialment activa) i els cotitzants generats ens proporciona un ordre de magnitud sobre la intensitat d'aquest fenomen, la seva concentració territorial i la seva creixent rellevància. Les xifres orientatives exposades manifesten

l'elevat *commuting* laboral de sortida a zones com el Priorat o el Baix Penedès. En el primer cas per la reduïda generació d'ocupació i activitat pels residents; en el segon cas, per a la gran atracció residencial de la comarca, afavorida per a la proximitat amb Barcelona i les bones comunicacions (vies terrestres ràpides i ferrocarril). El grau d'autocontenció més elevat es produeix al Tarragonès, comarca que aglutina la capital provincial. D'altra banda, i malgrat la naturalesa d'aquests fluxes, el dinamisme econòmic habilitat per a tots els territoris ha augmentat sensiblement el grau d'autocontenció a totes les comarques.

Quadre 20.

Població residencial i generació d'ocupació, 2000 i 2005.

Nombre d'habitants, cotitzants i ràtio

	P 15-64		Cotitzants		Cot/Pob	
	2000	2005	2000	2005	2000	2005
Alt Camp	23.535	27.304	13.977	17.742	59,4%	65,0%
Baix Camp	98.855	117.131	48.076	63.852	48,6%	54,5%
Baix Penedès	39.930	56.512	16.741	25.178	41,9%	44,6%
C. de Barberà	11.687	13.042	6.537	7.959	55,9%	61,0%
Priorat	5.560	6.122	1.777	2.145	32,0%	35,0%
Tarragonès	126.030	150.884	82.475	109.589	65,4%	72,6%
C. de Tarragona	305.597	370.995	169.583	226.465	55,5%	61,0%

Font: Elaboració pròpia a partir de Departament de Treball e Indústria i Idescat.

La intensa ocupació creada als darrers anys, a més a més, ha estat força esbiaixada cap llocs de treball de qualificació mitjana i mitjana baixa, com es reflecteix a l'Informe anuals de les cambres de comerç de la demarcació i del CIDEM d'enguany. El resultat és lògic donat els tipus de sectors que més s'han accelerats al darrers anys. La intensitat d'augment d'aquest tipus de llocs ha comptat amb l'ajut inexcusable de la població immigrant, que n'és bàsica a sectors com a l'hoteleria i la construcció. En aquest sentit, la millora en la contractació en origen, abandonat la contractació innominada, és molt important.

4.5. Els factors de creixement econòmic i competitivitat

Una de les eines claus per analitzar el model de creixement és l'estudi de les fonts generadores de millores de productivitat. De fet, i d'una manera molt simple, la generació del PIB al territori pot

descomposar-se intuïtivament en productivitat aparent del treball per una banda i generació d'ocupació per l'altra. La exploració del paper que juguen aquests factors en l'evolució econòmica permet derivar reflexions en ordre a la "salut" d'aquest creixement, la seva bondat, les seves bases, la seva idoneïtat, en definitiva.

Un model de creixement econòmic assentat en la productivitat es un model qualitatiu, sostenible a mig i llarg terme; un model, per contra, basat en resultats ocupacionals es un model quantitatiu, conjuntural, fonamentable en baixos costos (salarials). Malauradament, en el nostre cas no en tenim dades sobre ocupació total a la zona per la manca d'informació per part de l'EPA. De tota manera, podem fer dos exercicis il·lustratius que ens permetin aproximar els ordres de magnitud d'una manera creïble.

En primer lloc, podem realitzar l'exercici per a tota la província, tenint en compte que el producte generat al camp es el 70% del generat a la demarcació de Tarragona, amb les dades de la EPA i de la CRE. D'aquest exercici aproximatiu es derivaria que ***dels nou punts en que ha crescut el PIB de la província durant el període 2001-2004 l'ocupació explicaria tretze punts, tenint la productivitat (en termes reals) una contribució negativa de 4 punts.***

Quadre 21.
Productivitat, Ocupació i Creixement al Camp, 2004-2001
Percentatges

	Creixement	Productivitat	Ocupació
Alt Camp	9,3%	-3,1%	12,4%
Baix Camp	8,1%	-5,6%	13,7%
Baix Penedès	12,3%	-10,7%	23,0%
Conca de Barberà	7,3%	-3,9%	11,2%
Priorat	5,7%	-1,4%	7,0%
Tarragonès	11,3%	-2,6%	14,0%
Camp Tarragona	10,0%	-4,5%	14,5%

Font: Elaboració pròpia a partir de Departament de Treball e Indústria (Gencat) i Caixa de Catalunya.

En segon lloc, i amb l'objecte de precisar la informació pel Camp, però a costa de produir una certa imprecisió conceptual, podem analitzar el creixement de la productivitat en el marc del creixement global de la producció utilitzant les dades sobre cotitzants

(rgss+reta)¹. Les dades són prou il·lustratives. A tot arreu ***el model de creixement econòmic té la seva base en l'expansió de l'ocupació, mentre que l'evolució de la productivitat real ha donat lloc a una contribució negativa***. Es especialment rellevant l'experiència traçada pel Baix Penedès, a on la productivitat per sí sola hauria contribuït a restar onze punt al creixement de la comarca.

En aquestes circumstàncies, el creixement econòmic al Camp s'ha fonamentat no en la productivitat, que seria el desitjable a llarg terme sinó en l'expansió de l'ocupació. Aquest creixement, que reproduïx en certa mesura el tarannà nacional, es basa en gran mesura en l'aportació de la immigració. Si aquest model continua uns anys tornarà a reclamar, evidentment, l'entrada de nous efectius poblacionals que ocupin els llocs de treball nous creats.

La cerca d'augment de productivitat, que defineixin una senda de creixement més equilibrada i sostenible, sembla una necessitat ineludible per sostenir un creixement econòmic elevat en el futur, amb sectors dinàmics que permetin guanyar la partida a la globalització i la creixent pressió competitiva als mercats.

En aquest sentit, s'hauria de diagnosticar la situació al Camp de Tarragona dels principals factors de competitivitat i prioritzar les mesures d'acció en els principals *gaps*. La literatura macroeconòmica ha centrat la seva atenció en la dotació de factors agregada. En una tipificació senzilla els models de creixement econòmic s'han centrat en la dotació de capital en les seves diferents versions: físic privat, humà, capital públic i tecnològic. La literatura gerència ha afegit d'altres com la capacitat empresarial, la qualitat de les institucions i polítiques o el clima econòmic.

Els recursos per incrementar la productivitat poden ser de tipus privat o públic. Els recursos privats, com ara les unitats del capital físic i tecnològic privat o el capital humà, que participen a l'economia depenen de les decisions d'inversió realitzades per les empreses i

¹ RGSS és el Registre General de la Seguretat Social i RETA el Registre Especial de Treballadors Autònoms

persones, doncs són les empreses les que determinen, en funció de les seves expectatives de negoci, el volum o estoc de capital i les persones les inversions (en temps i diners) en formació. En canvi, els recursos públics no depenen de les decisions que prenen les empreses, sinó de l'esforç inversor que efectuen les administracions públiques i d'altres característiques relacionades amb l'estructura econòmica de la comarca. ***Els recursos públics en certa mida estableixen el potencial de desenvolupament d'una zona concreta i els recursos privats determinen el creixement real que registra la zona.***

Des d'aquesta òptica podem entendre que els recursos públics determinen el sostre del potencial de desenvolupament de les economies. ***Segons la Comissió Europea els recursos públics que determinen el potencial de desenvolupament són: la localització geogràfica de la zona, les economies d'aglomeració generades, l'estructura productiva de la zona i, finalment, les dotacions en infraestructures públiques.*** Els recursos públics de l'economia estan a l'abast del conjunt d'empreses que actuen en la zona i tenen en comú les següents característiques,

- són immòbils: necessiten un alt cost per mobilitzar el recurs, de manera que la comarca que disposi d'aquest recurs podrà utilitzar-lo, mentre que una altra que no en disposi gaudirà de menys facilitats per a la seva utilització (pensem per exemple en l'accés a una via de comunicació ràpida).
- són indivisibles: són recursos que poden compartir un gran nombre d'usuaris, tanmateix, per obtenir una sola unitat de servei es necessari haver creat abans una elevada capacitat. La indivisibilitat comporta un cicle vital llarg que té com a resultat un risc molt alt d'inversió per a un agent privat (pensem per exemple en la construcció d'un port mercant).
- no són substituïbles: es a dir difícilment poder destinar-se a usos distints als que justificaren la seva creació (pensem per exemple en un pantà que difícilment es pot convertir en un parc temàtic).
- són polivalents: poden ser utilitzats com a input en un gran nombre de processos de producció i per una gran varietat d'usuaris i d'empreses.

Des d'aquesta òptica, **la producció del Camp de Tarragona dependrà per una banda dels factors privats, especialment del capital físic, humà i tecnològic, i per altra banda dels recursos no privats que beneficien al conjunt d'empreses locals:** infraestructures, localització de la zona, economies d'aglomeració i estructura productiva. Entre aquests recursos de caràcter públic o semipúblic, sens dubte, les infraestructures ocupen un paper destacat atès que la seva provisió depèn de les decisions que prenen les administracions públiques que hi tenen competències. Es per això que les inversions en infraestructures esdevenen un instrument important per al desenvolupament dels territoris, atès que la seva presència beneficia a les empreses i als usuaris de la zona.

Els resultats disponibles apunten a una incidència d'aquests factors força significativa en el creixement passat. Les estimacions històriques apunten cap a la rellevància de l'acumulació de capital com a factor clau del creixement. Ara bé aquest model mostra símptomes d'esgotament davant de l'emergència de noves economies cap a les que s'orienten les grans inversions de les empreses multinacionals a la cerca dels grans mercats que apareixen a la Xina, la Índia i la resta d'economies emergents.

Quadre 22.
Nombre de treballadors per intensitat de coneixement, 2004
Persones i percentatges

	Nombre			%	
	Alt	Baix	Total	Alt	Baix
Alt Camp	4634	8829	13463	34.4	65.6
Baix Camp	12658	34907	47565	26.6	73.4
Baix Penedès	3329	14127	17456	19.1	80.9
Conca de Barberà	519	5692	6211	8.4	91.6
Priorat	96	1101	1197	8.0	92.0
Tarragonès	28998	60556	89554	32.4	67.6
Camp Tarragona	50234	125212	175446	28.6	71.4
Catalunya	851654	1612480	2464134	34.6	65.4

Font: Informe Anual Cambres Comerç i CIDEM (2006)

L'acumulació de capital jugarà una funció clau a l'economia del Camp però la seva contribució al creixement territorial serà més qualitativa que quantitativa. En efecte, les inversions directes de capital estranger i la compra a l'exterior de nous equips

de capital esdevé una via capdal per a la incorporació de tecnologia i els millores d'eficiència del sistema productiu local.

Pel que fa a la contribució del factor capital humà s'ha de subratllar el seu endarreriment. La proporció de població amb estudis terciaris és inferior a la mitjana catalana. D'altra banda, ***el número de treballadors que pertanyen a empreses que operen en sectors intensius en coneixement és al Camp del 28,6% enfront el 34,6% existent a tot Catalunya.*** Sens dubte el futur del Camp passarà per gaudir d'una mà d'obra qualificada a nivell d'enginyers i gestors –formació universitària- i de tècnics especialistes –formació professional.

Pel que fa a la contribució del capital públic, els resultats obtinguts mostren la funció estratègica de les infraestructures públiques i dels equipaments socials i, per altra banda, posen de manifest l'efecte estrangulament que ha provocat durant els anys noranta l'alentiment de la inversió pública a la zona.

Les fortes inversions en infraestructures que estan executant-se –tren d'alta velocitat, millora de la xarxa viària, inversió en zones logístiques i parcs tecnològics, zona ZAL del port de Tarragona, etc.- haurien de millorar la connexió amb la resta de l'Estat i d'Europa i també haurien de posar les bases del nou model de creixement basat en la innovació i el coneixement.

4.6. El sector turístic

El sector turístic al Camp de Tarragona, o més aviat a ***la Costa Daurada*** que és la denominació de la marca turística pròpiament dita, ***viu des de l'any 2003 un moment especialment "dolç", si més no aparentment.*** Les dades de la Direcció General de Turisme, de la Generalitat de Catalunya, que malauradament combinen la marca Costa Daurada estrictament i les Terres de l'Ebre per problemes estadístics, ens manifesten una expansió força important, en línia amb el que ocorre a tot Catalunya. Per exemple, el número de turistes rebuts (totals) a la demarcació hauria crescut a l'exercici de 2005 d'un 8,8%, per un 7,7% en el cas català. Dita expansió s'ha

nodrit d'una manera crucial de l'aportació del mercat estranger, que hauria crescut un 15,8%, lluny del 9% registrat a Catalunya. Aquesta trajectòria especialment creixent, que es perllonga ja prop de tres anys, provoca que la demarcació ocupi el tercer lloc en el rànquing català, només enrera de la marca Barcelona i la Costa Brava, aportant el 18% de la xifra total de turistes.

Aquest augment, indicador aparent del cicle turístic expansiu, ha comptat amb el paper decisiu de l'aeroport de Reus, fonamentalment gràcies a l'increment en les operacions de l'empresa irlandesa Ryanair, conjuntament amb la capacitat d'atracció de Port Aventura (veritable locomotora econòmica a la zona) i de Barcelona capital. L'any 2005, l'aeroport ubicat a la perifèria de Reus, va acollir a l'entorn de 1,4 milions de passatgers, amb un increment respecte a l'any 2004 del 21,4%. D'aquests, el 47% s'han decantat per CBCs, enfront del 33% que van significar al 2004. La creixent demanda, però, està generant importants restriccions d'oferta en l'aeroport, que han incrementat les peticions vers la construcció d'una nova pista i les discussions, inclusu, sobre un canvi en el seu emplaçament.

Quadre 23.

Conjuntura Turística Demarcació Tarragona. Milers, dies i percentatges

	2003	2004	2005	Var. 03/04	Var. 04/05
Turistes estrangers	1707	1772	2053	3,8%	15,8%
Turistes espanyols	1283	1365	1369	6,7%	0,3%
Turistes catalans	971	928	1002	3,2%	8,0%
Pernoctacions estrangers	14616	14334	15683	-1,9%	9,4%
Pernoctacions espanyols	9222	9924	9825	7,6%	-1,0%
Pernoctacions catalans	4257	4460	4386	4,8%	-1,7%
Estada mitjana estrangers	8,6	8,1	7,6	-5,5%	-5,6%
Estada mitjana espanyols	7,2	7,3	7,2	0,8%	-1,3%
Estada mitjana catalans	4,7	4,8	4,4	1,5%	-8,9%

Font: Elaboració pròpia a partir de Direcció General de Turisme, Generalitat de Catalunya

Però ***l'elevat augment en el número de turistes no s'ha traslladat amb un ritme equivalent en un volum de pernoctacions.*** En efecte, aquest indicador complementari de demanda, més relacionat que l'anterior amb els ingressos generats

(dada que malauradament no tenim) està evolucionant a uns ritmes molt més lleugers, de l'ordre del 4,1% al 2005 (2,6% a Catalunya). Aquesta dispersió existent entre augment dels turistes i de les pernoctacions posa de manifest, de fet, un dels trets més estilitzats de l'evolució conjuntural turística a casa nostra: la reducció en l'estada mitjana. Així, l'estada mitjana, del mercat estranger hauria baixat els darrers dos anys un 11%, molt més que la reducció experimentada per aquest mercat a tot Catalunya, un 2,5%.

Aquesta molt reduïda translació dels turistes cap a les pernoctacions fa pensar en un reduït impacte de l'activitat al territori, almenys en temes de rendibilitat econòmica. Davant l'absència de suficients progressos en termes de desestacionalització, el creixement turístic en les xifres actuals corre el perill de generar importants deseconomies d'escala que, en darrer terme, amenacin el seu creixement del futur.

El model turístic actual a la Costa Daurada, fortament concentrat en el producte climàtic i amb derivacions importants en termes immobiliaris (amb l'allau de segones residències construïdes i en construcció a la zona), ***implica un important consum de recursos***, començant pel sòl disponible i acabant en aigua, electricitat, residus e infraestructures.

L'elevada ocupació costanera, amb poc espai ja sense urbanitzar al territori, i l'espiral d'especulació immobiliària, pot acabar desplaçant la intensitat constructora cap a la colonització del rera país (zones interiors del Baix Camp, Priorat...), amb el consegüent risc de prolongació del model. Per exemple, a l'any 2005 totes les comarques litorals més l'Alt Camp van registrar una intensitat constructora (habitatges iniciats per habitant) superiors a la mitjana catalana. El Baix Penedès ocupa el cinquè lloc a tot Catalunya (amb un índex de 40) i el Baix Camp el setè (36).

El ritme promig de variació anual dels habitatges acabats (obra nova) ha estat al Camp del 21.8% enfront del 5,4% experimentat pel total català. Les variacions anuals típiques per comarques permeten

constatar que en tots els casos el ritme d'augment es superior a la mitjana catalana.

Quadre 24.

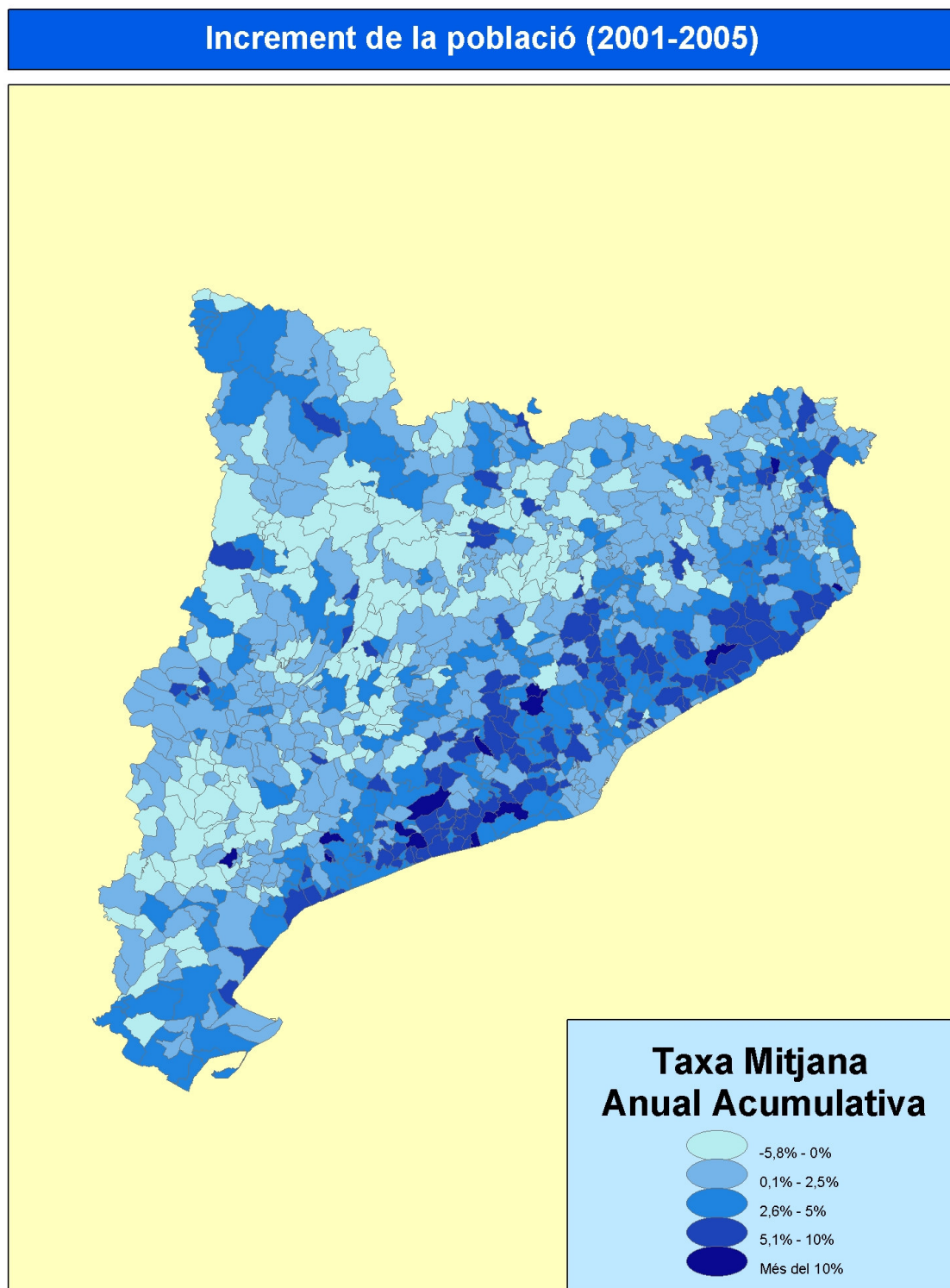
Habitatges acabats (obra nova), 2000-2005. Unitats i percentatges

	2000	2005	var. anual promig	Aportació creixement
Alt Camp	401	897	19.4%	0.9%
Baix Camp	1530	7463	40.2%	10.3%
Baix Penedès	2003	4095	16.5%	3.6%
Conca de Barberà	203	227	6.2%	0.0%
Priorat	27	224	138.1%	0.3%
Tarragonès	4458	9165	17.5%	8.2%
Camp Tarragona	8622	22071	21.8%	23.3%
Catalunya	57638	74803	5.4%	29.8%

Font: Elaboració pròpia a partir del Col·legi d'Aparelladors.

El Camp de Tarragona apareix com una de les zones més expansives en construcció, donat que aporta 23 punts de l'augment global català (29.8%) en els habitatges finalitzats entre 2000 i 2005. En aquest sentit, sobresurt el paper especialment expansiu del Baix Camp i del Tarragonès.

El creixement *fordista*, basat en la producció de masses hauria de deixar pas a un model d'augment més sostenible amb els recursos disponibles i més rendible socio-econòmicament. Quan les CBCs arribin al seu punt de saturació i el transport aeri no puguin compensar l'alça de preus domèstics, quan els nostres principals competidors de la Mediterrània gaudeixin de nivells d'estabilitat socio-econòmica millors i quan el creixement actual hagi esquilmat la qualitat del producte pel consum de recursos no renovables, el model actual entrarà en una fase d'esgotament, sinó de crisi. En termes del cicle de les destinacions del geògraf canadenc Butler (1980), està en les nostres mans progressar cap a un rejuveniment del model.

D'aquesta manera, la conjuntura, malgrat les aparences, reclama que el Pla Estratègic del Camp de Tarragona inclogui una sèrie d'accions preferents destinades a racionalitzar el creixement de l'activitat turística al territori. Per exemple:

1. Davant la importància del sector com a generador de producte i ocupació, ***es fa estrictament necessari el disseny d'una planificació estratègica del turisme*** al Camp que estableixi les estratègies i accions a implementar per assegurar el seu creixement en el futur.
2. La manca de dades sobre el perfil del turista i fins i tot sobre el seu gruix, fan necessària la creació i el finançament d'un Observatori de Turisme del Camp de Tarragona. Sense informació completa i rigorosa les decisions es prenen amb arbitrarietat.
3. Atenció a la situació de Port Aventura, com a locomotora del creixement a la zona, i vigilància sobre la materialització dels *spillovers* al territori.
4. ***La desestacionalització de la demanda i l'increment del seu impacte econòmic passen pel desenvolupament d'altres productes turístics***, com, paradigmàticament, el turisme cultural (recursos abundents²), enològic i gastronòmic.
5. Control del creixement al litoral, racionalitzant l'activitat constructora tenint en compte conceptes com la *capacitat de càrrega* dels espais.
6. Coordinació dels diferents productes turístics (destinacions) per oferir un producte integrat, que faciliti la seva comercialització.
7. Desenvolupament de l'activitat a les comarques interiors així com racionalitzar aquest creixement.
8. Millora del finançament dels municipis turístics que evitin la necessitat de vendre sòl per pagar despesa corrent. La substitució de la població de dret per a la població de fet, com a variable pel finançament dels municipis des dels PGE sembla ineludible.

² Ruta del Císter, Modernisme, Tarragona Romana, etc.

5.- Els serveis a les persones

5.1. Introducció

Durant les darreres dècades Europa ha experimentat canvis substancials en el seu model de benestar. Per una banda, durant anys noranta es va moderar la productivitat i el creixement i va repuntar l'atur. Per una altra, la immigració creixent des de països africans i sud-americans, juntament amb la moderació de la taxa de fertilitat i l'augment de la esperança de vida ha modificat força la composició de la piràmide d'edats europea. Tots aquests canvis han afectat l'àmbit dels serveis socials i s'ha produït una acceleració del creixement de la despesa en Seguretat social i altres serveis públics. A més a més, l'increment de la renda per capita implica l'increment de la demanda de serveis públics de qualitat.

Segons quina sigui la dotació de equipaments socials del territori els seus ciutadans podran gaudir d'entorns diferents per enfrontar-se als canvis socioeconòmics existents en l'economia. L'Estat del Benestar correspon a la intervenció de l'Estat encaminada explícitament a millorar el benestar de la població i inclou primordialment (encara que no exclusivament) quatre tipus d'intervencions, que són: i) Les transferències socials, ii) Els serveis socials, iii) Les intervencions normatives i les iv) Les intervencions públiques.

A partir de l'any 2006, la tímida recuperació de les economies d'Alemanya i França, junt amb el dinamisme d'economies com l'espanyola permeten, si més no, afrontar els desequilibris pressupostaris de la despesa social des d'una major tranquil·litat. Cada vegada hi ha més veus que, davant de les millors prestacions sanitàries i educatives dels països europeus respecte als Estats Units, reclamen que, d'una vegada per totes, la UE situï com a principal repte polític el debat sobre el benestar europeu. ***Si la Unió Europea vol continuar sent un projecte engrescador cal que situï en el centre del debat les reformes que s'han d'afrontar sobre l'estat de benestar, a fi i efecte de recuperar el seu lideratge en el benestar social i el dinamisme econòmic.***

En aquest apartat analitzarem l'oferta de serveis socials al Camp de Tarragona. Entendrem com a serveis socials la sanitat, l'educació, els serveis d'ajuda a la família i altres unitats que donen serveis a les persones. Aquests serveis tenen una importància cabdal, ja que configuren la qualitat de vida dels ciutadans. Una adequada distribució de l'oferta de serveis socials millorarà l'eficiència i l'eficàcia de la inversió pública realitzada i atindrà millor les necessitats de la població. No obstant això, la configuració de la xarxa pública és molt complexa a causa de l'entramat de competències entre diferents institucions.

Tot i que aquesta oferta de serveis socials s'ha incrementat durant els darrers anys, és interessant saber si comparativament aquests serveis han incrementat de manera homogènia en el territori, i en el cas de no fer-ho si segueix algun criteri de projecció de necessitats futures. Hem de pensar que actualment s'estan produint canvis sociodemogràfics ràpids que modifiquen les necessitats territorials de serveis socials. Per aquest motiu, és interessant observar alguna de les situacions actuals. Per tal de realitzar les nostres estimacions ens basarem en les projeccions realitzades per les l'Institut d'Estadística de Catalunya per a l'any 2015.

Per tant, aquest capítol analitzarà l'oferta de serveis socials existents a nivell català i realitzarà una comparativa amb els resultats del Camp de Tarragona i de les seves comarques. Així mateix, destacarem les possibles necessitats futures que poden existir al Camp de Tarragona en un marc temporal de 15 anys.

5.2. Els serveis socials

5.2.1. L'Estat del Benestar i els serveis socials

La formació de l'Estat de Benestar no és l'efecte del disseny d'una política, sinó el resultat d'un procés històric en el que se succeeixen decisions de governs de diferents signe i actuacions de diferents agents econòmics i socials, que no responen a un plantejament únic i coordinat. L'anàlisi de la dotació de serveis socials actuals defineix les

condicions inicials de partida a l'hora de determinar el camí a recórrer en el futur.

Tanmateix, l'estat de benestar no implica la desaparició dels problemes socials. ***L'aparició de nous problemes en la societat actual obliguen a que els ens públics donin resposta als canvis que es produeixen a nivell sociodemogràfic i econòmic*** en l'actualitat. Els serveis socials fan referència a les prestacions monetàries associades als sistemes de pensions, l'assistència sanitària, l'educació, les ajudes per a accedir a l'habitatge o als serveis que es presten als col·lectius que es troben sotmesos a alguna situació de privació o exclusió social.

Per tant, considerem una definició dels serveis socials en sentit ampli. És a dir, no només tindrem en compte aquelles activitats organitzades amb l'objectiu de contribuir a una adaptació mútua entre els individus i el medi social, sinó que entendrem els serveis socials com els serveis adreçats a satisfer al màxim les necessitats de la població. És necessari fer aquesta distinció, ja que tradicionalment a l'estat espanyol s'ha considerat els serveis socials en sentit específic. De fet, des de l'administració s'ha intentat distingir entre els serveis destinats a l'educació i la sanitat, i els serveis socials específics (destinats a la inclusió de la població en la societat). Aquestes diferències es veuen clarament en l'organització per departaments del Govern de la Generalitat des de l'any 1988, any a partir del qual es crea el Departament de Benestar i Família.

Els serveis socials es caracteritzen perquè operen sobre necessitats i aspiracions humanes. Per satisfer aquestes necessitats, l'Estat respon a través d'instruments tècnics i organitzats. El fet que hagin de ser instruments tècnics i organitzats deixa de banda el sector informal. Un problema que presenten els serveis socials, i en general els serveis públics, és que la implantació de polítiques socials és un procés amb informació asimètrica. Per una banda, els objectius acostumen a estar definits de manera molt general, i el grau de discrecionalitat dels *policy makers* és molt elevada. Aquesta discrecionalitat té aspectes positius, ja que les persones que executen el projecte són aquelles que coneixen millor les necessitats; però a la

vegada també en té de negatius, ja que poden incomplir els objectius teòricament assignats. Per altra banda, la informació asimètrica entre ciutadà i *policy maker* ha anat disminuint amb el pas del temps. L'asimetria informativa s'ha reduït amb l'increment substancial del nivell educatiu de la població i l'aparició de noves tecnologies de la informació i la comunicació.

Un altre inconvenient és la valoració dels resultats així com la seva evolució en el temps. Aquestes dificultats han esbiaixat la valoració dels resultats a curt termini. En aquest sentit, una millora del coneixement del procés i de la durada d'un projecte social, així com una millora en les tècniques matemàtiques que permetin l'avaluació correcta dels projectes públics, poden solucionar aquests problemes.

Finalment, ***l'oferta de serveis socials es caracteritza per la dualitat entre l'oferta pública i la privada***. Un exemple és el de la privatització de l'educació. Des de la Generalitat de Catalunya, els serveis socials privats no es consideren com a substitutius de l'oferta pública, sinó que han de representar una eina complementària.

Totes aquestes característiques provoquen que l'aplicació de polítiques socials no sigui ni de bon tros fàcil, sinó ben al contrari: una tasca complexa que necessita un entramat de relacions entre agents socials i departaments, i on tenir una visió a llarg termini juga un paper primordial a l'hora de planificar les inversions futures.

5.2.2. La mesura dels serveis socials

Les memòries anuals de la Generalitat de Catalunya ofereixen informació sobre la destinació de la despesa realitzada per la Generalitat. ***Les dades mostren un increment continu en el temps dels pressupostos de la Generalitat*** (Quadre 25). Així, els 14.334,86 milers d'euros de pressupost de la Generalitat per a l'any 2001, el 2005 s'havien incrementat fins a 20.309,39 milers d'euros. Aquest increment implica un augment del 41,68% de les despeses realitzades durant aquest període.

Quadre 25.**Distribució de la despesa pública de la Generalitat segons funcions**

(milions euros a preus constants, base 2001)

	2001	2002	2003	2004	2005
Institucions i administració general	7,51	8,01	7,88	7,90	7,01
Serveis públics generals	2,09	2,21	2,30	2,41	5,88
Protecció i promoció social	5,90	6,02	7,30	7,44	6,55
Producció de béns públics socials	58,86	58,55	58,54	56,49	54,10
Producció de béns públics econòmics	4,76	4,85	4,59	6,04	8,43
Regulació econòmica de caràcter general	0,63	0,89	1,30	0,94	0,00
Foment i regulació de sectors productius	1,84	1,75	1,72	1,64	1,48
Suport financer als ens locals	11,81	11,51	11,73	11,00	11,51
Fons de contingència	0,00	0,00	0,00	0,00	0,39
Deute públic	6,60	6,21	4,63	6,13	4,66
<i>Total</i>	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
<i>Total (milions euros)</i>	14334,86	15073,85	17021,13	18935,90	20309,39

Font: Generalitat de Catalunya.

Si analitzem la distribució de les despeses segons les funcions a realitzar, observem que existeixen tres partides en concret que s'emporten gairebé el 80% dels pressupostos: i) la producció de béns públics socials, ii) el suport financer als ens locals, i iii) les institucions i administració general. Hem de destacar que més de la meitat de la despesa de la Generalitat en aquestes tres partides es destina a la producció de béns públics socials.

No obstant això, durant els darrers anys ha disminuït lleugerament el pes de la producció de béns públics socials respecte al total de la despesa a favor de partides que cobreixen els serveis públics generals i la producció de béns públics econòmics³. Així, del 58,86% que representaven aquestes despeses respecte al total l'any 2001, s'ha passat a un 54,10% el 2005. Aquesta disminució, per descomptat, no implica una disminució de les despeses en béns públics socials, sinó que han incrementat, tot i que a ritmes inferiors que altres partides.

Per tant, ***s'observa, en primer lloc, un increment de les despeses que realitza la Generalitat i, en segon lloc, una elevada importància de les despeses dirigides a cobrir els serveis socials.***

³ La davallada del pes de la despesa en producció de béns públics socials pot ser deguda a un canvi en el criteri en la comptabilitat dels pressupostos públics.

Quadre 26.**Projecció de la despesa pública i la població al 2015.**

	Baix	Baix-mig	Mig-alt	Alt
Població (milers)	6.826,7	7.343,3	7.723,7	8.177,0
Despesa (milers euros)	19.820,16	21.320,02	22.424,45	23.840,53

Font: elaboració pròpia a partir d'Idescat i de Generalitat de Catalunya.

A partir de les "Projeccions de població de Catalunya (base 2002)" realitzat per l'Institut d'Estadística de Catalunya, estimarem quina és la despesa pública necessària per mantenir els nivells de benestar actuals (Quadre 26). Les projeccions realitzades tenen en compte l'evolució de les taxes de creixement natural i les taxes migratòries en funció de 4 nivells diferents: a) baix, b) baix-mig, c) mig-alt, i d) alt. Tot i que la davallada de la fecunditat feia preveure els pitjors escenaris demogràfics, l'actual immigració i l'increment de la fecunditat han afavorit la possibilitat dels escenaris on existeix un increment demogràfic mig.

Si la població de Catalunya a l'any 2005 era de 6.995.206 persones i la despesa pública fou de 20.309,39 milions d'euros, la despesa pública per càpita fou de 2.903,33 euros per càpita. Projectem la despesa pública total en el cas de mantenir-se la mateixa despesa per capita. Si ens situem, l'any 2015, en un escenari de creixement demogràfic baix-mig, la projecció de la despesa pública total de la Generalitat s'incrementaria fins als 21.320,02 milions d'euros; mentre que en el cas de situar-nos en un escenari mig-alt la despesa s'incrementaria fins als 22.424,45 milions d'euros. Aquests increments plantegen la qüestió del finançament de la despesa pública i dels nivells de benestar desitjats en la nostra societat. L'equilibri entre benestar i dèficit públic és un tema de preocupació, ja que cal compatibilitzar el sanejament de les finances públiques amb els objectius de benestar social.

Si analitzem la distribució i el creixement de les despeses segons els departaments, entre el 2002 i el 2005 observarem diversos trets. Per una banda, tot i l'increment del 41,68% dels pressupostos de la Generalitat de Catalunya durant el període 2001-2005, s'ha produït una certa desacceleració de l'increment de la grandària de la despesa pública. Així, mentre que al període 2002-2003 la despesa

incrementà un 12,92%, en el darrer exercici, 2004-2005, incrementà un 7,25%.

Quadre 27.

Despesa pública segons departaments a preus constants (base 2001)

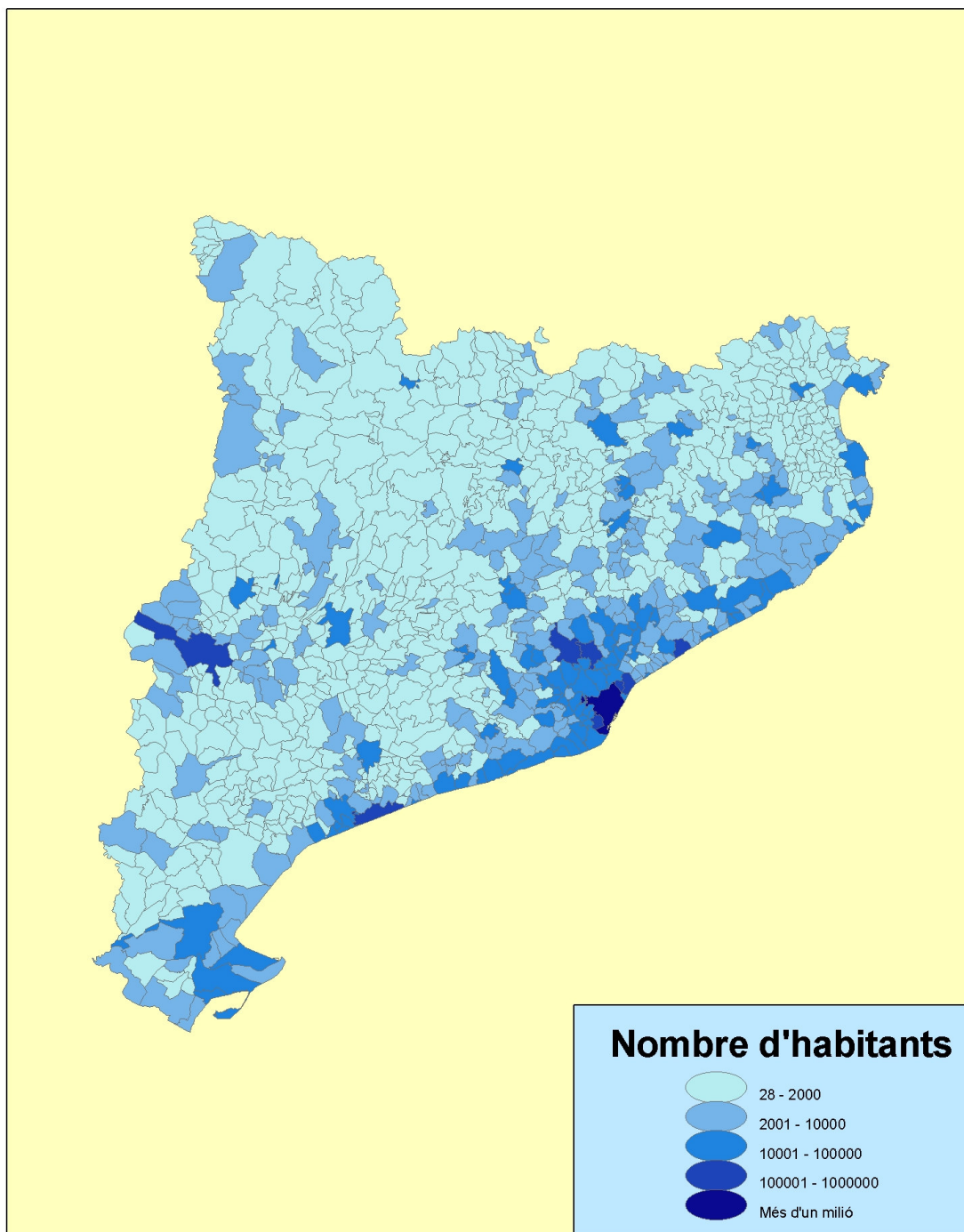
	Distribució (%)				Creixement (%)		
	2002	2003	2004	2005	2002-03	2003-04	2004-05
Òrgans superiors	0,37	0,40	0,42	0,45	24,31	16,41	13,62
Departaments							
Salut	33,83	34,75	33,06	32,75	15,99	5,82	6,26
Educació	18,20	18,04	17,47	17,46	11,92	7,73	7,18
Benestar i Família	4,22	5,11	5,03	5,37	36,81	9,53	14,51
Altres	35,57	35,64	36,77	38,34	0,12	0,20	0,12
Ens locals	7,81	6,05	7,24	5,64	-12,48	33,23	-16,54
<i>Total</i>	100	100	100	100	12,92	11,25	7,25

Font: Idescat.

Tal com podem veure, el 90% dels pressupostos es destinen directament a departaments de la Generalitat, dels quals n'hi ha dos de més rellevants: el de salut i el d'educació. Ambdós reben al voltant del 50% dels pressupostos. No obstant això, s'observa una lleugera disminució del pes de les despeses en aquests departaments durant el període 2002-2005. Per tant, existeixen creixements positius d'aquestes partides (any rere any) però es constata una desacceleració en el ritme del creixement.

Per altra banda, si observem les inversions en infraestructures realitzades segons comarques i la seva relació amb la distribució de la població en territori, obtenim un indicador del dèficit del ritme d'inversions al territori. En concret, el dèficit es mesurarà mitjançant la diferència entre la distribució de les inversions (A) i la distribució de la població (B). A nivell territorial s'observa que el Camp de Tarragona rebé el 7,88% de les inversions realitzades el 2005. Dintre del Camp de Tarragona, el Baix Camp i el Baix Penedès van rebre els imports més elevats. Per altra banda, el Priorat, la Conca de Barberà i l'Alt Camp foren les comarques que reberen percentatges inferiors en inversions.

Població a Catalunya l'any 2005

No obstant això, si comparem aquests imports amb la distribució de la població en el territori, observem que en relació amb la població censada a la comarca, el Baix Camp i el Tarragonès reberen menys inversions de les necessàries, mentre que fou el Baix Penedès la comarca més beneficiada en la distribució d'inversions.

Quadre 28.
Distribució de les inversions reals de la Generalitat a l'any 2005 per comarques.

	Inversions milions euros	Distribució (%)			Creix. població 1999-2005 (%)
		Inversions (A)	Població (B)	A - B	
Alt Camp	32,47	0,80	0,57	0,23	14,24
Baix Camp	91,62	2,26	2,40	-0,14	18,60
Baix Penedès	107,68	2,66	1,14	1,51	49,65
C. Barberà	17,51	0,43	0,29	0,15	9,39
Priorat	7,02	0,17	0,14	0,04	5,70
Tarragonès	62,93	1,55	3,04	-1,48	21,41
<i>Camp de Tgna.</i>	319,23	7,88	7,58	0,30	22,56
<i>Catalunya</i>	4.051,03	100,00	100,00	-	12,69

Font: Idescat.

Lògicament, els canvis de les pautes locacionals de les persones han afectat en aquesta distribució. Així, l'increment poblacional al Baix Penedès en el període 1999-2005 supera la mitjana del Camp de Tarragona durant el període. L'absència d'estoc d'infraestructures necessàries per acollir els increments poblacionals en la tercera corona de l'àrea metropolitana ha provocat, possiblement, aquest increment de les inversions en infraestructures a la zona del Baix Penedès.

Per tant, ***la distribució de les inversions l'any 2005 sembla que segueixi una lògica de cara a disminuir els impactes dels canvis demogràfics.*** Davant aquestes dades, podem dir que existeix un dèficit o un superàvit social? Les dades mostren un increment de la despesa en activitats destinades a l'àmbit social; no obstant això, la distribució dels serveis socials pot no ajustar-se a les necessitats del territori. En els propers apartats tenim l'objectiu d'analitzar la distribució dels principals serveis socials en el territori així com els potencials problemes que hi puguin aparèixer.

Es pot indicar la millora progressiva de diversos serveis de caràcter local, en unes pautes que no es poden considerar fora dels estàndards d'altres comarques i que afecten per exemple les xarxes de sanejament o l'enllumenat en els municipis. En un altre gran àmbit, la dotació general d'equipaments diversos es pot considerar igualment homologable amb altres zones del Principat, apuntant-se aquestes reflexions:

- En general els principals equipaments sanitaris i educatius es concentren a Tarragona i a Reus, seguint posteriorment una pauta de distribució corresponent a centres comarcals i subcomarcals. Uns 25 municipis constitueixen els centres de referència bàsica sanitària (nuclis on es localitzen els Centres d'Assistència Primària) i gairebé els mateixos constitueixen els punts de localització dels centres d'ensenyament secundari. Aquesta realitat, que engloba singularment poblacions com Cornudella de Montsant o Vila-rodona per la seva projecció en l'entorn, tendeix a afavorir l'estructuració de sistemes urbans juntament amb la mobilitat laboral.
- En els propers anys han de tenir lloc inversions estratègiques en l'àmbit de la sanitat, com l'aplicació del pla estratègic del Pius Hospital de Valls i, sobretot, la construcció del nou Hospital Universitari de Sant Joan de Reus.
- Els serveis educatius es concentren al litoral i als nuclis grans, però Reus no és realment singular en aquest context. També en el cas de l'hospital hi ha una certa capacitat de referència.
- Les noves necessitats i problemàtiques socials fan evident el procés de millora del parc d'equipaments del territori hagi de ser constant.
- Hi ha una vitalitat destacada en determinats elements i organismes culturals, i algunes de les comarques –sobretot el Baix Camp– es poden considerar com “de bona dotació en equipaments culturals i rang poblacional elevat”.
- Evidentment, l'àmbit formatiu ha de ser estratègic en el posicionament i la competitivitat del territori. En aquest context, la consolidació de la Universitat Rovira i Virgili ha de jugar un paper fonamental.

5.3. Serveis relacionats amb la salut

La configuració de la xarxa sanitària catalana ha facilitat l'accés dels ciutadans als serveis bàsics de salut. Els resultats finals han estat els següents: i) una redistribució territorial de l'oferta sanitària, ii) un reequilibri territorial, i iii) un increment de la qualitat de vida en aquells territoris que no disposaven prèviament dels serveis relacionats amb la salut. Actualment, el mapa sanitari, sociosanitari i de salut pública, subtitulat "Els serveis per a la salut", determina les actuacions en l'àmbit de la salut pública i té en compte la distribució territorial i la prospectiva en un horitzó que se situa a l'any 2015.

La distribució territorial dels centres sanitaris no és homogènia i està directament relacionada amb la densitat poblacional. En aquest sentit, sí que observem la distribució de consultoris de medicina general o pediatria a totes les comarques; no obstant això, els centres sanitaris especialitzats es concentren en les comarques del Tarragonès i el Baix Camp. Per altra banda, les comarques amb menys densitat poblacional (Priorat i Conca de Barberà) tan sols tenen els centres sanitaris més bàsics. Malgrat això, s'observa una relació inversa entre el nombre d'habitants atesos per cada centre sanitari i la població a la comarca. És a dir, el nombre d'habitants per centre és superior a les comarques més poblades. Aquest fet no ha de ser cap inconvenient, sempre que la dotació d'infraestructures de la salut sigui adequada per a la població potencial que ha de ser atesa.

Segons les dades procedents de l'Institut d'Estadística de Catalunya, dels 22 centres hospitalaris que a l'any 2004 hi havia a la província de Tarragona, 17 es concentraven en el Camp de Tarragona. No obstant, si comparem amb la resta de Catalunya, les dades mostren que del total ***de 43 nous centres hospitalaris a Catalunya entre el 1994 (171 centres hospitalaris) i el 2004 (214 centres hospitalaris), només es tradueix en un nou centre per al Camp de Tarragona.***

El Baix Camp, l'Alt Camp, el Tarragonès i, recentment, el Baix Penedès guadeixen de centres hospitalaris. En el cas del Baix Penedès, l'evolució ha estat una resposta als canvis locacionals de la població.

Les actuacions de les institucions supralocals han de respondre a les noves necessitats socioeconòmiques i a la redistribució de la població en el territori; per tant, cal revisar els plans d'inversions en infraestructures de forma continuada. Per altra banda, són la Conca de Barberà i el Priorat les úniques comarques del Camp de Tarragona sense centre hospitalari. Així, els habitants de la Conca de Barberà depenen principalment del centre hospitalari de Valls, i els habitants del Priorat depenen dels centres hospitalaris de Reus. Aquesta distribució dels pacients d'ambdues comarques s'ha de tenir en compte a l'hora de dissenyar una xarxa adequada entre els serveis sanitaris d'aquestes dues comarques i els de les comarques de les quals depenen.

Una altra dada a tenir en compte és l'equipament hospitalari (Quadre 29). La situació de partida és bona, ja que en el període 1990-2004 sempre s'ha superat la mitjana catalana de llits per cada 1.000 habitants. No obstant això, hem de destacar determinades tendències en l'evolució de les infraestructures sanitàries.

Quadre 29.

Nombre de llits cada 1000 habitants

	<i>Camp de Tgna.</i>	<i>Tarragona</i>	<i>Catalunya</i>
2004	5,53	5,22	4,69
2000	5,96	5,65	4,90
1994	9,67	8,23	5,26
1990	7,85	7,02	4,9

Font: Idescat.

A nivell general, si observem l'evolució de la disponibilitat de llits per cada 1.000 habitants, apareix una disminució des del 1994, moment en què s'obtingueren els valors màxims a Catalunya. Tanmateix, la ràtio de llits per cada 1.000 habitants al Camp de Tarragona és superior a la mitjana provincial i a la catalana. No obstant això, la diferència que existia de 4 llits més per cada 1.000 habitants a l'any 1994 (9,67 llits al Camp de Tarragona vers 5,26 llits a Catalunya) va

disminuir a menys d'un llit al 2004 (5,53 al Camp de Tarragona vers 4,69 a Catalunya).

Seguint el Pla d'Estructures i Inversions Sanitàries (PEIIS) per al període 2004-2012, la Regió Sanitària Camp de Tarragona té unes inversions en obres acabades per un import de quasi 60 milions d'euros, una inversió que encara està en obres de finalització per un import de 137 milions, i unes obres en fase de projecte i estudi per un import de 10 milions d'euros.

Quadre 30.
Evolució de la despesa pública (2006)

	<i>Camp de Tgna.</i>	<i>Catalunya</i>
Despesa per habitant *	991,21	1118,74
Despesa real**	904,55	1076,62

* *Despesa per habitant = despesa 2006 / Població al 2005*

** *Despesa real = despesa 2006 / Població esperada al 2007*

Font: Departament de sanitat, Generalitat de Catalunya

L'evolució dels pressupostos també ha experimentat un creixement considerable en el Serveis Territorials del Camp de Tarragona. En el període comprès entre l'any 2003 i el 2006 la despesa augmentà un 34,92%. L'increment més elevat correspon a l'Institut Català de la Salut, amb un 37,10%. No obstant això, l'anàlisi de la despesa pública per habitant mostra diferències considerables respecte a la mitjana (Quadre 30). Mentre que a Catalunya la despesa real estimada per al 2006 és de 1076,62 euros, per al Camp de Tarragona existeix una diferència de 100 euros.

Segons dades del servei territorial del Camp de Tarragona del Departament de Sanitat, quan s'incorpora la població estacional equivalent a temps complet anual (població ETCA), la nova capita per a l'any 2006 és de 764,05 euros per habitant. Per tant, apareix una insuficiència de recursos per satisfer les necessitats reals del territori.

De fet, aquest increment de la inversió s'ha reflectit també en un increment de les persones ocupades en el servei públic de la salut, que han passat de 5770 a 6704 persones ocupades al Camp de Tarragona entre l'any 2003 i el 2006; és a dir, s'han incrementat un 16,19% (Quadre 31). El major increment, lligat a l'obertura del nou

centre hospitalari del Vendrell, el trobem al Baix Penedès, que incrementà un 134,36% el seu personal.

Quadre 31.

Ocupació en el sistema sanitari

	2003	2006	% variació
Alt Camp i Conca de Barberà	459	534	16,38
Baix Camp	2392	2688	12,37
Baix Penedès	194	455	134,36
Tarragonès	2725	3027	11,07
<i>Total Camp de Tarragona</i>	5770	6704	16,19

Font: Departament de Salut

Tot i l'increment en inversions i de professionals, aquesta situació actual de la xarxa sanitària pot veure's desequilibrada davant dels canvis sociodemogràfics que es produeixen en l'actualitat. En concret, l'envelliment de la piràmide poblacional, l'arribada de nous immigrants i l'increment de la qualitat de vida i del benestar provoquen que en el futur no es pugui rebaixar el nombre de places hospitalàries. Un fet que també cal tenir en compte és la població no censada que viu de forma permanent en una localitat i que fa ús dels serveis de la salut existents, la qual, segons dades del departament de salut, incrementa en un 25% els usuaris dels serveis sanitaris al Camp de Tarragona.

Quadre 32.

Població en milers, llits i despesa en milers d'euros

		Projecció 2015			
	2006	Baix	Baix-mig	Mig-alt	Alt
Població (milers)	527,9	523,0	571,3	612,1	656,5
Llits *	2.451	2426	2650	2840	3046
Despesa en milions d'euros **	523,3	518,4	566,3	606,7	650,7
Increment despesa (milions d'euros)		- 4,9	43,0	83,4	127,4
Creixement (%)		-0,94	8,21	15,94	24,35

* Suposem que els llits per cada 1000 persones es mantenen en 4,64

** Suposem que la despesa per persona es manté constant en 991,21 euros.

Font: elaboració pròpia a partir del departament de salut.

El quadre 32 mostra la projecció dels llits i la despesa total en serveis de la salut en milers d'euros. Els resultats mostren que el nombre de llits (i, per tant, la grandària i el nombre de centres hospitalaris s'haurien d'incrementar de la mateixa manera) hauria d'incrementar

entre 199 i 389 llits en el cas de situar-nos en els escenaris intermedis. Per altra banda, la despesa sanitària incrementaria entre 43 i 83,4 milions d'euros el qual correspon a taxes de creixement d'entre el 8,21% i 15,94%.

Per tant, la població esdevé una variable clau per a la planificació dels recursos sanitaris, ja que les necessitats i la demanda de serveis assistencials, mèdics i hospitalaris depenen de l'evolució dels ciutadans a qui han de donar servei. Per aquesta raó, fer una projecció de les necessitats sanitàries futures pot servir per evitar la saturació a nivell sanitari.

5.4. L'educació

El sistema educatiu és un element crucial per al creixement econòmic i el progrés social i, per tant, necessita una especial atenció per part de tots els agents socials que intervenen en les decisions i actuacions polítiques. No obstant això, els canvis continus de la societat tenen un important impacte en l'educació. En les darreres dècades, la societat ha canviat les seves demandes al sistema educatiu amb la necessitat d'incorporar processos relacionats amb la societat de la informació i el coneixement. A més a més, l'aparició de noves problemàtiques socials com la immigració ha implicat que l'oferta educativa s'hagi d'adaptar als canvis que succeeixen en el dia a dia a la nostra societat.

Davant tots aquests canvis socials, la inversió pública en educació ha vist reforçat el seu paper com a peça clau per a la integració social i la igualtat d'oportunitats. Però la inversió educativa té impactes també sobre l'estructura urbana. Així, la inversió en noves infraestructures i també l'accés a noves titulacions i la realització de nous cicles formatius ha contribuït al canvi del model territorial. La manera com les polítiques poden haver contribuït a aquest canvi són les següents:

- a) L'increment de la dotació educativa en centres de menor categoria urbana contribueix a la difusió de les externalitats per tot el territori. Aquest fet és especialment rellevant en el cas de la

difusió de l'oferta de formació professional i de noves titulacions universitàries.

b) L'extensió de l'educació secundària obligatòria a edats no considerades anteriorment, junt amb la concentració de l'oferta en determinats punts, suposa un increment dels desplaçaments diaris dels estudiants i genera noves pautes de mobilitat en el territori.

c) Les modificacions en la composició de l'oferta a nivell local contribueixen a la generació de canvis en la jerarquia urbana preexistent. És a dir, determinats centres urbans poden tenir certs avantatges respecte a altres localitats.

Per tal d'observar les necessitats futures en serveis educatius, en aquesta secció pretenem mostrar l'oferta actual de centres educatius de primària i secundària així com la distribució del professorat destinat a cadascuna de les comarques, i també l'oferta universitària. Existeixen també altres indicadors de qualitat que no analitzarem però que són igualment importants, com l'índex d'absentisme, l'oferta de cicles formatius que responguin a les necessitats del mercat laboral, el nivell d'idiomes de l'alumnat i la formació del professorat.

5.4.1. Els centres educatius

Els centres educatius són els espais físics on es realitzen els intercanvis entre els agents que participen en el sistema educatiu. La localització d'un nou centre en una ciutat pot influir en la vida quotidiana dels ciutadans del barri així com en la qualitat de l'entorn on s'educa. Així, una oferta adequada i unes infraestructures de qualitat són bàsiques per al procés del sistema educatiu.

Amb l'objectiu de satisfer les necessitats educatives ha aparegut, juntament amb l'oferta pública, una oferta privada. Per aquest motiu resulta rellevant analitzar els centres educatius segons la seva titularitat d'aquests.

Quadre 33.
Centres públics i privats

	PÚBLIC					PRIVAT				
	Distribució (%)			Increment (%)		Distribució (%)			Increment (%)	
				2002-						
	2002	1999	1996	99	1999-96	2002	1999	1996	2002-99	1999-96
Alt Camp	1,5	1,4	1,4	8,8	3,0	0,2	0,2	0,3	0	-40
Baix Camp	2,6	2,5	2,7	6,7	-6,2	2,2	2,1	2,2	3,3	-11,8
B.Penedès	1,4	1,3	1,3	13,3	0	0,4	0,4	0,5	-16,7	-25
C. Barberà	0,7	0,7	0,7	6,2	-5,9	0,3	0,3	0,2	0	0
Priorat	0,8	0,8	1,0	0	-17,4	0	0	0	0	0
Tarragonès	2,9	3,0	2,9	2,9	0	2,7	2,4	2,5	8,6	-12,5
Camp Tgna	9,9	9,7	10,0	6,1	-3,4	5,8	5,4	5,8	3,8	-14,3
Catalunya	100	100	100	4,1	-0,6	100	100	100	-1,9	-9,3
Total Catalunya	2.463	2.367	2.380			1.403	1.430	1.576		

Font: Idescat.

L'evolució dels centres educatius, tant públics com privats, va ser negativa durant el període 1996-1999. **El tancament de centres públics, en un 3,38%, i privats, en un 14,29%, en el període 1996-1999 respon possiblement al descens d'alumnes durant aquest període. Però aquesta evolució ha canviat durant el darrer període 1999-2002.** Mentre que **han incrementat el nombre de centres públics en un 6,11% al Camp de Tarragona, la recuperació del nombre de centres privats no ha compensat els centres tancats en el període anterior.** A nivell de comarques del Camp de Tarragona, la majoria dels nous centres públics s'han obert al Baix Penedès, mentre que ha estat a la comarca del Tarragonès on s'ha incrementat més el nombre de centres privats.

Dels 1.902 centres d'infantil i primària de l'any 2002 (Quadre 34), 193 estaven localitzats en el Camp de Tarragona, cosa que representa un 10% de l'oferta educativa primària. Si analitzem l'oferta de centres educatius de secundària, s'observa una major concentració geogràfica de centres i una reducció de centres en comparació amb els de primària (193 centres d'educació infantil i primària, i 46 de secundària). Així, la dotació d'infraestructures educatives en el territori determinarà la mobilitat dels estudiants cap a altres municipis. Per tant, incrementa el nombre de desplaçaments

per motiu d'estudis secundaris, fet que s'haurà de tenir en compte a l'hora de dissenyar les infraestructures viàries i la xarxa de transport.

Quadre 34.
Número de centres públics (2002)

	Infantil	Infantil i primària	Secundària	Educació especial
Alt Camp	8	25	3	1
Baix Camp	11	38	14	1
Baix Penedès	9	19	5	1
Conca de Barberà	3	11	3	0
Priorat	1	16	2	0
Tarragonès	10	42	19	1
<i>Camp Tgna</i>	42	151	46	4
<i>Catalunya</i>	421	1.481	508	52

Font: Idescat.

Finalment, com a resposta a la necessitat social de formar a persones discapacitades, les dades del departament d'educació mostren que totes les comarques disposen de centres d'educació especial amb les úniques excepcions de la Conca de Barberà i el Priorat.

5.4.2. El professorat

Un altre element clau en el sistema educatiu és la dotació de professors que es destinen a cadascun dels centres educatius. Tot i que la qualitat docent no hauria de ser mesurada pel nombre de professors de què disposen els centres, sí que és cert que pot ser un condicionant més en el procés educatiu.

El quadre 35 mostra com mentre que el nombre de centres públics i privats va disminuir durant el període 1997-1999, el nombre de professors s'ha incrementat en totes les comarques i a un ritme molt superior que durant el període 1999-2002. Aquesta evolució oposada pot ser causada per un reajustament de les dimensions dels centres així com pel tancament de petits centres en nuclis rurals.

Així mateix, cal destacar l'increment en un 9,45% de professors destinats a centres públics del Baix Penedès durant el període 1997-1999, i en un 12,61% durant el període 1999-2002. Quant al nombre de professors en centres privats, entre el 1997-1999 es va incrementar de forma elevada a l'Alt Camp, i entre el 1999-2002 fou

al Baix Camp on es produí un major increment de professors ocupats en centres privats. Per últim, cal destacar l'evolució negativa de la Conca de Barberà, especialment de l'oferta privada.

Quadre 35.

Nombre de professors en centres públics i privats

	PÚBLIC					PRIVAT				
	Distribució (%)			Increment (%)		Distribució (%)			Increment (%)	
	2002	1999	1996	2002-99	1999-96	2002	1999	1996	2002-99	1999-96
Alt Camp	0,8	0,8	0,7	2,2	9,8	0,4	0,4	0,3	0,9	9,8
Baix Camp	2,8	2,8	2,7	0,9	7,4	2,1	2,0	1,9	8,6	2,0
Baix Penedès	1,3	1,2	1,1	12,6	9,4	0,4	0,4	0,4	-0,8	7,0
C. Barberà	0,4	0,4	0,4	-0,5	3,7	0,2	0,2	0,2	-6,4	5,0
Priorat	0,3	0,2	0,2	4,0	5,0	-	-	-	-	-
Tarragonès	3,9	3,9	3,8	1,1	6,2	2,6	2,4	2,4	6,8	2,4
Camp Tgna	9,4	9,2	9,0	2,6	7,1	5,5	5,4	5,2	6	3,1
Catalunya	100	100	100	0,9	4,8	100	100	100	2,9	-0,2
	50.046	49.621	47.373			32.248	31.326	31.385		

Font: Idescat.

Hem de destacar també l'elevada elasticitat de l'oferta de centres privats. Així, quan hi ha una disminució del nombre de professors, aquesta és més acusada entre els centres privats que entre els centres públics. Possiblement, aquest fet es dona perquè els centres privats basen la seva activitat en la rendibilitat econòmica.

Finalment, les dades recents del Departament d'Ensenyament mostren que als 4.707 professors de l'any 2002, en l'actual curs 2006/2007 s'hi incorporen 5.906 nous professors per a centres d'educació primària i secundària per dotar de professors 36.581 alumnes de primària i 23.751 alumnes de secundària.

Un altre element clau per a la cobertura de les necessitats educatives és la distribució del professorat en el territori. Si centrem l'atenció en el professorat dels centres de primària públics (Quadre 36), la distribució de professors de primària al Camp de Tarragona és inferior a la del total de professors a Catalunya. Així, mentre que el percentatge de centres al Camp de Tarragona era del 10% (Quadre 34), del total de professors de primària al Camp de Tarragona, més

de la meitat es troben destinats a centres del Baix Camp i el Tarragonès.

Quadre 36.**Número de professors de centres de primària públics (2002)**

	Professors primària		Població 4 i 14 anys		Creixement (%) població 4 i 14 anys (2002-05)
		%		%	
Alt Camp	206	0,81	4131	0,59	12,01
Baix Camp	674	2,64	18510	2,65	10,44
Baix Penedès	363	1,42	8671	1,24	23,61
C. Barberà	109	0,43	1862	0,27	4,37
Priorat	78	0,31	787	0,11	6,21
Tarragonès	873	3,42	22735	3,26	11,48
<i>Camp Tgna</i>	2303	9,02	56699	8,12	13,31
<i>Catalunya</i>	25.524	100,00	698415	100,00	8,13

Font: Idescat

Si comparem aquestes dades amb el percentatge de la distribució de nens amb edats compreses entre 4 i 14 anys, apareix una distribució força equitativa entre el nombre de nens i el nombre de professors i, per tant, no s'observa amb les nostres dades un dèficit del nombre de professors respecte a la mitjana catalana. Però si tenim en compte la taxa de creixement dels infants entre 4 i 14 anys per al període 2002-2005, la xarxa educativa haurà de tenir en compte les necessitats futures al Baix Penedès, ja que les taxes de creixement de població infantil supera la mitjana del Camp de Tarragona.

Quadre 37.**Número de professors de centres de secundària públics (2005)**

	Professors		Població entre 14 i 18 anys		Creixement (%) població 14 i 18 anys (2002-05)
		%		%	
Alt Camp	167	0,70	1.579	0,60	0,51
Baix Camp	722	3,02	7.001	2,66	1,46
Baix Penedès	279	1,17	3.112	1,18	12,14
C. Barberà	86	0,36	714	0,27	-8,11
Priorat	53	0,22	314	0,12	0,96
Tarragonès	1.055	4,41	8.642	3,28	-0,84
<i>Camp Tgna</i>	2362	9,88	21.424	8,14	5,40
<i>Catalunya</i>	23.905	100,00	263.297	100,00	-3,11

Font: Idescat

Quant a la distribució del professorat de secundària a l'any 2005 (Quadre 37), s'observa una distribució equitativa entre el nombre de

professors destinats a les comarques de Tarragona i el nombre de joves en edats de cursar cursos de secundària.

A més a més, cal destacar l'elevat creixement de joves entre 14 i 18 anys al Baix Penedès (del 12,14% entre el 2002 i el 2005) i la disminució demogràfica d'aquest tram d'edat a la Conca de Barberà (del 8,11%). Per últim, cal tenir en compte que el nombre de joves entre 4 i 14 anys s'havia incrementat un 23,61% al Baix Penedès (Quadre 36), cosa que implicarà futures necessitats de professors en aquesta comarca.

5.4.3. Els estudis universitaris: La Universitat Rovira i Virgili

Durant les últimes dècades hi ha hagut diversos canvis socials que han comportat canvis que afecten la demanda i l'oferta universitària. Per una banda, hi ha hagut un increment de la demanda d'estudis universitaris així com un increment dels requeriments laborals. Per l'altra, hi ha hagut un increment de la demanda universitària per part de les dones i, finalment, hi ha hagut una davallada demogràfica de població en edat de matricular-se en estudis universitaris.

Davant la nova era de la societat de la informació, ***la Universitat Rovira i Virgili (URV) representa una infraestructura clau, ja que dota el territori d'un avantatge competitiu per a tota l'àrea del Camp de Tarragona i les Terres de l'Ebre.*** La Universitat Rovira i Virgili té els objectius de formar els estudiants, generar i transferir coneixements als agents socioeconòmics i intensificar les relacions amb el territori del seu entorn.

Tot i la davallada de les matriculacions durant els darrers anys, el número d'alumnes nous matriculats s'ha incrementat, dels 2.217 del curs 2001-2002 s'ha passat als 2.650 del 2005-2006. No obstant això, el total d'alumnes matriculats ha disminuït. Així, s'ha passat dels 11.788 alumnes totals matriculats durant el curs 2001-2002, als 11.588 el curs 2005-2006.

El flux de nous alumnes s'ha mantingut a causa de l'increment del 43% de l'oferta de titulacions homologades (URV, 2006). Així mateix,

el personal docent i investigador s'ha incrementat en un 16% entre el 2002 i el 2006 fins a arribar als actuals 983 membres del personal docent i investigador. Així mateix, el nombre de PAS s'ha incrementat en un 27% entre el 2002 i 2006, i ha arribat fins a les 472 places actuals.

Per tant, la URV ha facilitat l'increment del nivell educatiu universitari del Camp de Tarragona. L'increment del nivell educatiu de la població ha provocat que les empreses del Camp de Tarragona disposin de mà d'obra qualificada. A més a més, la despesa realitzada per la Universitat ha tingut un impacte en l'entorn territorial; així, segons Segarra *et al.* (2002) "l'impacte de la universitat ha tingut un efecte directe i indirecte a l'entorn que supera la inversió realitzada".

5.5. Els serveis socials específics

L'Estratègia de Lisboa duta a terme pel Consell Europeu de Primavera (22 i 23 de març del 2005) es mostra favorable a reforçar la competitivitat i a millorar els sistemes econòmics i socials amb l'objectiu de gestionar el creixement econòmic, l'ocupació i la cohesió social en el marc d'una perspectiva durable. En aquesta línia, les actuacions públiques s'han dirigit a fomentar la cohesió social i a garantir un sistema de serveis socials. Per aconseguir-ho, l'any 2004 el Departament de Benestar i Família va disposar d'un pressupost de 1.043,60 milions d'euros (Quadre 38).

Quadre 38.

Despesa final real del departament de Benestar (2004)

<u>ACTUACIONS</u>	Despesa milers euros	%
Secretaria general	86.695,55	8,31
Secretaria de Famílies i Infància	140.859,81	13,50
DG d'atenció a la infància i l'adolescència	91.295,05	8,75
Secretaria per a la Immigració	3.849,06	0,37
DG Actuacions Comunitàries i Cíviques	38.875,66	3,73
ICASS – Institut Català d'Assistència i Serveis Socials	672.874,77	64,48
INCAVOL – Institut Català del Voluntariat	1.030,65	0,10
ICAA – Institut Català de l'Acol·liment i l'Adopció	8.118,11	0,78
<i>Total</i>	1.043.598,71	100,00

Font: Memòria del Departament de Benestar i Família (2004)

Tal com hem vist a l'inici d'aquest capítol, el Departament de Benestar i Família obté aproximadament el 5% del pressupost total de la Generalitat, i durant els darrers anys ha incrementat la seva dotació econòmica. D'aquesta dotació, el 64,48% del pressupost fou destinat a l'Institut Català d'Assistència i Serveis Socials; molt per darrera, la Secretaria de Família i Infància obtingué el 13,50% del pressupost.

Del total de les despeses d'aquest Departament, també hem de destacar les transferències monetàries en forma de pensions no contributives. Les pensions no contributives van ser creades per a cobrir les necessitats bàsiques quan no es disposen d'uns mínims recursos. Existeixen dos tipus de pensions no contributives, que són: a) pensió no contributiva per invalidesa, i b) la pensió no contributiva per jubilació.

Quadre 39.

Beneficiaris de pensions no contributives per 1.000 habitants

	2004	2002	2000	1998
Alt Camp	8,02	9,00	9,99	9,18
Baix Camp	12,87	14,62	15,63	13,25
Baix Penedès	8,82	10,51	11,50	11,60
Conca de Barberà	8,28	10,65	11,06	9,97
Priorat	11,44	12,80	14,27	12,71
Tarragonès	10,23	11,77	12,51	11,69
Catalunya	9,62	10,50	11,19	9,98

Font: Idescat.

Si observem el total de beneficiaris de pensions no contributives per cada 1.000 habitants entre l'any 1998 i el 2004 (Quadre 39), veiem que es produeix un descens general del nombre de persones beneficiàries de pensions no contributives a partir de l'any 2000. Aquest descens pot ser degut a diversos fenòmens socioeconòmics. Per una banda, la bonança econòmica dels últims anys ha fet disminuir el nombre de persones aturades i, per tant, hi ha menys persones sense accés a un salari mínim. Per altra banda, és possible que hi hagi un efecte per l'enduriment dels requisits d'accés a les ajudes de pensions no contributives o bé que hi hagin altres productes substitutius. Finalment, les comarques que concentren un major nombre de beneficiaris de pensions són el Baix Camp, el

Priorat i el Tarragonès. A més a més, la ràtio és inferior a la mitjana catalana en aquestes comarques.

Un altre aspecte a analitzar són les diferents actuacions realitzades a infants i adolescents, persones discapacitades i gent gran. Segons les dades del Mapa de Serveis Socials (Quadre 40), les actuacions del Departament de Benestar i Família en l'àrea d'infància i joventut se centren bàsicament en: a) centres d'acolliment per a infants i joves, b) centres oberts i pretallers per a infants i adolescents, c) centres residencials per a infants i adolescents, d) equips d'atenció a la infància i adolescència, i e) servei d'acolliment familiar temporal per a infants. Del nombre d'equips d'atenció a la infància i adolescència, només les comarques del Baix Camp, Baix Penedès i Tarragonès disposen d'algun centre d'atenció.

Quadre 40.
Els serveis socials segons àmbits d'actuació

	Atenció a la Infància i adolescència		Persones amb discapacitat Teràpia ocupacional				Gent gran	
					Centres ocupacionals			
	<i>Equips</i>	<i>Professionals</i>	<i>Usuaris</i>	<i>% usuaris sobre total discapacitats</i>	<i>Usuaris</i>	<i>% usuaris sobre total discapacitats</i>	<i>Places centres de dia</i>	<i>Places a residències</i>
Alt Camp			42	12,5	45	13,39	77	376
Baix Camp	2	10	91	4,71	114	5,9	253	1112
Baix Penedès	1	5	71	11,53	76	12,34	89	582
C. Barberà			28	17,61	37	23,27	27	270
Priorat			14	17,07	16	19,51	7	99
Tarragonès	2	11	150	7,37	175	8,6	208	1079
<i>Camp Tgna</i>	5	26	396		463		661	3518
<i>Catalunya</i>	45	245	6081	10,83	7474	13,31	11133	52603

Font: Mapa de Serveis Socials (2005)

Quant als serveis a persones amb discapacitat, els resultats mostren que són les poblacions menys densificades on un major percentatge de discapacitats reben assistència. Així, la Conca de Barberà i el Priorat atenen al voltant del 17% dels discapacitats en teràpies ocupacionals. Quant al percentatge d'usuaris de centres ocupacionals per a discapacitats, els resultats són força similars: la Conca de Barberà, amb un 23,27%, i el Priorat, amb un 19'51%, obtenen els ratis més elevats.

De les actuacions destinades a la tercera edat, hi apareixen: a) centres d'acolliment per a la gent gran, b) centres de dia per a la gent gran, c) habitatges tutelats per a la gent gran, i d) residències per a la gent gran. De totes les possibles actuacions públiques (atenció domiciliària, centres de dia i residències), són les residències les que fan elevar més el cost de la dependència. Quant als centres de dia, el Camp de Tarragona disposa de 661 places del total d'11.133 places que hi ha a Catalunya, mentre que les places en residències (públiques i en col·laboració), n'hi ha 3.518 de les 52.603 de Catalunya. D'entre les comarques que concentren la majoria de l'oferta de places destaquen el Baix Camp i el Tarragonès.

5.6. La cultura

Els serveis culturals estan directament relacionats amb la renda de la població i acostumen a ser indicadors de la qualitat de vida de què gaudeixen els ciutadans. Durant les darreres dècades, el patrimoni cultural s'ha materialitzat amb la noció d'identitat, que és sinònima de les arrels d'un territori, dels seus costums i els hàbits dels seus habitants.

Cal parlar de la cultura com un element d'identitat que a la vegada esdevé un important element de cohesió social –el sentit de pertinença–, que facilita la participació en projectes col·lectius –el sentit de col·lectivitat– i que s'erigeix com un factor important de desenvolupament territorial.

Quadre 41.

Distribució de la despesa en cultura a Catalunya (2004)

Programes	Diputacions	Consells comarcals	Ajuntaments
Direcció i serveis generals	7,07	18,07	11,33
Arqueologia i patrimoni	14,07	14,66	5,25
Biblioteques i arxius	39,14	9,71	14,29
Museus	10,80	12,48	13,75
Promoció cultural	25,84	17,19	33,02
Acció cultural	2,64	21,65	21,47
Promoció lingüística	0,44	6,24	0,89
Total (%)	100,00	100,00	100,00
Total (Milers d'euros)	82.862,2	5.877,2	427.913,4

Font: Departament de cultura

La identitat té un component individual, donat que és l'individu qui s'ha de reflectir en una sèrie d'elements identificadors d'un col·lectiu, però a la vegada, són aquests elements els que faciliten la integració de l'individu en una realitat social específica.

De tots els organismes, són els ajuntaments aquells que realitzen la majoria de la despesa, amb 427.913,4 milers d'euros, seguits de les diputacions, amb 82.862,2 milers d'euros (Quadre 41). Per programes, les diputacions aporten quasi bé el 65% del pressupost en el finançament de biblioteques i arxius i en la promoció cultural (teatre, dansa, cinema...). Per altra banda, els ajuntaments gasten més del 50% de les seves despeses en promoció i acció cultural.

Quadre 42.
Béns culturals d'interès nacional

	Monuments	Zones arqueològiques	Conjunts històrics	Altres	2005	2001
Àmbit Metropolità	309	13	4	2	328	322
Comarques Giron.	475	5	17	4	501	500
Camp de Tgona.	216	26	6	1	249	240
Terres de l'Ebre	100	17	3	1	121	116
Àmbit de Ponent	244	21	3	-	268	258
Comarques Centrals	285	3	4	-	292	290
Alt Pirineu i Aran	157	3	9	1	170	171
<i>Catalunya</i>	1 786	88	46	9	1929	1897

Font: Idescat.

Si analitzem els béns culturals d'interès nacional classificats a Catalunya (Quadre 42), observem que més del 25% dels béns culturals es troben a les comarques gironines. La importància del Camp de Tarragona durant l'època romana es fa palesa amb la major concentració de restes arqueològiques, amb 26 zones classificades.

Les formes d'expressió de la identitat cultural d'un territori poden ser expressades de forma individualitzada o col·lectiva. Un altre element a tenir en compte és el patrimoni oral de la llengua catalana. En aquest sentit, el quadre 43 mostra que l'àrea metropolitana de Barcelona i el Camp de Tarragona obtenen els percentatges més baixos (amb un 31,9% i un 46,4% respectivament) de població que considera el català com a llengua materna, llengua pròpia o bé llengua habitual; mentre que les àrees no afectades per la immigració, com Terres de l'Ebre, Àmbits de Ponent, Alt Pirineu i Aran

i Comarques Centrals, tenen un major percentatge de persones que consideren i usen la llengua catalana.

L'índex de penetració, definit com les persones que adopten la llengua catalana com a pròpia tot i no ser la seva llengua materna (A-B), aconsegueix millors resultats en aquestes àrees menys densament poblades. Tot i els resultats obtinguts, quasi bé tota la població enquestada l'any 2001 era capaç d'entendre el català (Quadre 44), mentre que al voltant del 80% era capaç de parlar-lo i llegir-lo. Una dada encara preocupant és que tan sols la meitat de la població era capaç d'escriure en català.

Quadre 44.
Usos lingüístics (2003)

	% població que considera el català com ...			
	Primera llengua (A)	llengua pròpia (B)	llengua habitual	Índex de penetració (A-B)
Àmbit Metropolità	31,9	40,2	41,5	8,3
Comarques Gironines	59,7	67,3	70,3	7,6
Camp de Tarragona	46,4	53,4	54,4	7,0
Terres de l'Ebre	81,2	88,9	89,4	7,7
Àmbits de Ponent	65,7	75,5	76,5	9,8
Comarques Centrals	61,1	71,0	72,2	9,9
Alt Pirineu i Aran	62,2	71,3	71,7	9,1
<i>Catalunya</i>	40,4	48,8	50,1	8,4

Font: Idescat

L'anàlisi comarcal mostra com les zones amb menys població i, per tant, amb menor població immigrada, com són l'Alt Camp, el Priorat i la Conca de Barberà, tenen majors percentatges de persones que són capaces de parlar, llegir i escriure en català.

A part de la capacitat de parlar amb català i de l'assimilació del català com a llengua, els individus interaccionen amb altres agents per tal d'expressar formes de la cultura i tradicions. Per fer-ho, les associacions són vitals per a la comunicació i transmissió de la cultura, i tenen implicacions per a la identificació de l'individu en el territori per a la cohesió col·lectiva.

Les expressions col·lectives culturals poden ser representades pel número de fundacions actives en el territori. L'associacionisme és un sistema de cohesió social. Segons dades del Departament de Cultura,

de les 2.149 fundacions que hi havia a Catalunya l'any 2005, 112 estaven localitzades en el Camp de Tarragona, mentre que més de la meitat es localitzaven a l'àrea metropolitana barcelonina. En general, s'observa una relació positiva entre número d'habitants i número d'associacions. L'evolució temporal mostra també un increment de 500 fundacions a Catalunya. Del total de fundacions al Camp de Tarragona, 62 eren fundacions culturals i 34 fundacions assistencials.

Quadre 45.

Coneixement del català (2001)

	L'entén	El sap parlar	El sap llegir	El sap escriure
Alt Camp	96,87	85,45	82,96	60,23
Baix Camp	95,12	77,27	75,96	53,89
Baix Penedès	94,13	73,08	73,00	49,71
Conca de Barberà	97,86	90,93	88,99	68,96
Priorat	98,71	92,54	90,32	68,17
Tarragonès	94,42	74,21	75,21	50,58
<i>Camp de Tgona.</i>	95,03	77,00	76,64	53,41
<i>Catalunya</i>	94,48	74,50	74,36	49,77

Font: Idescat

El procés de globalització actual ha possibilitat el coneixement, la difusió i l'absorció de noves cultures que conviuen simultàniament. La cultura catalana té un ric bagatge cultural. De la seva transmissió intergeneracional i intrageneracional depèn el seu futur. No obstant això, les expressions d'identitat freqüentment no han estat vinculades a les moltes formes de materialitzar-se la cultura. En aquest sentit, les noves tecnologies ofereixen noves oportunitats per oferir una visió global de totes les formes d'expressió cultural i oferir una perspectiva comuna del que és la identitat catalana. El consum cultural ha esdevingut un factor generador d'identitats culturals múltiples i sobreposades.

Des de fa unes dècades, hem pogut observar canvis en la forma de comunicació. És evident que les noves tecnologies alteren els nostres hàbits de comunicació, les necessitats diàries així com la intensitat dels fluxos d'informació que es generen entre individus. L'evolució de les TIC ha afectat la velocitat i la quantitat d'informació que circula en la societat. D'aquesta revolució tecnològica han derivat els termes de "Societat de la Informació" i "Societat del Coneixement", que

designen els canvis socials que es deriven de les noves relacions entre agents socials i fluxos d'informació.

Els resultats mostren que a Catalunya l'ús d'internet a les llars així com l'equipament de TIC és més intens que a la resta de l'Estat. No obstant això, podem trobar diferències entre les comarques que integren la província de Tarragona. El quadre 46 mostra la difusió i l'ús de les noves tecnologies a les comarques tarragonines. Els resultats ofereixen, en general, un increment entre l'any 2004 i el 2005. Òbviament, l'heterogeneïtat territorial entre comarques és molt clara, ja que l'ús d'Internet en comarques més urbanes està més extès.

Quadre 46.
Tinença d'ordinadors, connexió a internet i ús d'internet.

	Disposen d'ordinador?		Disposen de connexió?		Usen internet?	
	2005	2004	2005	2004	2005	2004
Alt Camp	73,0	62,1	58	36,2	48,0	29,3
Baix Camp	69,5	66,9	59,5	51,5	60,0	43,4
Baix Penedès	71,0	57,0	59,0	45,0	52,0	40,0
C. Barberà	68,0	56,1	56,0	41,9	50,0	41,9
Priorat	48,0	53,3	36,0	33,3	42,0	33,3
Tarragonès	67,5	69,6	54,0	53,2	60,0	49,2
<i>Tarragona</i>	66,7	63,2	53,6	46,5	55,6	43,1

Font: Observatori OASI 2006 i 2005 (Tinet)

Què determina les diferències d'ús de les noves tecnologies? La majoria dels investigadors apunten cap a dos factors crucials: el nivell educatiu de la població, els recursos socials de la persona i la seva renda disponible. Així, tot i que hi ha una importància creixent en l'economia catalana, encara resta molt de camí, ja que existeix cert endarreriment en els serveis relacionats amb la competitivitat, és a dir, amb les noves tecnologies (Cambra de Comerç de Barcelona, 2005).

5.7. Algunes consideracions

L'anàlisi dels serveis socials al Camp de Tarragona mostra l'existència de tres realitats territorials al Camp de Tarragona: per una banda, ***els espais rurals sense equipaments i amb una població envellida*** causada per la baixada de la natalitat; en segon

lloc, els municipis de l'interior que estan demogràficament estancats; i, finalment, la zona del litoral i les grans ciutats on es concentra la població, les migracions familiars i residencials i l'activitat econòmica i on, per tant, es generen demandes creixents de tot tipus de serveis.

Aquesta heterogeneïtat socioeconòmica es veu reflectida en la distribució dels serveis socials i en l'evolució de la despesa. Tot i que en general s'observa una distribució adequada dels serveis públics, apareixen problemes com la manca d'inversió en infraestructures per poder cobrir les necessitats futures. I és que l'Estat ha d'anar per davant de les necessitats per evitar la saturació del sistema públic.

En referència a la planificació pública, cal recordar la importància de la coordinació de departaments de gestió pública i de diferents institucions públiques. Tot i que es poden trobar exemples d'acords, encara queda un llarg camí a recórrer per a què existeixi una participació col·lectiva a l'hora de determinar els grans projectes del Camp de Tarragona.

Finalment, i com a element de reflexió, no només hem de tenir en compte la quantitat dels serveis, sinó també la seva qualitat. En concret, indicadors com el nombre de treballadors, la inversió en infraestructures i la despesa per habitant no tenen sentit si no es té en compte el resultat, és a dir, la qualitat dels serveis. En aquest sentit, estudis posteriors hauran d'incloure indicadors del resultat obtingut en la provisió pública de serveis socials.

6.- Les institucions

6.1. Introducció

El major canvi demogràfic de l'època moderna va tenir lloc durant la colonització d'Amèrica pels europeus. I el moment més dramàtic d'aquest període va ser quan Francisco Pizarro, el conqueridor espanyol, es va trobar amb l'emperador inca Atahualpa a la ciutat de

Cajamarca, el 16 de novembre de 1532. Pizarro, al capdavant d'un petit grup format per 168 soldats, va vèncer un exèrcit de més de 80.000 soldats. El desequilibri de forces era evident, però, en canvi, l'exèrcit d'Atahualpa va ser derrotat al seu territori per un grup d'aventurers format per 106 soldats a peu i 62 soldats a cavall. Per què va caure Atahualpa en el parany que li va preparar Pizarro? Com pot ser que 168 homes superessin un exercit de 80.000 soldats? Què tenia Pizarro per poder neutralitzar la força numèrica de tot l'imperi inca? Tenia una tecnologia de guerra molt superior –les espases, els cavalls, les armadures–, tenia uns aliats destructius molt eficaços –els gèrmens que van portar a Amèrica els europeus i que varen eliminar bona part de la població nativa–, i també comptava amb el suport d'unes institucions adients per a la concentració de capitals i la participació en aventures de risc, com ara la conquesta de terres poblades per societats menys agressives. La batalla de Cajamarca és, si més no, il·lustrativa de la importància de les institucions en la història i en el desenvolupament dels pobles. I és que, tal i com veurem, les institucions són elements crucials per determinar les fortaleeses i les debilitats del territori.

Després d'oferir els trets del medi físic, les infraestructures, l'activitat econòmica i els equipaments socials del Camp de Tarragona, cal abordar una dimensió rellevant del territori: les seves institucions. Segons el Diccionari de la Llengua Catalana ***una institució és "tota categoria social que, apareguda per atendre alguna necessitat bàsica de la societat, assoleix caràcter orgànic i permanent i, sovint, una reglamentació jurídica"***. Les institucions prenen decisions sobre aspectes col·lectius i, per tant, les institucions prenen decisions polítiques. Cadascuna al seu nivell.

De fet, el concepte de política està estretament relacionat amb el govern de les ciutats. La paraula prové del grec *polis*, és a dir, ciutat. La política és el procés de presa de decisions col·lectives que té a veure amb la ciutadania i les seves preocupacions. Tot i que s'aplica habitualment als governs, el comportament polític també s'observa en les institucions acadèmiques, empresarials, sindicals, religioses, i culturals, entre d'altres.

La qualitat de la presa de decisions públiques ha estat objecte d'atenció en els darrers anys. Alguns autors, quan parlen de "governabilitat" fan referència als mecanismes de govern, coordinació i presa de decisions d'una societat. ***La gestió de govern és un repte per al Camp de Tarragona igual com ho és per a totes les àrees metropolitanes d'arreu del món. És una qüestió crucial i no resolta.*** No implica sols tenir les institucions adients per projectar un model determinat de desenvolupament territorial, sinó que cal també posar de manifest les institucions o les entitats que no tenen sentit avui. Ara bé, en el discurs de la "governabilitat" es cau en el perill de substituir l'espai polític per les decisions preses pels tècnics. Aquest és un risc que convé evitar. ***Els tècnics podem analitzar el ventall d'alternatives a l'abast i les seves conseqüències, però en darrer terme l'elecció de la millor alternativa possible està en mans de la societat, està en el terreny de la política.***

Sota aquest criteri, cal abordar aquí no sols les diferents administracions públiques que tenen competència sobre el territori sinó també les estructures estables que tenen com a objectiu la coordinació, la planificació o la gestió de recursos que incideixen sobre una parcel·la col·lectiva de la societat. És evident que sobre un determinat territori incideixen moltes institucions, ara bé, el marc de competències, la coordinació institucional i la complementarietat dels agents que hi participen determina, en bona mida, la qualitat del bon govern.

Per abordar les institucions d'un territori complex com ara el Camp de Tarragona cal prèviament destacar els trets de la seva trama urbana i les funcions dels municipis que el formen. Per això, primer ens ocuparem de la trama urbana del Camp posant especial èmfasi en les relacions internes i externes amb altres àrees, per, després, abordar les institucions que en formen part.

6.2. El paper de les ciutats

En els països desenvolupats, la població cada cop és més urbana, és a dir, es desplaça des dels entorns rurals fins a les ciutats. Hi ha una concentració de la població en les grans zones urbanes i, alhora, un

despoblament en el nuclis rurals, a la vegada que les regions que gaudeixen de majors nivells de renda per habitant són les que tenen una trama de ciutats més compacta. ***En el segle XXI, les ciutats, i no pas els països, s'erigeixen com a centres de transferència de recursos, productes, informació i idees.*** També les ciutats esdevenen el marc on s'estableixen les relacions socials i on es creen les sinergies necessàries per desenvolupar processos d'imitació i d'innovació.

Les ciutats configuren el marc relacional on interactuen les persones i les empreses donant lloc a importants externalitats, positives o negatives. La necessitat de mantenir interaccions fora del mercat, com ara l'intercanvi d'informació mitjançant la comunicació cara a cara, és una de les raons més importants per les quals les empreses es localitzen en una ciutat.

El creixement econòmic, la dotació de capital humà i les activitats d'R+D i d'innovació s'associen a les ciutats. Les ciutats esdevenen al segle XXI l'àmbit on es determina la capacitat de les regions i dels països per transformar l'economia i dur a terme una transició des d'un model basat en l'acumulació de capitals a un model basat en la innovació.

Aquesta dimensió és particularment important al Camp de Tarragona, que ha experimentat, en els darrers anys, una intensa transformació en la seva xarxa urbana. Les mancances i les fortaleeses de les ciutats del Camp determinaran, en bona mida, el potencial del territori per afrontar una transició cap a un model de creixement capaç d'afrontar els reptes d'una economia basada en la tecnologia i l'obertura creixent dels mercats.

Segons Robert Lucas, el creixement econòmic depèn crucialment de l'habilitat per absorbir coneixement i crear nou coneixement; aquestes dues facetes estan relacionades amb la presència de capital humà i, per altra banda, també estan relacionades amb la distància geogràfica, en el sentit que la transmissió de coneixement incorre en costos superiors quan la distància entre el creador i l'imitador s'amplia. L'existència de ciutats es deu al menor cost de transmissió i

adquisició d'informació i també a la generació d'efectes externs entre els agents urbans arrel de les seves relacions formals i informals. Segons Robert Lucas, cal preguntar-se *"What can people be paying Manhattan or downtown Chicago rents for, if not for being near other people?"* (Lucas, 1988).

Les ciutats juguen una funció imprescindible en la reducció del cost en què incorren els agents econòmics quan creen nous coneixements, imiten o difonen els coneixements existents. Podem interpretar les ciutats com una cruïlla de vies de comunicació que redistribueixen persones, mercaderies i idees. La transmissió d'informació dóna lloc a uns majors costos quan la distància és elevada, ja que la informació és més fàcil d'obtenir quan la distància entre l'emissor i el receptor és més curta. ***Les ciutats juguen un paper clau en la transmissió d'informació tàcita entre els agents econòmics*** –empreses, persones, institucions-, ja que el coneixement no codificat és difícil de transmetre a través dels mitjans de comunicació i, en canvi, és fàcil d'obtenir a través de les relacions cara a cara que tenen lloc al si de les ciutats. En efecte, ***bona part del coneixement tàcit que obtenen les empreses té lloc gràcies a la participació en un mateix mercat de treball on els treballadors qualificats passen d'unes empreses a les altres.***

L'accés a nivells educatius superiors en els entorns urbans en un procés de canvi tecnològic potencia el creixement econòmic de les ciutats en detriment del món rural. Les ciutats amb majors nivells de formació gaudeixen d'uns salaris i d'una renda personal més elevada. Per aquests motius les ciutats solen gaudir de nivells de vida superiors als dels seus entorns rurals. Els reptes futurs per a les ciutats estan relacionats, sobretot, amb la competitivitat, els desequilibris socials, la fragmentació de l'espai i la pròpia ordenació del desenvolupament urbà.

Un fet distintiu de les ciutats és la presència d'uns assentaments residencials en un espai reduït, i la d'intercanvis regulars que tenen com a objectiu facilitar les transaccions entre els productors i assegurar el subministrament dels seus habitants. Segons Weber, una ciutat té un mercat, però no qualsevol mercat converteix la

localitat en què té lloc en una ciutat. Des d'un punt de vista econòmic, ens trobem en una ciutat quan "la població local satisfà una part econòmicament essencial de la seva demanda diària en el mercat local i, en una part essencial també, mitjançant productes que els habitants de la localitat i la població dels voltants produeixen o adquireixen per col·locar-los al mercat. Tota ciutat (...) gaudeix com a centre econòmic de l'assentament urbà d'un mercat local en el qual, en virtut de la seva especialització permanent de la producció econòmica, també la població no urbana s'abasteix de productes industrials o d'articles de comerç".

Ara bé, **la ciutat** no sols es defineix entorn als seus elements materials, sinó que també **té un component immaterial important**. La ciutat és també un estat d'ànim que neix de la interrelació entre els elements físics i humans que hi conviuen. En el marc de la ciutat tenen lloc la majoria de les iniciatives individuals i col·lectives que es duen a terme en els camps de la cultura, l'art i l'economia. La ciutat és com un organisme viu on els elements que la formen aporten el que s'ha denominat l'anatomia social, és a dir, la forma d'una societat. Hom afirma que la ciutat és un ens social perquè sense persones no existiria. Dins d'aquesta organització social que és una ciutat, els individus estableixen les seves relacions, a partir de les quals s'estén una xarxa amb infinitat de camins que van d'un lloc a un altre, es creuen i s'entrecreuen.

Els geògrafs que estudien la disposició espacial dels nuclis urbans destaquen en els seus estudis l'existència de vincles estrets entre les ciutats situades en una determinada regió o país. Un exemple clàssic de les regularitats existents entre les ciutats que formen part d'un país és conegut com la Regla de Zipf, que mostra la relació que existeix entre el rang que ocupa cada ciutat que forma part del sistema urbà del país i la seva grandària (també es coneix com regla del rang-grandària). Podem descriure la regla del rang-grandària mitjançant la següent relació:

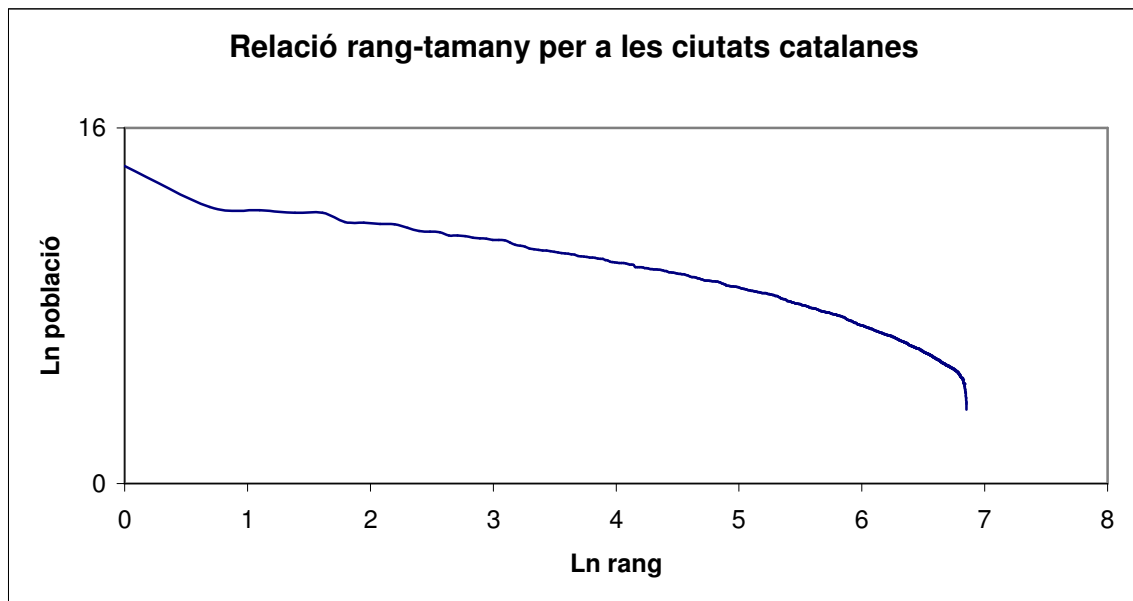
$$N_j = k / R_j^b$$

on N és la població de la ciutat "j", R el seu rang, i b és un exponent proper a la unitat. La gràfica 6.1 mostra la regla del rang-grandària a

les 108 ciutats catalanes amb una població superior a 10.000 habitants. Obtenim la següent representació gràfica.

Tal com podem veure, la distribució urbana segueix la regla del rang-grandària. La constatació d'aquesta regularitat ens planteja la possibilitat que existeixin altres regularitats en la distribució dels nuclis urbans de Catalunya.

Gràfic 1. Relació rang-tamany per a les ciutats catalanes

Font: elaboració pròpia

Finalment, prenent logaritmes a l'expressió anterior s'obté una equació que permet realitzar un contrast economètric per Mínims Quadrats Ordinaris per al conjunt de les ciutats espanyoles amb població superior als cent mil habitants i obtenim la següent expressió:

$$\ln N_j = \ln k - b \ln R_j$$

Després d'aplicar Mínims Quadrats Ordinaris, els paràmetres obtinguts són:

$$\ln N_j = 13,66 - 0,9312 \ln R_j$$

(332,9) (-86,85)

L'elevat valor dels estadístics t (entre parèntesis) i el notable coeficient de regressió ($R^2 = 98,61\%$) indiquen que els resultats dels paràmetres estimats són molt significatius. Per últim, hem de

destacar que tot i que el paràmetre b no és igual a la unitat, sí que té un valor proper.

La distribució per grandàries de les ciutats i la dimensió d'una ciutat són el resultat de les forces del mercat operant en contextos institucionals específics. Els canvis en els sistemes urbans com ara la dispersió de les activitats industrials des de les grans concentracions metropolitanes fins a les ciutats de menor rang, la modificació de les estructures productives de les ciutats, els moviments dels treballadors qualificats i el desenvolupament de les ciutats, són el resultat de les decisions que adopten els agents individuals en un entorn institucional determinat.

L'evolució dels sistemes urbans depèn de les forces d'aglomeració i de dispersió endògenes (forces centrífugues-centrípetes) i de les interrelacions cap endavant i cap endarrera (*backward-forward linkages*) causades per les interrelacions entre empreses i consumidors.

6.3. Podem considerar el Camp com una àrea metropolitana?

El Camp de Tarragona compta amb un sistema de ciutats que s'articula a través de dues forces: una de centrífuga i una de centrípete. La primera força és la que encaixa el sistema urbà del Camp amb el sistema urbà català i que ve determinat, sobretot, per l'efecte tracció de la ciutat de Barcelona i les seves corones metropolitanes.

En efecte, en les darreres dècades, la ciutat de Barcelona ha expulsat població resident però a la vegada ha creat nous llocs de treball, especialment en els serveis professionals i orientats a les empreses, diverses activitats tecnològiques i logístiques i els serveis públics. Aquest procés s'ha traduït en un increment del *commuting* entre Barcelona i les seves corones. Cap al sud de Catalunya els fluxos de transport per motius de treball posen de manifest que l'àrea metropolitana de Barcelona inclou el municipi del Vendrell i està a les portes de la comarca del Tarragonès.

Atès el potencial d'atracció de Barcelona, sovint l'ampliació territorial de la seva àrea d'influència crea asimetries i tensions amb la resta de territoris. En particular, en determinats àmbits, aquesta força centrífuga entra en contradicció amb la segona força que exemplifica les dinàmiques urbanes del Camp: la força centrípeta, que tendeix a la cohesió i la interrelació entre els seus municipis. Aquesta segona força està causada per la dinàmica dual dels dos principals municipis del Camp: Tarragona i Reus. En efecte, els fluxos de transport diaris entre les dues principals ciutats mostren una creixent interrelació entre les economies locals i també indiquen l'existència d'un mercat de treball i de subministraments que té un caràcter supracomarcal.

Quadre 47.**Població i densitat segons tamany del municipi a Tarragona**

Tamany municipi	Superfície		Densitat
Any 2005	km2	Població 2005	(hab/km2)
Fins a 2000	3618,14	83444	23,06
Entre 2.001 i 10.000	1863,29	169774	91,12
Entre 10.001 i 100.000	759,10	323537	426,21
Més de 100.000	62,35	128152	2055,36
TARRAGONA	6302,81	704907	111,84
Any 2001			
Fins a 2000	3841,02	87565	22,80
Entre 2.001 i 10.000	1640,41	133758	81,54
Entre 10.001 i 100.000	759,10	275610	363,07
Més de 100.000	62,35	115153	1846,88
TARRAGONA	6302,81	612086	97,11

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Idescat.

Sobre la base d'aquesta dinàmica configurada a l'entorn de Tarragona i Reus, durant les darreres dècades, s'observa l'emergència de municipis mitjans –d'entre 5.000 i 20.000 habitants- que mostren una gran vitalitat en l'atracció d'activitats productives i de població resident. Podem afirmar que el Camp constitueix avui una àrea metropolitana de baixa densitat si la comparem amb l'àrea metropolitana de Barcelona. L'anomenada segona àrea metropolitana de Catalunya no s'extén per tot el territori del Camp sinó que es limita als municipis compresos entre el quadrilàter format a partir dels vèrtexs que representen les ciutats de Tarragona, Valls, Reus i Cambrils. Un dels reptes futurs del Camp és integrar a les sis comarques del territori en una mateixa dinàmica econòmica i social.

Com podem observar en la taula adjunta, ***la distribució de la població per les sis comarques que formen l'àmbit territorial del Camp de Tarragona és força desigual.*** Més de la meitat de la superfície del Camp està formada per municipis petits de menys de 2.000 habitants. Els municipis petits l'any 2001 concentraven el 14,3% de la població, mentre l'any 2005 sols tenien l'11,8%. La pèrdua de població dels petits municipis no s'ha d'atribuir a una desertització dels espais rurals sinó a un creixement dels municipis petits que han superat el llindar dels 2.000 habitants. En efecte, els municipis que tenen entre 2.001 i 10.000 habitants, l'any 2001 tenien el 21,8% de la població, mentre que l'any 2005 ja en tenien el 24,0%.

La participació relativa de la població en els municipis mitjans i les ciutats de Reus i Tarragona ha continuat estable durant el període intercensal. Això significa que, tot i les diferències entre els municipis rurals i els urbans, ***el dinamisme demogràfic i econòmic del Camp s'està notant, sobretot, en els municipis petits que estan a prop de les grans concentracions comercials i industrials.***

6.4. La capacitat organitzativa dels territoris

A les ciutats i als seus territoris interactuen molts agents –persones, empreses- i institucions –administracions, organismes públics-. La transformació de la realitat urbana és el fruit d'aquesta interacció i de la capacitat organitzativa que té lloc per la presa de decisions descentralitzada.

Cada dia tenim molts exemples del resultat final d'un conjunt de decisions preses per molts agents que actuen en funció dels seus incentius i dels senyals que perceben. Posem un exemple: cada temporada turística, unes poques setmanes abans de la Setmana Santa, l'activitat a les viles litorals del Camp –Torredembarra, Salou, Cambrils- és més intensa que durant l'hivern. Aquestes viles es transformen fruit de la gestió municipal, però sobretot fruit de les decisions descentralitzades preses pels agents econòmics. Així, on l'any passat hi havia una sabateria ara hi trobem una botiga de

queviures, i on hi havia un cafè hi trobem un petit comerç. Les decisions individuals reaccionen en funció dels senyals que genera el sistema, és a dir, segons la informació que perceben sobre les perspectives de la nova temporada turística, la rendibilitat d'un determinat negoci o l'oportunitat de canviar d'ubicació. En definitiva, les viles es transformen de sobte per donar servei a les demandes turístiques.

Per què els residents que comparteixen una mateixa cultura o país de procedència acaben residint en uns barris concrets? Per què els joves van a uns determinats bars? Per què les viles litorals es transformen quan arriba la temporada turística? Quan Adam Smith parlava de la "mà invisible" del mercat s'estava referint, en part, a aquest fenomen. S'estava referint a la capacitat organitzativa dels sistemes econòmics on predomina la presa de decisions descentralitzada. Ara bé, la metàfora de la "mà invisible" descriu parcialment la realitat de les economies de mercat, ja que se li escapa un element imprescindible per a la presa descentralitzada de decisions: el cost de processar les dades i de decidir on s'han d'assignar els recursos.

La metàfora smithiana s'ha de complementar amb una altra que incorpori els costos de transacció i de gestió de la informació. En definitiva, ***junt amb la "mà invisible" cal situar un "cervell invisible" que contempli l'activitat mental de les persones, els sistemes de gestió de la informació i les normes que faciliten les transaccions i la presa de decisions.*** Hi ha una dimensió intangible vinculada amb la qualitat de la informació i la capacitat per processar-la. Quan en un territori l'acció dels agents individuals i de les institucions s'emmarca dintre d'un projecte compartit i definit col·lectivament, la capacitat per afrontar nous reptes s'incrementa força.

Els desenvolupaments tecnològics actuals faciliten la creació de xarxa de comunicació i cooperació on els seus membres intercanvien informació i coneixement, i estableixen estratègies de cooperació que beneficien el conjunt dels participants. La creació de canals de comunicació ràpids i barats facilita el treball en xarxa i la col·laboració entre agents distants entre si, però també beneficia els actors locals

que comparteixen informació amb els agents que participen en xarxes transnacionals. Totes les xarxes combinen la cooperació i la rivalitat.

En definitiva, ***el desenvolupament dels territoris no és un joc de suma zero –és a dir, uns guanyen a costa que altres perdin-, donat que la majoria d'actes econòmics esdevenen jocs cooperatius de suma no nul·la.*** És a dir, els agents –treballadors, empreses, institucions, etc.- col·laboren entre si a fi i efecte de millorar la seva posició conjunta, ja que amb la col·laboració tots hi guanyen. Ara bé, ***per cooperar és imprescindible resoldre dos problemes: la incomunicació i la desconfiança.*** És important el paper de la confiança en les relacions econòmiques, i a la vegada és imprescindible poder comunicar-se per establir acords i cooperar en un projecte compartit.

L'actual revolució de les tecnologies de la comunicació ha facilitat molt la posada en marxa de dinàmiques de cooperació entre molts agents que es troben separats per llargues distàncies. Per participar en l'economia global és imprescindible fomentar les "tecnologies de la comunicació", amb l'objectiu d'ampliar la complexitat de les xarxes cooperatives, i potenciar les "tecnologies de la confiança" per a contribuir a fer realitat el potencial de cooperació que demana el nou escenari tecnològic.

Per altra banda, avui en dia les ciutats competeixen entre elles per atraure habitants i empreses que generin riquesa i valor afegit al territori. Per tal de controlar les tensions existents entre ciutats, cal que les ciutats creïn i utilitzin la capacitat organitzativa que està al seu abast. Així, la capacitat organitzativa implica el compromís de coordinació entre agents públics i privats per tal que les ciutats prosperin.

El concepte de capacitat organitzativa pot ser definit com "l'habilitat per comprometre tots els agents involucrats en el desenvolupament econòmic de la ciutat, i amb la seva col·laboració generar noves idees i realitzar una política dissenyada per respondre als canvis fonamentals, i per crear

les condicions d'un desenvolupament sostenible" (Van den Berg i Braun, 1999).

Per tal d'aprofitar les externalitats positives que ofereix tenir una forta capacitat organitzativa dintre de les àrees metropolitanes, cal oblidar la planificació tradicional i basar-se en la cooperació i el consens entre els agents i les institucions més rellevants del territori. Experts europeus del European Institute for Comparative Urban Research (EURICUR), de Rotterdam, determinen que és necessària aquesta cooperació entre agents públics i privats.

Quadre 48.

Elements que configuren la capacitat organitzativa d'una regió metropolitana

- Organització administrativa
 - Networks estratègics
 - Lideratge
 - Condicions espacial-econòmiques
 - Visió i estratègia
 - Suport polític
 - Suport social
 - Resultats i coherència
-

Font: van den Berg et al. (1997)

És del tot imprescindible un lideratge d'institucions o persones per tal de potenciar la creació de les xarxes de ciutats i canalitzar els esforços de tots els agents involucrats. També fan falta incentius per a què es produeixi la cooperació entre els agents. És a dir, cal que existeixi un benefici per tal que els agents cooperin coordinadament. I, a més a més, cal tenir una visió integral del desenvolupament de les xarxes de ciutats per tal de treballar amb perspectiva de llarg termini i tenint en compte l'evolució d'altres agents que no participen en el procés de cooperació. Així mateix, cal consensuar els principals objectius plantejats amb els principals grups d'interès.

La cooperació dintre de les àrees metropolitanes implica freqüentment l'existència de problemes d'organització i de cooperació. Pocs exemples existeixen d'àrees metropolitanes amb capacitat real de presa de decisió, i trobem dos motius principals pels

quals hi ha aquestes dificultats. Per una banda, les xarxes tracten temes estratègics per als agents territorials i, per tant, han de disposar la seva confiança en una altra institució, confiant que aquesta institució actuarà de manera benvolent. Per altra banda, el poder que tenen els diferents agents dintre d'una àrea metropolitana no és simètric, és a dir, hi ha institucions que poden tenir un major pes, ja sigui per la seva capacitat econòmica o pel seu rol de mitjancer. En aquest sentit, les institucions públiques juguen un paper cabdal, ja que són elements essencials en el territori amb poder de decisió i econòmic i que acostumen a tenir un rol de lideratge.

Per tant, ***la creació d'una capacitat organitzativa real depèn de factors com la convergència dels objectius, la disposició a cooperar, la confiança mútua i la flexibilitat.*** A més a més, els llaços existents entre els membres de les xarxes acostumen a enfortir-se quan apareixen problemes econòmics importants. En aquest sentit, les diferents institucions juguen un paper important per crear i expandir la capacitat organitzativa de les àrees metropolitanes. Els factors més importants que intervenen són:

a) Relacions interinstitucionals

Les relacions interinstitucionals fan referència a la dinàmica que es genera al voltant de les relacions que manté el govern local amb els diferents actors involucrats en el procés de gestió de les polítiques.

b) Organització interna

L'organització interna dels municipis fa referència a si la forma d'organització és adequada per aconseguir les polítiques locals, així com el grau de participació en la gestió política.

c) Recursos físics i humans

Fa referència a la quantitat de recursos, al seu origen i als mecanismes establerts per a l'obtenció i l'assignació. Les diferències dels recursos entre municipis depenen de la capacitat de captació de recursos a través de projectes i dels tributs de la població.

d) Capacitats individuals

Per últim, la capacitat institucional dependrà de les possibilitats de motivar el personal, i dels coneixements i les habilitats necessàries per protagonitzar i reorientar les polítiques.

Així, les polítiques públiques han de constituir incentius i desincentius estables en el temps, ja que el desenvolupament buscat constitueix un procés de llarg termini durant el qual canvien els governants. Aquests estímuls i regulacions han de potenciar els recursos individuals i socials i les riqueses ecològiques existents. L'objectiu és formar un entorn favorable que s'expressi en fluxos gradualment creixents de béns i serveis requerits per éssers humans que reconguin les seves necessitats diverses, incloent el treball remunerat.

6.5. Les institucions del Camp

Tenint en compte que el teixit institucional d'un territori està format per tots els organismes que assoleixen un caràcter orgànic i permanent amb la voluntat d'abordar determinats aspectes de la seva dimensió social, podem fer una primera distinció entre dos tipus d'institucions: per una banda, les administracions públiques i els seus organismes, i, per l'altra, els agents més vinculats amb la societat civil, com ara les cambres de comerç i indústria, les organitzacions empresarials, els sindicats, etc.

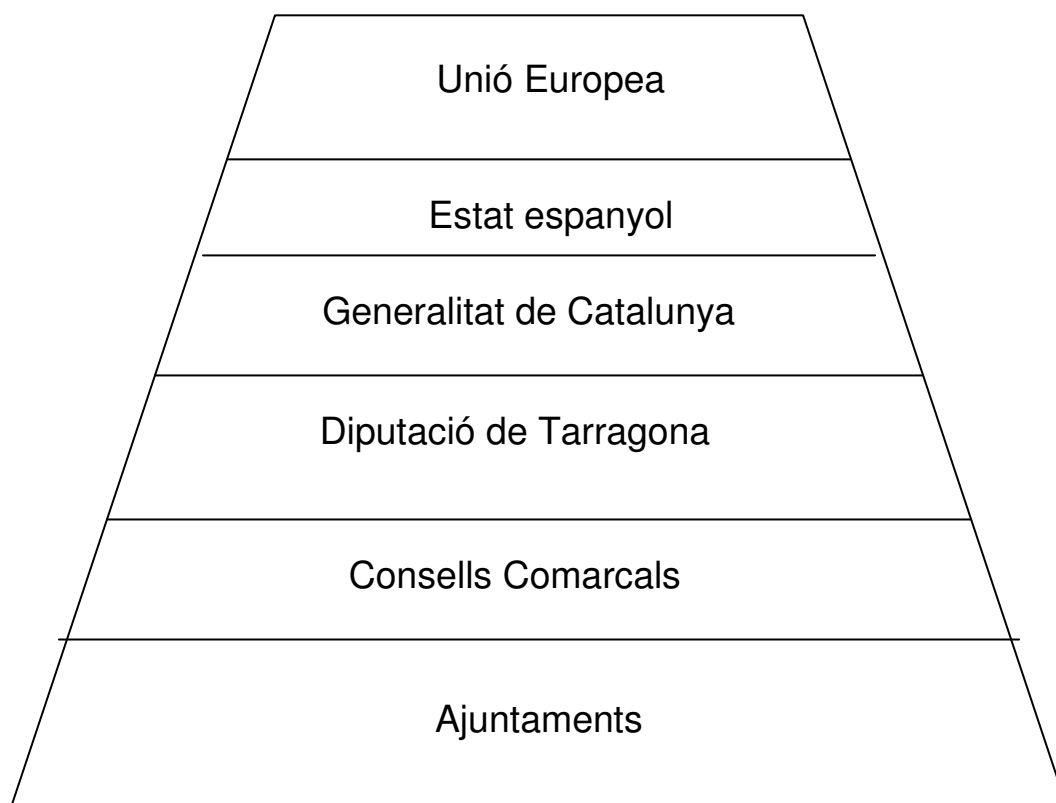
6.5.1. Els sis nivells de l'administració

Sobre el Camp de Tarragona actuen sis nivells de govern, amb nivells competencials i d'implantació territorial molt diferents.

En primer lloc, si iniciem el nostre recorregut de dalt cap a baix, trobem la Comissió Europea com a institució executiva de la Unió Europea. Com és sabut, la UE és una institució transnacional sense implantació territorial. És a dir, moltes de les seves actuacions tenen més un caràcter prescriptiu que no pas executiu; limita les seves polítiques a àmbits molt determinats –la consolidació del Mercat Únic, la PAC, la Política Regional, l'Espai Europeu de Recerca, el foment de

la R+D+i i de la competència empresarial, etc. La UE té avui dos reptes molts importants. En primer lloc, trobar la sortida a l'aturada del procés europeu causada pel rebuig mostrat per determinants països a l'aprovació de la Constitució Europea. En segon lloc, recuperar el projecte europeu com un projecte susceptible de ser exportat a altres regions del món i cercar un equilibri entre l'estat del benestar que caracteritza Europa i les noves regles de joc del comerç i les finances mundials. La UE té avui un repte molt important i difícil que van definir correctament els caps d'estats en la cimera celebrada a Lisboa l'any 2000: convertir l'any 2010 la UE en "l'economia basada en el coneixement més competitiva i dinàmica del món, capaç de créixer econòmicament de manera sostenible amb més i millors llocs de treball i amb major cohesió social". El repte no és gens fàcil. Però sens dubte cal assolir-lo, l'any 2010 o l'any 2015, tant se val.

Figura 1. Els sis nivells de govern

Font: elaboració pròpia

En segon lloc, trobem l'administració de l'Estat, que té una gran incidència territorial. Competències estratègicament molt importants per al territori són gestionades des de l'administració espanyola. En el

procés d'integració europea, un bon nombre de polítiques que, fins ara, eren pròpies dels Estats –la política monetària és la primera que ens ve al cap, però no és l'única-, han estat liderades per la UE. Però, tot i amb això, és evident que les competències de l'Estat espanyol són fonamentals per al bon disseny de les polítiques fiscal, comercial, industrial i educativa, entre d'altres. L'administració estatal té també grans competències en el disseny i la gestió de les principals infraestructures, com ara les autopistes i autovies, la xarxa ferroviària transregional, els ports i els aeroports, etc. Tenint en compte que un factor clau del Camp és el seu paper com a territori que connecta les dues àrees més dinàmiques de l'Estat –la vall de l'Ebre i el corredor de la Mediterrània- la seva implicació en les infraestructures de mobilitat esdevé un element clau per al bon disseny del sistema de transport i del de logística.

En tercer lloc, trobem a l'administració de la Generalitat, amb unes competències importants que s'ampliaran amb el nou escenari que dibuixa l'Estatut del 2006. El paper del govern de la Generalitat és clau no sols per les seves polítiques sinó també pel seu paper d'administració que cohesiona i distribueix funcions entre els diferents àmbits de Catalunya. L'actuació política de la Generalitat és tan important en els aspectes tangibles –recursos destinats a polítiques econòmiques o socials- com en els aspectes no tangibles –dibuixar el camí de Catalunya en el segle XXI-. Per poder establir clarament el paper que jugarà Catalunya en l'Europa del segle XXI, és imprescindible la implicació de tots els territoris. Aquí és important reclamar un "salt d'escala" a Barcelona, ja que la capital ha de definir el seu paper en relació a la resta de grans metròpolis urbanes però també en relació a la resta de Catalunya. Barcelona ha de ser, sens dubte, la capdavantera del procés de modernització de Catalunya, però ha d'aprendre a compartir els reptes de Catalunya amb la resta del país. En clau del Camp de Tarragona, l'encaix entre Barcelona amb la seva àrea metropolitana i, després, amb territoris de gran potencialitat social i econòmica, com ara el Camp, esdevé un factor clau.

En quart lloc, se situen les diputacions provincials. La seva proximitat al territori i el seu caràcter supramunicipal han facilitat fins ara que

aquesta administració sigui un element revulsiu del dinamisme territorial en aquelles matèries en què té competències. Les diputacions, junt amb els consells comarcals, tenen el repte de repensar la seva funció en el nou mapa territorial que estructura Catalunya amb sis vegueries. És evident que en clau de la demarcació de Tarragona, la realitat del Camp difereix de la de les Terres de l'Ebre, fet que convida a veure amb optimisme la creació de les dues vegueries. Ara bé, cal evitar que l'autonomia de les vegueries es tradueixi, a mig termini, en un distanciament i que dificulti els nombrosos projectes i reptes que comparteixen els dos territoris.

Finalment, trobem l'administració més propera al ciutadà: el govern municipal. Díficilment Catalunya seria on és, per a bé i per a mal, sense la transformació experimentada per les seves ciutats i pobles. Des dels anys setanta, els municipis catalans han assumit competències que no li eren pròpies, en part forçades per la pressió dels ciutadans, de manera que s'ha anat omplint de contingut el govern municipal. Sovint, però, el creixement de les competències i de les actuacions no s'ha vist acompanyat per un increment dels ingressos i això ha provocat una pressió excessiva sobre les finances municipals que sovint s'ha traduït amb la recerca de vies de finançament susceptibles de generar, a mig o llarg termini, efectes negatius sobre els propis municipis. Tot i amb això, el món municipal és avui molt dinàmic i plural, i ha esdevingut un factor clau per al desenvolupament del territori.

Les competències municipals en matèria de desenvolupament territorial són escasses, però pràcticament tots els municipis han interpretat que és un contrasentit efectuar una provisió dels serveis bàsics i de les infraestructures urbanes sense entrar de ple en les activitats productives localitzades al seu terme. És evident que aquestes actuacions municipals necessiten un marc de coordinació per evitar situacions passades, on els municipis competien entre ells per atreure una determinada empresa. Aquesta situació avui està ja superada, però queda molt per assolir una estratègia compartida i una especialització local en funció de les característiques de cada municipi.

6.5.2. Les organitzacions empresarials i sindicals

Uns agents clau per assolir una dinàmica de negociació i de consens són les organitzacions empresarials i els sindicats. La coincidència en el temps de la transició democràtica i la forta crisi industrial dels anys setanta va generar, en aquells moments, tensions i conflictes, però ens va deixar un actiu important, ja que va facilitar la discussió, el contrast i la presa de decisions. Les organitzacions empresarials i els sindicats són elements clau, junt amb els governs competents, en les reformes que afecten el món de l'empresa i el mercat de treball. Però, alhora, esdevenen uns grans coneixedors de la realitat social i econòmica adoptant, cada vegada més, una actitud més proactiva. Les patronals i els sindicats no sols es reuneixen per arribar a acords, sinó també per reflexionar sobre els sectors més afectats per la competència creixent i per entreveure les conseqüències del nou marc de relacions internacionals.

La ***Confederació Empresarial de la Província de Tarragona (CEPTA)*** és la organització més representativa del món empresarial de la província de Tarragona. La CEPTA no només és una associació corporativa d'uns interessos sectorials, sinó que pretén projectar-se cap a la societat del seu entorn, en aquest sentit cal fer esment del seu dinàmic gabinet d'estudis. La CEPTA representa els empresaris de la província de Tarragona, i una de les seves principals finalitats és la interrelació entre empreses, empresaris i altres administracions i institucions del territori.

Per altra banda, a la zona del Camp hi ha una llarga tradició sindical amb una important representativitat dels dos sindicats majoritaris a Catalunya: ***Comissió Obrera Nacional de Catalunya (CC.OO)*** i ***Unió General de Treballadors (UGT)***. Aquestes institucions, al marge dels seus interessos de defensa de les condicions de treball i de l'ocupació juguen una funció clau en els processos de negociació i concertació laboral. Al mateix temps, els sindicats avui tenen una important presència en institucions de defensa i reflexió dels interessos generals de la zona.

Per la importància a nivell social i econòmic del sector de la pagesia cal fer un esment especial de la ***Unió de Pagesos***, en la seva

qualitat d'organització que defensa els interessos del camp i de la pagesia. No sens escapa a ningú que un escenari sostenible de creixement passa per cercar els equilibris adients entre l'espai agrari i la superfície destinada a residències, infraestructures i indústries. El valor social de la pagesia ultrapassa el pes relatiu que té l'agricultura en el PIB del Camp de Tarragona, i per tant cal buscar els mecanismes adients per mantenir unes explotacions agràries competitives però al mateix temps que tinguin cura de l'entorn natural.

Les organitzacions empresarials i els sindicats juguen un paper actiu en la negociació dels convenis sectorials i d'empresa, però també representen l'encaix entre l'administració i el sector privat. En efecte, iniciatives com ara l' *Acord estratègic per a la internacionalització, la qualitat de l'ocupació i la competitivitat de l'economia catalana* aprovat l'any 2004 a Catalunya no s'hagueren pogut materialitzar sense la participació i el compromís de les patronals i dels sindicats.

Per altra banda, donat el seu coneixement del teixit empresarial i la seva gran representativitat, s'han implicat força com a instrument de millora de la pròpia realitat socioeconòmica. En efecte, la participació en la formació continuada i ocupacional, l'elaboració d'estudis i informes, la realització de jornades sobre innovació i tecnologia, entre altres, posen de manifest la seva intensa activitat. A més, a través d'organismes com el CTEESC realitzen una intensa activitat de reflexió i discussió legislativa en tots els decrets i lleis de la Generalitat amb incidència sobre l'economia i el mercat de treball.

Unes institucions de llarga tradició amb representativitat empresarial són les cambres de comerç. A la demarcació existeixen tres cambres de comerç: la de Reus, la de Tarragona i la de Valls. Des dels anys vuitanta cal destacar la seva activitat relacionada amb el foment del comerç i el reclam de les infraestructures que necessiten les empreses localitzades a les seves respectives demarcacions. A més, la Cambra de Tarragona ha destacat per tenir des dels anys vuitanta un Gabinet d'Estudis amb una dilatada trajectòria. En determinades èpoques, les cambres de comerç han optat per un perfil més local, en canvi, ara, la

configuració del Camp com una sola àrea econòmica i les problemàtiques compartides que tenen, ha facilitat un canvi de perspectiva, de manera que s'accentua el component del Camp i es propicia una major coordinació i cooperació.

És molt important que les institucions empresarials i sindicals de la zona consensuin les seves estratègies i presentin coordinadament les seves propostes. No hem de perdre de vista que el "capital social" no depèn del nombre d'institucions del territori sinó de la seva qualitat i la seva capacitat per defensar a la vegada els interessos propis i els compartits.

Al marge d'aquestes institucions en podríem assenyalar una sèrie de d'institucions més sectorials que també s'impliquen en l'activitat socioeconòmica de l'àrea, com ara els gremis i els col·legis professionals. La implicació de totes aquestes institucions de caràcter empresarial i laboral és clau per conèixer les problemàtiques i els interessos de cada sector i mitjançant un procés estratègic trobar les solucions generals més adients per la zona.

6.5.3. Altres institucions

Incloíem aquí dues institucions cabdals del Camp de Tarragona. La primera és la URV, la universitat pública d'aquestes comarques, i la segona és l'Agrupació per a la Promoció del Port de Tarragona, una institució molt vinculada a una plataforma cabdal per dissenyar l'escenari futur de l'economia de la zona: el port de Tarragona. Són dues institucions diferents pel que fa als objectius i a la dimensió. La primera té un major pes en personal qualificat però poca presència en l'economia productiva directa; la segona, en canvi, amb una estructura tècnica més compacta, és una de les portes d'entrada i de sortida de mercaderies més important de l'Estat –pensem que el 60 per cent de les mercaderies entren pels ports. La primera es concentra sobretot en el software i la segona en el hardware. Però les dues tenen una cosa en comú: les interrelacions que tenen amb la resta de les activitats econòmiques de la zona són molt elevades. En altres paraules, sense la URV i sense el port els escenaris de futur del Camp serien ben diferents.

La Universitat Rovira i Virgili

La Universitat Rovira i Virgili es va crear l'any 1991 a partir de facultats i escoles d'enginyeria implantades a Reus i a Tarragona que pertanyien a les universitats de Barcelona i Politècnica de Catalunya i, poc a poc, va anar ampliant el ventall de centres, d'ensenyaments i d'estudiants. La creació de la URV a les comarques de Tarragona marca un abans i un després en la dinàmica del territori.

Una persona aliena a la zona que visités, l'any 1991, les comarques de Tarragona, i en especial l'àrea metropolitana que s'està configurant a l'entorn de Reus i Tarragona, i deu anys després repetís la visita comprovaria, sens dubte, les grans transformacions registrades a la trama de ciutats, les activitats econòmiques, la localització industrial i la mobilitat de persones i treballadors, entre altres aspectes. El canvi experimentat ha estat notori. La URV és un instrument clau per fer realitat els nous escenaris que es perfilen al Camp de Tarragona.

Un element important que cal tenir en compte és que aquesta relació no solament es dona de la URV cap el territori, sinó que també té lloc en sentit contrari. En efecte, la relació entre la URV i l'entorn no s'ha d'interpretar des d'una perspectiva unidireccional (la Universitat crea, genera i difon el saber a la societat), sinó des d'una perspectiva de reciprocitat i, fins i tot, de complicitat. Malgrat que els punts de trobada encara són febles, el caràcter retroalimentador de les relacions de la URV amb l'entorn fa que difícilment es pugui entendre el potencial de futur de les comarques meridionals de Catalunya sense tenir en compte la URV; però, al mateix temps serà difícil mesurar les perspectives de futur de la universitat al marge de l'entorn social i econòmic que la sustenta.

Agrupació per a la Promoció del Port de Tarragona.

APPORT és una agrupació d'interès econòmic constituïda l'any 1992 i que integra a tots els sectors econòmics de la demarcació de Tarragona que tenen alguna relació amb l'activitat portuària. El seu objectiu és la promoció dels interessos dels agents que participen en

el Port de Tarragona, coordinant la prestació de serveis per auxiliar, facilitar, desenvolupar i millorar els resultats de les activitats empresarials dels seus socis. Els sectors representats són: les institucions provincials i locals, les entitats financeres, les companyies asseguradores, els operadors, les empreses usuàries del Port de Tarragona, així com tot el sector pesquer, el transport, el turisme i els serveis. APPORT té la missió de potenciar una infraestructura cabdal per al Camp de Tarragona: el port.

Històricament els ports han estat nusos de comunicació comercial i també social. La proximitat a un port ha estat un factor clau per a la localització de moltes empreses que són competitives quan es minimitzen els costos de transport i de logística. No cal dir que el model de producció del Camp no seria el mateix sense el seu port. El repte del port de Tarragona passa per augmentar la quota de la mercaderia conteneritzada i per millorar la logística. Dues apostes que ha definit clarament el port de Tarragona en el seu Pla Estratègic.

Mitjançant el transport de cabotatge intraeuropeu, el port persegueix tres objectius: la millora de la qualitat, l'eficiència dels serveis i la millora de l'eficiència del port. Sens dubte, atesa la congestió de les principals rutes europees i les limitacions del transport de mercaderies per ferrocarril, les autopistes del mar no sols han de millorar la gestió del transport de mercaderies sinó que també han de possibilitar la localització en l'*hinterland* del port de Tarragona de noves activitats industrials.

6.5.4. Les iniciatives de cooperació institucional

Al Camp de Tarragona durant els darrers anys han sorgit tot un conjunt d'iniciatives que tenen com a finalitat coordinar actuacions realitzades per diferents agents. Moltes d'aquestes iniciatives estan impulsades des de l'administració a fi i efecte de potenciar la col·laboració public-privada, però també moltes d'aquestes iniciatives han sorgit des de les institucions no vinculades a cap nivell de govern. Volem fer esment en aquest apartat a tres iniciatives: el Consorci del Camp, la Mesa Socioeconòmica i el Consorci del Transport Públic del Camp de Tarragona.

La cooperació institucional ha estat un recurs emprat per les administracions locals per afrontar problemàtiques que ultrapassaven la capacitat de cada municipi. Les mancomunitats municipals s'han creat per oferir serveis com ara la recollida de brossa, la incineració de residus o el subministrament d'un recurs bàsic. Dos exemples d'aquestes iniciatives locals de cooperació són la Mancomunitat per a l'Escorxador de l'Alt Camp i de la Conca de Barberà i els Serveis Mancomunats d'Incineració de Residus Urbans amb seu a Tarragona.

Consorci del Camp de Tarragona

El Consorci del Camp és un òrgan creat l'any 2001 sota l'impuls de les tres administracions més importants que tenen com a àmbit d'actuació el Camp de Tarragona: els ajuntaments de Reus i Tarragona i la Diputació de Tarragona. Aquesta iniciativa recull les sensibilitats de molts agents de la zona per donar una resposta comuna als múltiples problemes i reptes que comparteixen les comarques i els municipis del Camp. Ja en els seus estatuts posa de manifest la necessitat de coordinar les actuacions per tal d'aconseguir les màximes potencialitats. Per altra banda, indica que aquesta coordinació no s'ha de limitar a les administracions públiques sinó que també ha de ser sensible a les propostes dels agents institucionals, socials i territorials. Per tal de trobar aquest encaix entre les administracions i la resta d'institucions, es creà una comissió delegada a fi i efecte de donar compliment dels acords presos pel Consorci, formada per les següents institucions: Diputació de Tarragona; ajuntaments de Tarragona, Reus, Valls, Vila-seca, Salou, Cambrils, Constantí i Torredembarra; consells comarcals del Tarragonès, Baix Camp, Alt Camp, Priorat, Baix Penedès i Conca de Barberà; Autoritat Portuària de Tarragona; cambres de comerç de Tarragona, Reus i Valls; Confederació Empresarial de la Província de Tarragona (CEPTA); Unió General de Treballadors (UGT); Comissió Obrera Nacional de Catalunya (CONC), Unió de Pagesos i Universitat Rovira i Virgili (URV).

Entre els objectius del Consorci del Camp cal destacar-ne dos. En primer lloc, la col·laboració i cooperació en el disseny, planificació i control d'un model de desenvolupament del Camp de Tarragona i la seva àrea d'influència, útil, sostenible i adaptable a les necessitats

dels seus ciutadans. En segon lloc, la coordinació d'esforços i de recursos per tal de donar suport i obtenir la màxima eficàcia en l'execució d'actuacions de caràcter supralocal i d'interès prioritari per a l'àrea del Camp de Tarragona en els àmbits de les infraestructures, la mobilitat, el foment de l'economia, les polítiques d'ocupació i immigració i la seguretat pública.

El Consorci del Camp és la primera iniciativa de coordinació creada per millorar el disseny i l'execució de les polítiques públiques des d'una perspectiva supramunicipal. Actualment, formen part del Consorci, a més de les institucions esmentades, gairebé la majoria de municipis del Camp de Tarragona.

Mesa socioeconómica del Camp de Tarragona

La Mesa Socioeconòmica del Camp és una iniciativa de les institucions membres del Consorci. La seva finalitat no és altra que obrir una dinàmica de treball que faciliti la cooperació i la presa de decisions entre les administracions i els agents socials i econòmics en el territori del Camp.

La Mesa està constituïda per les cambres de comerç de Tarragona, Reus i Valls; la Confederació Empresarial de la Província de Tarragona (CEPTA); la Unió General de Treballadors (UGT); Comissió Obrera Nacional de Catalunya (CONC); la Universitat Rovira i Virgili (URV), i l'Agrupació per a la Promoció del Port de Tarragona.

Consorci del Transport Públic del Camp de Tarragona

El Consorci de Transport Públic (CTPCT) es va constituir l'any 2003. El seu objectiu és coordinar el transport públic de viatgers a la zona que comprenen les comarques de l'Alt Camp, el Baix Camp i el Tarragonès, seguint el model de l'Autoritat del Transport Metropolità de la regió metropolitana de Barcelona. En l'actualitat, formen part del CTPCT la Generalitat de Catalunya i els ajuntaments de Reus, Tarragona, Valls, Cambrils, Salou i Vila-seca. També formen part del Consorci tres vocals de ple dret representant els consells comarcals de l'Alt Camp, el Baix Camp i el Tarragonès, i un vocal observador,

amb veu i sense vot, en representació de l'Administració General de l'Estat.

Les funcions del CTPCT podem concretar-les en les següents:

- a) Elaboració de propostes per a la planificació dels serveis de transport públic i l'establiment de programes d'explotació coordinada per a tots els operadors públics o privats que els presten.
- b) Elaboració de propostes per a la planificació de les infraestructures de transport públic.
- c) Definició del projecte de nou model de sistema de tarifes comú, del seu projecte d'implantació i de les seves fases de desenvolupament, si escau.
- d) Anàlisi i estudi de l'evolució del mercat global de la mobilitat amb especial atenció al seguiment de l'evolució dels desplaçaments en transport públic i en transport privat.
- e) Disseny de la política de finançament per subvenir el dèficit dels serveis i les despeses de funcionament de l'estructura de gestió.
- f) Creació d'una imatge corporativa del sistema de transport públic col·lectiu i realització de campanyes de comunicació amb l'objectiu de promoure la utilització del sistema de transport públic entre la població.
- g) Elaboració de propostes de coordinació amb RENFE relatives a la integració dels serveis ferroviaris en el sistema de transport públic col·lectiu.
- h) Establiment de relacions amb altres administracions per al millor compliment de les funcions atribuïdes al Consorci de conformitat amb aquests Estatuts.

6.6. Consideracions finals

En una economia de mercat, les empreses són els agents que provoquen el canvi amb la rivalitat que duen a terme en els respectius mercats. Ara bé, ***per tal que una economia descentralitzada operi correctament és imprescindible gaudir de les institucions adients que permetin reduir les "fallades del mercat" i facilitin la presa d'acords i el consens social.***

Des dels anys setanta del segle XX hi ha una tradició entre els agents socials dels paí –organitzacions empresarials, sindicats- i el govern de trobar el punt d'equilibri satisfactori per a totes les parts. ***La cultura de l'acord és imprescindible per al funcionament dels estats, però també ho és per al funcionament dels espais territorials més petits.*** L'existència d'institucions involucrades en el futur del territori esdevé un factor clau quan una àrea experimenta una intensa transformació i quan, com ha passat al Camp de Tarragona, aquells problemes que fa dècades podien ser abordats des d'una perspectiva local ara cal fer-ho des d'un marc territorial més ampli.

Quan les dinàmiques territorials són plurals i complexes emergeixen les ciutats i els pobles amb entitat pròpia i augmenta la diversitat. Aquesta major complexitat territorial pot esdevenir un entrebanc per al repartiment de "rols" i l'aparició de lideratges. Ara bé, si es troba un encaix institucional entre les administracions i les institucions socials i econòmiques, la distribució de funcions entre els àmbits locals esdevé un exercici més fàcil d'assolir. Si es consolida un acord supralocal per al desenvolupament del territori, el disseny d'un escenari de futur és més fàcil i l'acord entre els agents també.